
Panchatantra 1 Mitrabheda Tantra by Vishnusharman

శ్రీవిష్ణుశర్మవిరచితే పञ్చతన్త్రే మిత్రభేదో నామ ప్రథమం తన్త్రమ్

Document Information

Text title : panchatantra tantra 1 mitrabhed

File name : panchatantra1.itx

Category : major_works, svara

Location : doc_z_misc_major_works

Author : viShNusharman

Transliterated by : Jan Brzezinski of Gaudiya Grantha Mandira, Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com

Proofread by : Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com

Latest update : March 29, 2007

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

శ్రీవిష్ణుశర్మవిరచితే పంచాతన్త్రే మిత్రభేదో నామ ప్రథమం తన్త్రమ్

కథాముఖమ్ ।

ఓం నమః శ్రీశారదాగణపతిగురుభ్యః ।

మహాకవిభ్యో నమః ।

బ్రహ్మ రుద్రః కుమారో హరివరుణయమా వహ్నిరిన్ద్రః కుబేర-
శ్చన్ద్రాదిత్యౌ సరస్వత్యుదధియుగనగా వాయురురీషి భుజ్జ్ఞాః ।
సిద్ధా నద్యోఽశ్వినౌ శ్రీర్దితిరదితిసుతా మాతరశ్చణ్డికాద్యాః ।
వేదాస్తీర్థాని యజ్ఞ గణవసుమునయః పాన్తు నిత్యం గ్రహాశ్చ ॥

మనవే వాచస్పతయే శుక్రాయ పరాశరాయ స సుతాయ ।
చాణక్యాయ చ విదుషే నమోఽస్తు నయశాస్త్రకర్తుభ్యః ॥ ౧॥

సకలార్థశాస్త్రసారం జగతి సమాలోక్య విష్ణుశర్మేదమ్ ।
తన్త్రైః పంచాభిరేతైశ్చకార సుమనోహరం శాస్త్రమ్ ॥ ౨॥

తద్యథానుశ్రూయతే । అస్తి దాక్షిణాత్యే జనపదే మహిలారోప్యం నామ
నగరమ్ । తత్ర సకలార్థిసార్థకల్పద్రుమః ప్రవరన్యపముకుటమణి-
మరీచిచయచర్పితచరణయుగలః సకలకలాపారంగతోఽమరశక్తి-
ర్నామ రాజా బభూవ । తస్య త్రయః పుత్రాః పరమదుర్మేధసో
వసుశక్తిరుగ్రశక్తిరనేకశక్తిశ్చేతి నామానో బభూవుః । అథ రాజా
తాన్ శాస్త్రవిముఖానాలోక్య సచివానాహూయ ప్రోవాచ - భోః
జ్ఞాతమేతదభవద్భిర్భ్యన్మమైతే త్రయోఽపి పుత్రాః శాస్త్రవిముఖా
వివేకహీనాశ్చ । తదేతాన్పశ్యతో మే మహదపి రాజ్యం న
సౌఖ్యమావహతి । అథవా సాధ్విదముచ్యతే -

అజాతమృతమూర్ఖేభ్యో మృతాజాతౌ సుతౌ వరమ్ ।
యతస్తౌ స్వల్పదుఃఖాయ యావజ్జీవం జడో దహేత్ ॥ 3॥

వరం గర్భస్త్రావో వరమృతుషు వైవాభిగమనమ్ ।
వరం జాతః ప్రేతో వరమపి చ కన్యైవ జనితా ।

వరం వన్ధ్యా భార్యా వరమపి చ గర్భేషు వసతి-
ర్న చావిదగ్ధాన్ రూపద్రవిణగుణయుక్తోఽపి తనయః ॥ ౪॥

కిం తయా క్రియతే ధేన్వా యా న సూతే న దుగ్ధదా ।
కోఽర్థః పుత్రేణ జాతేన యో న విద్వాన్న భక్తిమాన్ ॥ ౫॥

తదేతేషాం యథా బుద్ధిప్రబోధనం భవతి తథా కోఽప్యపా-
యోఽనుష్ఠీయతామ్ । అత్ర చ మద్గతాం వృత్తిం భుజ్జానానాం
పణ్ణితానాం పంచుశతీ తిష్ఠతి । తతో యథా మమ మనోరథాః
సిద్ధిం యాన్తి తథానుష్ఠీయతామితి । తత్రైకః ప్రోవాచ - దేవ
ద్వాదశభిర్వరైర్వాక్యకరణం శ్రూయతే । తతో ధర్మశాస్త్రాణి
మన్వాదీన్యర్థశాస్త్రాణి చాణక్యాదీని కామశాస్త్రాణి
వాత్స్యాయనాదీని । ఏవం చ తతో ధర్మార్థకామశాస్త్రాణి
జ్ఞాయన్తే । తతః ప్రతిబోధనం భవతి । అథ తన్మధ్యతః
సుమతిర్నామ సచివః ప్రాహ - అశాశ్వతోఽయం జీవవిషయః ।
ప్రభూతకాలజ్ఞేయాని శబ్దశాస్త్రాణి । తత్సజ్జేపమాత్రం
శాస్త్రం కిచ్చదేతేషాం ప్రబోధనార్థం చిన్త్యతామితి ।
ఉక్తచ్చ యతః -

అనన్తపారం కిల శబ్ద శాస్త్రం

స్వల్పం తథాయుర్భహవశ్చ విఘ్నాః ।

సారం తతో గ్రాహ్యమపాస్య ఫల్గు

హంసైర్యథా క్షీరమివామ్బుమధ్యాత్ ॥ ౬॥

తదత్రాస్తి విష్ణుశర్మా నామ బ్రాహ్మణః సకలశాస్త్రపారం-
గమశ్చాత్ర సంసది లబ్ధకీర్తిః । తస్మై సమర్పయత్సేవాన్ । స
నూనం ద్రాక్ ప్రబుద్ధాన్ కరిష్యతీతి । స రాజా తదాకర్ణ్య
విష్ణుశర్మాణమాహూయ ప్రోవాచ- భో భగవన్ మదనుగ్ర-
హార్థమేతానర్థశాస్త్రం ప్రతి ద్రాగ్యథానన్యసదృశాన్
విదధాసి తథా కురు । తదహం త్వాం శాసనశతేన యోజయిష్యామి ।
అథ విష్ణుశర్మా తం రాజానమాహ - దేవ శ్రూయతాం మే
తథ్యవచనమ్ । నాహం విద్యావిక్రయం శాసనశతేనాపి కరోమి ।
పునరేతాఽస్తవ పుత్రాన్మాసషట్కేన యది నీతిశాస్త్రజ్ఞాన్న
కరోమి తతః స్వనామత్యాగం కరోమి ఽథాసౌ రాజా తాం బ్రాహ్మణ-

స్యాసంభావ్యాం ప్రతిజ్ఞాం శ్రుత్వా ససచివః ప్రహృష్టో
 విస్మయాన్వితస్తస్మై సాదరం తాన్ కుమారాన్ సమర్చ్య పరాం
 నిర్వృతిమాజగామ | విష్ణుశర్మణాపి తానాదాయ తదర్థం
 మిత్రభేదమిత్రప్రాప్తికాకోలూకీయలబ్ధప్రణాశాపరీక్షితకారకాణి
 చేతి పంచు తన్త్రాణి రచయిత్వా పారితాస్తే రాజపుత్రాః | తేఽపి
 తాన్యధీత్య
 మాసషట్కేన యథోక్తాః సంవృత్తాః | తతః ప్రభృత్యేతత్
 పంచుత్తన్త్రకం నామ నీతిశాస్త్రం బాలావబోధనార్థం
 భూతలే ప్రవృత్తమ్ | కిం బహునా -

అధీతే య ఇదం నిత్యం నీతిశాస్త్రం శృణోతి చ |
 న పరాభవమాప్నోతి శక్రాదపి కదాచన || ౭ ||
 ఇతి కథాముఖమ్ |

మిత్రభేదః |

వర్ధమానవృత్తాంతః |

అథాతః ప్రారభ్యతే మిత్రభేదో నామ ప్రథమం తన్త్రమ్ |
 యస్యాయమాదిమః శ్లోకః -

వర్ధమానో మహాన్ స్నేహః సింహగోవుషయోర్వనే |
 పిశునేనాతిలుబ్ధేన జమ్బుకేన వినాశితః || ౧ ||

తద్యథానుశ్రూయతే | అస్తి దక్షిణాత్యే జనపదే మహిలారోప్యం నామ
 నగరమ్ | తత్ర ధర్మోపార్జితభూరివిభవో వర్ధమానకో నామ
 వణిక్పుత్రో బభూవ | తస్య కదాచిద్రాత్రో శయ్యారూఢస్య
 చింతా సముత్పన్నా | యత్ప్రభూతేఽపి విత్తేఽర్థోపాయాశ్చిన్ననీయాః
 కర్తవ్యాశ్చేతి | యత ఉక్తఞ్చ -

న హి తద్విద్యతే కించిద్యదర్థేన న సిధ్యతి |
 యత్నేన మతిమాంస్తస్మాదర్థమేకం ప్రసాధయేత్ || ౨ ||

యస్యార్థార్థస్య మిత్రాణి యస్యార్థార్థస్య బాధవాః |
 యస్యార్థార్థాః స పుమాన్ త్లోకే యస్యార్థార్థాః స చ పణ్డితః || ౩ ||

న సా విద్యా న తద్దానం న తచ్ఛిల్పం న సా కలా ।
 న తత్స్మర్యం హి ధనినాం యాచక్రైర్యన్న గీయతే ॥ ౪॥
 ఇహ లోకే హి ధనినాం పరోఽపి స్వజనాయతే ।
 స్వజనోఽపి దరిద్రాణాం సర్వదా దుర్జనాయతే ॥ ౫॥
 అర్థభ్యోఽపి హి వృద్ధేభ్యః సంవృత్తేభ్యస్తనతః ।
 ప్రవర్తన్తే క్రియాః సర్వాః పర్వతేభ్య ఇవాపగాః ॥ ౬॥
 పూజ్యతే యదపూజ్యోఽపి యదగమ్యోఽపి గమ్యతే ।
 వన్ద్యతే యదవన్ద్యోఽపి స ప్రభావో ధనస్య చ ॥ ౭॥
 అశనాదీన్ద్రియాణీవ స్యుః కార్యాణ్యఖిలాన్యపి ।
 ఏతస్మాత్కారణాద్విత్తం సర్వసాధనముచ్యతే ॥ ౮॥
 అర్ధార్థీ జీవతోకోఽయం శృశానమపి సేవతే ।
 త్యక్త్వా జనయితారం స్వం నిఃస్వం గచ్ఛతి దూరతః ॥ ౯॥
 గతవయసామపి పుంసాం యేషామర్థా భవన్తి తే తరుణాః ।
 అర్థేన తు యే విహీనా వృద్ధాస్తే యౌవనేఽపి స్యుః ॥ ౧౦॥
 స చార్థః పురుషాణాం షడ్భిరుషాయైర్భవతి భిక్షయా
 నృపసేవయా కృషికర్మణా విద్యోపార్జనేన వ్యవహారేణ
 వణిక్కర్మణా వా । సర్వేషామపి తేషాం వాణిజ్యేనాతిరస్కృతో-
 ఽర్థలాభః స్యాత్ । ఉక్తఞ్చ యతః -
 కృతా భిక్షానేకైర్వితరతి నృపో నోచితమహో
 కృషిః క్లిష్టా విద్యా గురువినయవృత్త్యాతివిషమా ।
 కుసీదాద్ధారిద్యం పరకరగతగ్రన్థిశమనా-
 న్న మన్యే వాణిజ్యాత్కిమపి పరమం వర్తనమిహ ॥ ౧౧॥
 ఉపాయానాం చ సర్వేషాముపాయః పణ్యసంగ్రహాః ।
 ధనార్థం శస్యతే హ్యేకస్తదన్యాః సంశయాత్మకాః ॥ ౧౨॥
 తచ్చ వాణిజ్యం సప్తవిధమర్థాగమాయ స్యాత్ । తద్యథా గాన్ధిక-
 వ్యవహారో నిక్షేపప్రవేశో గోష్ఠికకర్మ పరిచితగ్రాహకాగమో
 మిథ్యాక్రయకథనం, కూటతులామానం దేశాన్తరాద్భాణ్డా-
 నయనం చేతి । ఉక్తఞ్చ -

పణ్యానాం గాన్ధికం పణ్యం కిమన్యైః కాఞ్చనాదిభిః ।
యత్రైకేన చ యత్క్రితం తచ్చతేన ప్రదీయతే ॥ ౧౩॥

నిక్షేపే పతితే హర్మ్యే శ్రేష్ఠీ స్తౌతి స్వదేవతామ్ ।
నిక్షేపీ మ్రియతే తుభ్యం ప్రదాస్యామ్యుపయాచితమ్ ॥ ౧౪॥

గోష్ఠికకర్మనియుక్తః శ్రేష్ఠీ చిన్తయతి చేతసా హృష్టః ।
వసుధా వసుసంపూర్ణా మయాద్య లభా కిమన్యేన ॥ ౧౫॥

పరిచితమాగచ్ఛన్తం గ్రాహకముత్కణ్డయా విలోక్యాసౌ ।
హృష్యతి తద్ధనలభ్యో యద్యత్పుత్రేణ జాతేన ॥ ౧౬॥

అన్యచ్చ -

పూర్ణాపూర్ణే మానే పరిచితజనవచ్చనం తథా నిత్యమ్ ।
మిథ్యాక్రయస్య కథనం ప్రకృతిరియం స్యాత్కిరాతానామ్ ॥ ౧౭॥

ద్విగుణం త్రిగుణం విత్తం భాణ్డక్రయవిచక్షణాః ।
ప్రాపువన్త్యుద్యమాల్లోకా దూరదేశాన్తరం గతాః ॥ ౧౮॥

ఇత్యేవం సంప్రధార్య మథురాగామీని భాణ్డాన్యాదాయ శుభాయాం
తిథౌ గురుజనానుజ్ఞాతః సురథాధిరూఢః ప్రస్థితః । తస్య చ
మగ్గలవృషభౌ సంజీవకనన్దకనామానౌ గృహోత్పన్నౌ
ధూర్వోష్ఠారౌ స్థితౌ । తయోరేకః సంజీవకాభిధానో యమునాకచ్ఛ-
మవతీర్ణః సన్ పజ్కపూరమాసాద్య కలితచరణో యుగభగ్గం
విధాయ నిషసాద । అథ తం తదవస్థమాలోక్య వర్ధమానః
పరం విషాదమగమత్ । తదర్థం చ స్నేహార్హహృదయస్త్రిరాత్రం
ప్రయాణభగ్గమకరోత్ । అథ తం విషణ్ణమాలోక్య సార్థిక్రైరభిహితమ్
- భోః శ్రేష్ఠిన్ ! కిమేవం వృషభస్య కృతే సింహవ్యాఘ్రసమాకులే
బహ్వాపాయేఽస్మిన్ వనే సమస్తసార్థస్త్యయా సన్దేహే నియోజితః ।
ఉక్తఞ్చ -

న స్వల్పస్య కృతే భూరి నాశయేన్మతిమాన్నరః ।
ఏతదేవత్ర ప్రాణ్ణిత్యం యత్స్వల్పాద్భూరి రక్షణమ్ ॥ ౧౯॥

అథాసౌ తదవధార్య సంజీవకస్య రక్షాపురుషాన్నిరూప్యా-
శేషసార్థం నీత్వా ప్రస్థితః । అథ రక్షాపురుషా అపి బహ్వాపాయం

తద్వనం విదిత్వా సంజీవకం పరిత్యజ్య పృష్ఠతో గత్వాఽన్యేద్యుస్తం
సార్థవాహం మిథ్యాఽహుః - స్వామిన్ మృతోఽసౌ సంజీవకః ।
అస్మాభిస్తు సార్థవాహస్యాభీష్ట ఇతి మత్వా వహ్నినా సంస్కృత ఇతి ।
తచ్చుత్వా సార్థవాహః కృతజ్ఞతయా స్నేహార్థహృదయస్తస్యార్ధ్వ-
దేహికక్రియా వృషోత్సర్గాదికాః సర్వాశ్చకార । సంజీవకోఽప్యాయుః-
శేషతయా యమునానలిమిశ్రైః శిశిరతరవాతైరాప్యాయితశరీరః
కథంచిదప్యుత్థాయ యమునాతటముపవేదే । తత్ర మరకతసదృశాని
బాలతృణాగ్రాణి భక్షయన్కృతిపయైరహోభిర్హారవృషభ ఇవ పీనః
కకుద్మాన్బలవాంశ్చ సంవృత్తః । ప్రత్యహం వల్మీకశిఖరాగ్రాణి
శ్శృంగ్భ్యాం విదారయన్దర్శమాన ఆస్తే । సాధు చేదముచ్యతే -
అరక్షితం తిష్ఠతి దేవరక్షితం సురక్షితం దేవహతం వినశ్యతి ।
జీవత్యనాథోఽపి వనే వినర్జితః కృతప్రయతోఽపి గృహే వినశ్యతి ॥ ౨౦ ॥

అథ కదాచిత్పిఙ్గలకో నామ సింహః సర్వమృగపరివృతః
పిపాసాకుల ఉదకపానార్థం యమునాతటమవతీర్ణః సంజీవకస్య
గమ్భీరతరరావం దూరాదేవాశ్శృణోత్ । తచ్చుత్వాఽతీవ వ్యాకుల-
హృదయః ససాధ్వసమాకారం ప్రచ్ఛాద్య వటతలే
చతుర్ముణ్ణలావస్థానేనావస్థితః । చతుర్ముణ్ణలావస్థానం
త్విదం సింహః సింహోనుయాయినః కాకరవాః కింవృత్తా ఇతి ।
అథ తస్య కరటకదమనకనామానౌ ద్వా శ్శృగాలౌ మన్త్రిపుత్రౌ
భ్రష్టాధికారౌ సదానుయాయినావాస్తామ్ । తౌ చ పరస్పరం
మన్త్రయతః । తత్ర దమనకోఽబ్రవీత్ - భద్ర కరటక ఆయం
తావదస్మత్వాస్వమీ పిఙ్గలక ఉదకగ్రహణార్థం యమునాకచ్ఛ-
మవతీర్య స్థితః । స కింనిమిత్తం పిపాసాకులోఽపి నివృత్త్య
వ్యాహరచనాం విధాయ దౌర్మనస్యేనాభిభూతోఽత్ర వటతలే
స్థితః । కరటక ఆహ - భద్ర కిమావయోరనేన వ్యాపారేణ ।
ఉక్తాచ్చ యతః -

అవ్యాపారేషు వ్యాపారం యో నరః కర్తుమిచ్ఛతి ।
స ఏవ నిధనం యాతి కీలోత్పాటీవ వానరః ॥ ౨౧ ॥

కీలోత్పాటివానరకథా ।

కస్మింశ్చిన్నగరాభ్యాసే కేనాపి వణిక్పుత్రేణ తరుఖణ్ణమధ్యే
 దేవతాయతనం కర్తుమారబ్ధమ్ । తత్ర చ యే కర్మకరః
 స్థాపనాదయన్తే మధ్యాహ్నవేలాయామాహారార్థం నగరమధ్యే
 గచ్ఛన్తి । అథ కదాచిత్ తత్రానుషజ్గీకం వానరయూథమితశ్చే-
 తశ్చ పరిభ్రమదాగతమ్ । తత్రైకస్య కస్యచిచ్ఛిల్పినోఽర్థస్థాటితో-
 ఽజ్ఞానవృక్షదారుమయః స్తమ్భః ఖదిరకీలకేన మధ్యనిహితేన
 తిష్ఠతి । ఏతస్మిన్నన్తరే తే వానరాస్తరుశిఖరప్రాసాదశ్చృ-
 దారుపర్శన్తేషు యథేచ్ఛయా క్రీడితుమారభాః । ఏకశ్చ తేషాం
 ప్రత్యాసన్నమృత్యుశ్చాపల్యాత్తస్మిన్నర్థస్ఫోటితస్తమ్భ ఉపవిశ్య
 పాణిభ్యాం కీలకం సంగృహ్య యావదుత్పాదయితుమారేభే తావత్తస్య
 స్తమ్భమధ్యగతవృషణస్య స్వస్థానాచ్ఛలితకీలకేన యద్వృత్తం
 తత్ప్రాగేవ నివేదితమ్ । అతోఽహం బ్రవీమి - అవ్యాపారేషు ఇతి ।
 ఆవయోర్భక్షితశేష ఆహారోఽస్త్యేవ । తత్ కిమనేన వ్యాపారేణ ।
 దమనక ఆహ తత్ కిం భవానాహారార్థీ కేవలమేవ । తన్న యుక్తమ్ ।
 ఉక్తఞ్చ -

సుహృదాముపకారకారణాద్విషతామప్యపకారకారణాత్ ।
 నృపసంశ్రయ ఇష్యతే బుద్ధైర్జతరం కో న బిభర్తి కేవలమ్ ॥ ౨౨॥

కీఞ్చ -

యస్మిన్ జీవన్తి జీవన్తి బహవః సోఽత్ర జీవతి ।
 వయాంసి కిం న కుర్వన్తి చఞ్చాప్య స్వోదరపూరణమ్ ॥ ౨౩॥

తథా చ -

యజ్జీవ్యతే క్షణమపి ప్రథితం మనుష్యై-
 ర్విజ్ఞానశౌర్యవిభవార్యగుణైః సమేతమ్ ।
 తన్నామ జీవితమిహ ప్రవదన్తి తజ్ఞాః

కాకోఽపి జీవతి చిరాయ బలిం చ భుజ్కే ॥ ౨౪॥

యో నాత్మనా న చ పరేణ చ బన్ధవర్గే
 దీనే దయాం న కురుతే న చ మర్త్యవర్గే ।
 కిం తస్య జీవితఫలం హి మనుష్యలోకే

కాకోఽపి జీవతి చిరాయ బలిం చ భుక్త్యై ॥ ౨౫॥

సుపూరా స్యాత్కునదికా సుపూరో మూషికాజ్ఞులిః ।

సుసంతుష్టః కాపురుషః స్వల్పకేనాపి తుష్యతి ॥ ౨౬॥

కీఞ్చ -

కిం తేన జాతు జాతేన మాతుర్యోవనహారిణా ।

ఆరోహతి న యః స్వస్య వంశస్యగ్రే ధ్వజో యథా ॥ ౨౭॥

పరివర్తిని సంసారే మృతః కో వా న జాయతే ।

జాతస్తు గణ్యతే సోఽత్ర యః స్ఫురేచ్ఛ శ్రియాధికః ॥ ౨౮॥

కీఞ్చ -

జాతస్య నదీతీరే తస్యాపి తృణస్య జన్మసాఫల్యమ్ ।

యత్సలిలమజ్జనాకులజనహస్తాలమృనం భవతి ॥ ౨౯॥

తథా చ -

స్త్రీమితోన్నతసజ్జారా జనసంతాపహారిణః ।

జాయస్తే విరలా లోకే జలదా ఇవ సజ్జనాః ॥ ౩౦॥

నిరతిశయం గరిమాణం తేన జనన్యాః స్మరన్తి విద్వాంసః ।

యత్కమపి వహతి గర్భం మహతామపి యో గురుర్భవతి ॥ ౩౧॥

అప్రకటీకృతశక్తిః శక్తోఽపి జనస్థిరస్క్రియాం లభతే ।

నివసన్నవ్తర్దారుణి లక్ష్ణ్యో వహ్నిర్న తు జ్వలితః ॥ ౩౨॥

కరటక ఆహ - ఆవాం తావదప్రధానౌ తత్కిమావయోరనేన

వ్యాపరేణ । ఉక్తఞ్చ -

అప్యష్టోఽత్రాప్రధానో యో బ్రూతే రాజ్ఞః పురః కుఢీః ।

న కేవలమసంమానం లభతే చ విడమ్భనమ్ ॥ ౩౩॥

తథా చ -

వచస్తత్ర ప్రయోక్తవ్యం యత్రోక్తం లభతే ఫలమ్ ।

స్థాయీ భవతి చాత్యన్తం రాగః శుక్లపటే యథా ॥ ౩౪॥

దమనక ఆహ - మా మైవం వద ।

అప్రధానః ప్రధానః స్యాత్సేవతే యది పార్థివమ్ ।

ప్రధానోఽప్యప్రధానః స్యాద్యది సేవావివర్జితః ॥ 3౫॥

యత ఉక్తఞ్చ -

ఆసన్నమేవ నృపతిర్భజతే మనుష్యం

విద్యావిహీనమకులీనమసంస్కృతం వా ।

ప్రాయేణ భూమిపతయః ప్రమదా లతాశ్చ

యత్పార్శ్వతో భవతి తత్పరివేష్టయన్తి ॥ 3౬॥

తథా చ -

కోపప్రసాదవస్తూని యే విచిన్వన్తి సేవకాః ।

ఆరోహన్తి శనైః పశ్చాద్ధున్వన్తమపి పార్థివమ్ ॥ 3౭॥

విద్యావతాం మహేచ్ఛానాం శిల్పవిక్రమశాలినామ్ ।

సేవావృత్తివిదాం చైవ నాశ్రయః పార్థివం వినా ॥ 3౮॥

యే జాత్యాదిమహోత్సాహాన్నరేన్ద్రాన్నోపయాన్తి చ ।

తేషామావరణం భిక్షా ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్మితమ్ ॥ ౩౯॥

యే చ ప్రాహుర్దురాత్మానో దురాధ్యా మహీభుజః ।

ప్రమాదాలస్యజాడ్యాని ఖ్యాపితాని నిజాని తైః ॥ ౪౦॥

స్పర్శాన్వ్యాప్తాన్గజాన్సింహాన్ దృష్టోపాయైర్వశీకృతాన్ ।

రాజేతి కియతీ మాత్రా ధీమతామప్రమాదినామ్ ॥ ౪౧॥

రాజానమేవ సంశ్రిత్య విద్వాన్యాతి పరాం గతిమ్ ।

వినా మలయమన్యత్ర చన్దనం న ప్రరోహతి ॥ ౪౨॥

ధవలాన్యాతపత్రాణి వాజినశ్చ మనోరమాః ।

సదా మత్తాశ్చ మాతఙ్గాః ప్రసన్నే సతి భూపతౌ ॥ ౪౩॥

కరటక ఆహ - అథ భవాన్కిం కర్తుమనాః । సోఽబ్రవీత్ -

అద్యాస్మత్స్వామీ పిఙ్గలకో భీతో భీతపరివారశ్చ వర్తతే । తదేనం

గత్వా భయకారణం విజ్ఞాయ

సన్ధివిగ్రహయానాసనసంశ్రయద్వైధీభావా-

నామేకతమేన సంవిధాన్యే । కరటక ఆహ - కథం వేత్తి

భవాన్యద్భయావిష్టోఽయం స్వామీ । సోఽబ్రవీత్ - జ్ఞేయం కిమత్ర ।

యత ఉక్తఞ్చ -

ఉదీరితోఽర్థః పశునాపి గృహ్యతే

హయాశ్చ నాగాశ్చ వహన్తి చోదితాః ।

అనుక్తమపూహతి పణ్ణితో జనః

పరేజ్ఞితజ్ఞానఫలా హి బుద్ధయః ॥ ౪౪ ॥

తథా చ మనుః (౮। ౨౬) -

అకారైరిజ్ఞితైర్గత్యా చేష్టయా భాషణేన చ ।

నేత్రవక్త్రవికారైశ్చ లక్ష్యతేఽన్తర్గతం మనః ॥ ౪౫ ॥

తదద్యైనం భయాకులం ప్రాప్య స్వబుద్ధిప్రభావేన నిర్భయం

కృత్వా వశీకృత్య చ నిజాం సాచివ్యపదపీం

సమాసాదయిష్యామి । కరటక ఆహ - అనభిజ్ఞో భవాన్

సేవాధర్మస్య । తత్కథమేనం వశీకరిష్యసి । సోఽబ్రవీత్ -

కథమహం సేవానభిజ్ఞః । మయా హి తాతోత్సజ్ఞే క్రీడతా-

ఽభ్యాగతసాధూనాం సీతిశాస్త్రం పఠతాం యచ్ఛుతం

సేవాధర్మస్య సారం తద్ హృది స్థాపితమ్ । శ్రూయతాం

తచ్ఛేదమ్ -

సువర్ణపుష్పితాం పృథ్వీం విచిన్వన్తి నరాస్త్రయః ।

శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ యశ్చ జానాతి సేవితమ్ ॥ ౪౬ ॥

సా సేవా యా ప్రభుహితా గ్రాహ్యో వాక్యవిశేషతః ।

ఆశ్రయేత్పార్థివం విద్వాన్స్తద్వారేణైవ నాన్యథా ॥ ౪౭ ॥

యో న వేత్తి గుణాన్యన్యం న తం సేవేత పణ్ణితః ।

న హి తస్మాత్ఫలం కిచ్ఛేచ్ఛుకృష్టాదూషరాదివ ॥ ౪౮ ॥

ద్రవ్యప్రకృతిహీనోఽపి సేవ్యః సేవ్యగుణాన్వితః ।

భవత్యాజీవనం తస్మాత్ఫలం కాలాన్తరాదపి ॥ ౪౯ ॥

అపి స్థాణువదాసీనః శుష్యన్పరిగతః క్షుధా ।

న త్వేవానాత్మసమ్పన్నాద్వృత్తిమీహేత పణ్ణితః ॥ ౫౦ ॥

సేవకః స్వామినం ద్వేష్టి కృపణం పరుషాక్షరమ్ ।

ఆత్మానం కిం న న ద్వేష్టి సేవ్యాసేవ్యం న వేత్తి యః ॥ ౫౧ ॥

యమాశ్రిత్య న విశ్రామం క్షుధార్తా యాన్తి సేవకాః ।

సోఽర్కవన్నుపతిస్త్యాజ్యః సదా పుష్పఫలోఽపి సన్ ॥ ౫౨ ॥

రాజమాతరి దేవ్యాం చ కుమారే ముఖ్యమన్త్రణి ।
పురోహితే ప్రతీహారే సదా వరైత రాజవత్ ॥ ౫౩ ॥

జీవేతి ప్రబ్రువన్నోక్తః కృత్యాకృత్యవిచక్షణః ।
కరోతి నిర్వికల్పం యః స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౫౪ ॥

ప్రభుప్రసాదజం విత్తం సుప్రాప్తం యో నివేదయేత్ ।
వస్త్రాద్యం చ దధత్యగ్నే స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౫౫ ॥

అన్యఃపురవరైః సార్థం యో న మన్త్రం సమాచరేత్ ।
న కలత్తైర్నురేన్ద్రస్య స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౫౬ ॥

ద్యూతం యో యమదూతాభం హాలాం హాలాహలోపమామ్ ।
పశ్యేద్ధారాన్వృథాకారాన్స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౫౭ ॥

యుద్ధకాలేఽగ్రణీర్యః స్యాత్సదా పృష్ఠానుగః పురే ।
ప్రభోర్ద్వారాశ్చితో హర్మ్యే స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౫౮ ॥

సమ్మతోఽహం విభోర్నిత్యమితి మత్వా వ్యతిక్రమేత్ ।
కృచ్ఛేష్వపి న మర్యాదాం స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౫౯ ॥

ద్వేషిద్వేషపరో నిత్యమిష్టానామిష్టకర్మకృత్ ।
యో నరో నరనాథస్య స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౬౦ ॥

ప్రోక్తః ప్రత్యుత్తరం నాహ విరుద్ధం ప్రభుణా చ యః ।
న సమీపే హసత్యుచ్చైః స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౬౧ ॥

యో రణం శరణం తద్వన్మన్యతే భయవర్జితః ।
ప్రవాసం స్వపురావాసం స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౬౨ ॥

న కుర్యాన్నరనాథస్య యోషిద్భిః సహ సంగతిమ్ ।
న నిన్దాం న వివాదం చ స భవేద్రాజవల్లభః ॥ ౬౩ ॥

కరటక ఆహ - అథ భవాంస్తత్ర గత్వా కిం తావత్ప్రథమం
వక్ష్యతి తత్తావదుచ్యతామ్ । దమనక ఆహ -

ఉత్తరాదుత్తరం వాక్యం వదతాం సంప్రజాయతే ।
సువృష్టిగుణసంపన్నాద్భిజాద్భిజమివాపరమ్ ॥ ౬౪ ॥

అపాయసందర్శనజాం విపత్తిముపాయసందర్శనజాం చ సిద్ధిమ్ |
 మేధావిసో నీతిగుణప్రయుక్తాం పురః స్ఫురన్తీమివ వర్ణయన్తి || ౬౫||
 ఏకేషాం వాచి శుకవదన్యేషాం హృది మూకవత్ |
 హృది వాచి తథాన్యేషాం వల్ల వల్లన్తి సూక్తయః || ౬౬||
 న చాహమప్రాప్తకాలం వక్ష్యే | ఆకర్ణితం మయా నీతిసారం పితుః
 పూర్వముత్సంజం హి నిషేవతా |
 అప్రాప్తకాలం వచనం బృహస్పతిరపి బ్రువన్ |
 లభతే బహువజ్ఞానమపమానం చ పుష్కలమ్ || ౬౭||
 కరటక ఆహ -
 దురారాధ్యా హి రాజానః పర్వతా ఇవ సర్వదా |
 వ్యాలాకీర్ణాః సువిషమాః కఠినా దుష్టనేవితాః || ౬౮||
 తథా చ -
 భోగినః కఞ్చుకావిష్టాః కుటిలాః క్రూరచేష్టితాః |
 సుదుష్టా మన్తసాధ్యాశ్చ రాజానః పన్నగా ఇవ || ౬౯||
 ద్వీజిహ్వోః క్రూరకర్మాణోఽనిష్టాశ్చిద్రానుసారిణః |
 దూరతోఽపి హి పశ్యన్తి రాజానో భుజగా ఇవ || ౭౦||
 స్వల్పమప్యపకుర్వన్తి యేఽభీష్టా హి మహీపతేః |
 తే వహ్నావివ దహ్యాన్తే పతజ్ఞాః పాపచేతసః || ౭౧||
 దురారోహం పదం రాజ్ఞాం సర్వలోకనమస్కృతమ్ |
 స్వల్పేనాప్యపకారేణ బ్రాహ్మణ్యమివ దుష్యతి || ౭౨||
 దురారాధ్యాః శ్రియో రాజ్ఞాం దురాపా దుష్పరిగ్రహాః |
 తిష్ఠన్త్యాప ఇవాధారే చిరమాత్మని సంస్థితాః || ౭౩||
 దమనక ఆహ - సత్యమేతత్పరమ్ | కిం తు -
 యస్య యస్య హి యో భావస్తేన తేన సమాచరేత్ |
 అనుప్రవిశ్య మేధావీ ఉప్రమాత్మవశం నయేత్ || ౭౪||
 భర్తుశ్చిత్తానువర్తిత్వం సువృత్తం చానుజీవినామ్ |
 రాక్షసాశ్చాపి గృహ్యాన్తే నిత్యం ఛన్దానువర్తిభిః || ౭౫||

సరుషి నృపే స్తుతివచనం తదభిమతే ప్రేమ తద్విషి ద్వేషః |
తద్ధానస్య చ శంసా అమన్త్రతన్త్రం వశికరణమ్ || ౭౬ ||

కరటక ఆహ - యద్యేవమభిమతం తర్హి శివాస్తే పన్నానః
సన్తు | యథాభిలషితమనుష్ఠీయతామ్ | సోఽపి ప్రణమ్య
పింగలకాభిముఖం ప్రతస్థే | అథాగచ్ఛన్తం దమనక-
మాలోక్య పింగలకో ద్వాఃస్థమబ్రవీత్ - అపసార్యతాం
వేత్రలతా | అయమస్మాకం చిరన్తనో మన్త్రిపుత్రో దమనకోఽవ్యా-
హతప్రవేశః | తత్ప్రవేశ్యతాం ద్వివీతీయమణ్డలభాగీ | ఇతి | స
ఆహ - యథావాదీద్భగవానితి | అథోపసృత్య దమనకో
నిర్దిష్టాసనే పింగలకం ప్రణమ్య ప్రాప్తానుజ్ఞ ఉపవిష్టః |
స తు తస్య నఖకులిశాలజ్కృతం దక్షిణపాణిముపరి దత్త్వా
మానపురంసరమువాచ - అపి శివం భవతః | కస్మాచ్ఛిరాద్
దృష్టోఽసి | దమనక ఆహ- న కించిద్ దేవపాదానామస్మాభిః
ప్రయోజనమ్ | పరం భవతాం ప్రాప్తకాలం వక్తవ్యం యత
ఉత్తమమధ్యమాధమైః సర్వైరపి రాజ్ఞాం ప్రయోజనమ్ |
ఉక్తాచ్చ -

దన్తస్య నిష్కోషణకేన నిత్యం
కర్ణస్య కణ్డాయనకేన వాపి |
తృణేన కార్యం భవతీశ్వరాణాం
కీమజ్జివాగ్న్యవతా నరేణ || ౭౭ ||

తథా వయం దేవపాదానామన్వయాగతా భృత్యా ఆపత్స్వపి
పుష్పగామినో యద్యపి స్వమధికారం న లభామహే తథాపి
దేవపాదానామేతద్దుక్తం న భవతి | ఉక్తాచ్చ -

స్థానేష్యేవ నియోక్తవ్యా భృత్యా ఆభరణాని చ |
న హి చూడామణిః పాదే ప్రభవామితి బధ్యతే || ౭౮ ||

యతః -

అనభిజ్ఞో గుణానాం యో న భృత్యైరనుగమ్యతే |
ధనాధ్యోఽపి కులీనోఽపి క్రమాయాతోఽపి భూపతిః || ౭౯ ||

ఉక్తాచ్చ -

అసమైః సమీయమానః సమైశ్చ పరిహీయమాణసత్కారః ।
 ధురి యో న యుజ్యమానస్తీభిరర్థపతిం త్యజతి భృత్యః ॥ ౮౦॥
 యచ్ఛావివేకితయా రాజా భృత్యానుత్తమపదయోగ్యాస్తీనాథమస్థానే
 నియోజయతి న తే తత్రైవ తిష్ఠన్తి స భూపతేర్దోషో న తేషామ్ ।
 ఉక్తాఞ్చ -

కనకభూషణసంక్రహణోచితో
 యది మణిస్త్రపుణి ప్రతిబధ్యతే ।
 న స విరాతి న చాపి స శోభతే
 భవతి యోజయితుర్వచనీయతా ॥ ౮౧॥

యచ్ఛ స్వామ్యేవం వదతి చిరాద్ధృశ్యతే । తదపి శ్రూయతామ్ -
 సవ్యదక్షిణయోర్యత్ర విశేషో నాస్తి హస్తయోః ।
 కస్తత్ర క్షణమప్యార్యో విద్యమానగతిర్భవేత్ ॥ ౮౨॥

కాచే మణిర్మణౌ కాచో యేషాం బుద్ధిర్వికల్పతే ।
 న తేషాం సన్నిధౌ భృత్యో నామమాత్రోఽపి తిష్ఠతి ॥ ౮౩॥

పరీక్షకా యత్ర న సన్ని దేశే
 నార్హన్తి రత్నాని సముద్రజాని ।
 ఆభీరదేశే కిల చన్ద్రకాన్తం
 త్రిభిర్వరాభైర్విపణన్తి గోపాః ॥ ౮౪॥

లోహితాఖ్యస్య చ మణేః పద్మరాగస్య చాన్తరమ్ ।
 యత్ర నాస్తి కథం తత్ర క్రియతే రత్నవిక్రయః ॥ ౮౫॥

నిర్విశేషం యదా స్వామీ సమం భృత్యేషు వర్తతే ।
 తత్రోద్యమసమర్థానాముత్సాహాః పరిహీయతే ॥ ౮౬॥

న వినా పార్థివో భృత్యైర్న భృత్యాః పార్థివం వినా ।
 తేషాం చ వ్యవహారోఽయం పరస్పరనిబన్ధనః ॥ ౮౭॥

భృత్యైర్వినా స్వయం రాజా లోకానుగ్రహకారిభిః ।
 మయాఖైరివ దీప్తాంశుస్తేజస్వ్యపి న శోభతే ॥ ౮౮॥

అరైః సన్ధార్యతే నాభిర్నాభౌ చారాః ప్రతిష్ఠితాః ।
 స్వామినేవకయోరేవం వృత్తిచక్రం ప్రవర్తతే ॥ ౮౯॥

శిరసా విధృతా నిత్యం స్నేహేన పరిపాలితాః ।
 కేశా అపి విరజ్యన్తే నిఃస్నేహాః కిం న నేవకాః ॥ ౯౦॥
 రాజా తుష్టో హి భృత్యానామర్థమాత్రం ప్రయచ్ఛతి ।
 తే తు సంమానమాత్రేణ ప్రాణైరప్యపకుర్వతే ॥ ౯౧॥
 ఏవం జ్ఞాత్వా నరేంద్రేణ భృత్యాః కార్యా విచక్షణాః ।
 కులీనాః శౌర్యసంయుక్తాః శక్తా భక్తాః క్రమాగతాః ॥ ౯౨॥
 యః కృత్వా సుకృతం రాజ్ఞో దుష్కరం హితముత్తమమ్ ।
 లజ్జయా వక్తి నో కిఞ్చిత్తేన రాజా సహాయవాన్ ॥ ౯౩॥
 యస్మిన్కృత్యం సమావేశ్య నిర్విశజ్జేన చేతసా ।
 ఆస్యతే నేవకః స స్యాత్కలత్రమివ చాపరమ్ ॥ ౯౪॥
 యోనాహూతః సమభ్యేతి ద్వారి తిష్ఠతి సర్వదా ।
 పృష్ఠః సత్యం మితం బ్రూతే స భృత్యోర్హో మహీభుజామ్ ॥ ౯౫॥
 అనాదిష్టోపి భూపస్య దృష్ట్వా హానికరం చ యః ।
 యతతే తస్య నాశాయ స భృత్యోర్హో మహీభుజామ్ ॥ ౯౬॥
 తాడితోపి దురుక్తోపి దణ్డితోపి మహీభుజా ।
 యో న చింతయతే పాపం స భృత్యోర్హో మహీభుజామ్ ॥ ౯౭॥
 న గర్వం కురుతే మానే నాపమానే చ తస్యతే ।
 స్వాకారం రక్షయేద్యస్తు స భృత్యోర్హో మహీభుజామ్ ॥ ౯౮॥
 న క్షుధా పీడ్యతే యస్తు నిద్రయా న కదాచన ।
 న చ శీతాతపాద్యైశ్చ స భృత్యోర్హో మహీభుజామ్ ॥ ౯౯॥
 శ్రుత్వా సాంగ్రామికిం వారాం భవిష్యాం స్వామినం ప్రతి ।
 ప్రసన్నాస్యో భవేద్యస్తు స భృత్యోర్హో మహీభుజామ్ ॥ ౧౦౦॥
 సీమా వృద్ధిం సమాయాతి శుక్లపక్ష ఇవోడురాట్ ।
 నియోగసంస్థితే యస్మిన్న భృత్యోర్హో మహీభుజామ్ ॥ ౧౦౧॥
 సీమా సంకోచమాయాతి వహ్నౌ చర్మ ఇవాహితమ్ ।
 స్థితే యస్మిన్న తు త్యాజ్యో భృత్యో రాజ్యం సమీహతా ॥ ౧౦౨॥
 తథా శృంగాలోపయమితి మన్యమానేన మమోపరి స్వామినా

యద్యవజ్ఞా క్రియతే తదప్యయుక్తమ్ | ఉక్తఞ్చ యతః -

కౌశేయం కృమిజం సువర్ణముపలాద్ధూర్వాపి గోరోమతః
పఙ్కాత్తామరసం శశాఙ్క ఉదధేరిస్థివరం గోమయాత్ |
కాష్ఠాదగ్నిరహః ఘణాదపి మణిర్గోపిత్రతో రోచనా
ప్రాకాశ్యం స్వగుణోదయేన గుణినో గచ్ఛన్తి కిం జన్మనా || ౧౦౩||

మూషికా గృహజాతాపి హస్తవ్యా స్వాపకారిణి |
భక్ష్యప్రదానైర్మార్జారో హితకృత్వాప్యతే జనైః || ౧౦౪||

ఏరణ్ణభిణ్ణార్కనలైః ప్రభూతైరపి సఞ్చిత్రైః |
దారుకృత్యం యథా నాస్తి తథైవాజ్ఞైః ప్రయోజనమ్ || ౧౦౫||

కిం భక్తేనాసమర్థేన కిం శక్తేనాపకారిణా |
భక్తం శక్తం చ మాం రాజన్నావజ్ఞాతుం త్వమర్హసి || ౧౦౬||

పిఙ్గలక ఆహ - భవత్యేవం తావత్ | అసమర్థః సమర్థో వా
చిరస్తనస్త్యమస్మాకం మన్త్రిపుత్రః | తద్విశ్రబ్ధం బ్రూహి
యత్కిఞ్చద్వక్తుకామః | దమనక ఆహ - దేవ విజ్ఞాప్యం కిఞ్చిదస్తి |
పిఙ్గలక ఆహ - తన్నివేదయాభిప్రేతమ్ | సోఽబ్రవీత్ -

అపి స్వల్పతరం కార్యం యదభివేత్పుథివీపతేః |
తన్న వాచ్యం సభామధ్యే ప్రోవాచేదం బృహస్పతిః || ౧౦౭||

తదైకాన్తికే మద్విజ్ఞాప్యమాకరణ్యస్తు దేవపాదాః | యతః -

షట్కర్ణో భిద్యతే మన్తశ్చతుష్కర్ణః స్థిరో భవేత్ |
తస్మాత్ సర్వప్రయత్నేన షట్కర్ణం వర్జయేత్సుధీః || ౧౦౮||

అథ పిఙ్గలకాభిప్రాయజ్ఞా వ్యాఘ్రదీపివృకపురఃసరా సర్వేఽపి
తద్వచః సమాకర్ణ్య సంసది తక్షణాదేవ దూరీభూతాః | తతశ్చ
దమనక ఆహ - ఉదకగ్రహణార్థం ప్రవృత్తస్య స్వామినః కిమిహ
నివృత్త్యావస్థానమ్ | పిఙ్గలక ఆహ సవిలక్షస్మితమ్- న కిఞ్చిదపి |
సోఽబ్రవీత్ - దేవ యద్యనాభ్యేయం తత్త్రిష్ఠతు | ఉక్తఞ్చ -

దారేషు కిఞ్చిత్స్వజనేషు కిఞ్చిద్గోప్యం వయస్యేషు సుతేషు కిఞ్చిత్ |
యుక్తం న వా యుక్తమిదం వివిన్ద్యి వదేద్విపశ్చిన్మహతోఽనురోధాత్ || ౧౦౯ ||

తచ్చుత్వా పిఙ్గలకశ్చిన్తయామాస- యోగ్యోఽయం దృశ్యతే |

తత్కథయామ్యేతస్యోగ్ర ఆత్మనోఽభిప్రాయమ్ | ఉక్తఞ్చ -

స్వామిని గుణాస్తరజ్ఞే గుణవతి భృత్యేఽనువర్తిని కలత్రే |
సుహృది నిరస్తరచిత్తే నివేద్య దుఃఖం సుఖీ భవతి || ౧౧౦ ||

భో దమనక శృణోషి శబ్దం దూరాన్మహాన్తమ్ | సోఽబ్రవీత్-
స్వామిన్ శృణోమి | తత్కిమ్ | పిఙ్గలక ఆహ - భద్ర
అహమస్మాద్వనాద్గన్తుమిచ్ఛామి | దమనక ఆహ - కస్మాత్ | పిఙ్గలక
ఆహ - యతోఽద్యాస్మద్వనే కిమప్యపూర్వం సత్త్వం ప్రవిష్టం యస్యాయం
మహాశబ్దః శ్రూయతే | తస్య చ శబ్దానురూపేణ పరాక్రమేణ
భవితవ్యమితి | దమనక ఆహ - యచ్ఛబ్దమాత్రాదపి భయముపగతః
స్వామీ తదప్యయుక్తమ్ | ఉక్తఞ్చ -

అమృతా భిద్యతే సేతుస్తథా మన్తోఽప్యరక్షితః |
పైశున్యాద్భిద్యతే స్నేహో భిద్యతే వాగ్భిరాతురః || ౧౧౧ ||

తన్న యుక్తం స్వామినః పూర్వోపార్జితం వనం త్యక్తుం యతో భేరీవేణు-
వీనామృదఙ్గతాలపటహశఙ్ఖకాహలాదిభేదేన శబ్దా
అనేకవిధా భవన్తి | తన్న కేవలాచ్ఛబ్దమాత్రాదపి భేతవ్యమ్ |
ఉక్తఞ్చ -

అత్యుత్కటే చ రౌద్రే చ శత్రౌ ప్రాప్తే న హీయతే |
ధైర్యం యస్య మహీనాథో న స యాతి పరాభవమ్ || ౧౧౨ ||

దర్శితభయేఽపి ధాతరి ధైర్యధ్వంసో భవేన్న ధీరాణామ్ |
శోషితసరసి నిదాఘే నితరామేవోద్ధతః సిన్ధుః || ౧౧౩ ||

తథా చ -
యస్య న విపది విషాదః సంపది హర్షో రణే న భీరుత్వమ్ |
తం భువనత్రయతిలకం జనయతి జననీ సుతం విరలమ్ || ౧౧౪ ||

తథా చ -
శక్తివైకల్యనస్తుస్య నిఃసారత్వాల్లఘీయసః |
జిమ్నినో మానహీనస్య తృణస్య చ సమా గతిః || ౧౧౫ ||

అపి చ -
అన్యప్రతాపమాసాద్య యో దృఢత్వం న గచ్ఛతి |

జతుజాభరణస్యేవ రూపేణాపి హి తస్య కిమ్ || ౧౧౬ ||

తదేవం జ్ఞాత్వా స్వామినా ధైర్యావష్టమభుః కార్యః | న శబ్ద-
మాత్రాద్భేదవ్యమ్ | అపి చ -

పూర్వమేవ మయా జ్ఞాతం పూర్ణమేతద్ధి మేదసా |
అనుప్రవిశ్య విజ్ఞాతం యావచ్ఛర్మ చ దారు చ || ౧౧౭ ||

పిఙ్గలక ఆహ - కథమేతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౨

శ్శృగాలదున్దుభికథా |

కశ్చిద్ధోమాయుర్నామ శ్శృగాలః క్షుత్కామకణ్ణ ఇతస్తతః
పరిభ్రమన్వనే సైన్యద్వయసంగ్రామభూమిమపశ్యత్ | తస్యాం చ
దున్దుభేః పతితస్య వాయువశాద్వల్లిశాఖాగ్రైర్హన్యమానస్య
శబ్దమశ్శృణోత్ | అథ క్షుభితహృదయశ్చిన్తయామాస అహో
వినష్టోఽస్మి | తద్భావన్నాస్య ప్రోచ్ఛార్చితశబ్దస్య దృష్టిగోచరే
గచ్ఛామి తావదన్యతో వ్రజామి | అథవా నైతద్యుజ్యతే సహసైవ |

భయే వా యది వా హర్షే సంప్రాప్తే యో విమర్శయేత్ |
కృత్యం న కురుతే వేగాన్న స సంతాపమాప్పుయాత్ || ౧౧౮ ||

తత్తావజ్ఞానామి కస్యాయం శబ్దః | ధైర్యమాలమ్భ్య విమర్శయన్-
యావన్మన్దం మన్దం గచ్ఛతి తావద్దున్దుభిమపశ్యత్ | స చ తం
పరిజ్ఞాయ సమీపం గత్వా స్వయమేవ కౌతుకాదతాడయత్ | భూయశ్చ
హర్షాదచిన్తయత్ - అహో చిరాదేతదస్మాకం మహద్భోజనమాపతితమ్ |
తన్నూనం మాంసమేదోఽస్పృగ్భిః పరిపూరితం భవిష్యతి | తతః
పరుషచర్మావగుణ్ణితం తత్కథమపి విదార్శైకదేశే ఛిద్రం కృత్వా
సంహృష్టమనా మధ్యే ప్రవిష్టః | పరం చర్మవిదారణతో
దంష్ట్రాభక్తః సమజని | అథ నిరాశీభూతస్తద్దారుశేష-
మవలోక్య శ్లోకమేనమపతత్ పూర్వమేవ మయా జ్ఞాతమ్ ఇతి | అతో న
శబ్దమాత్రాద్భేదవ్యమ్ | పిఙ్గలక ఆహ- భోః పశ్యాయం మమ
సర్వోఽపి పరిగ్రహో భయవ్యాకులితమనాః పలాయతుమిచ్ఛతి | తత్కథమహం
ధైర్యాదవష్టమభుం కరోమి | సోఽబ్రవీత్- స్వామిన్సైషామేష దోషః |
యతః స్వామిసదృశా ఏవ భవన్తి భృత్యాః | ఉక్తాచ్చ -

అశ్వః శస్త్రం శాస్త్రం వీణా వాణీ నరశ్చ నారీ చ ।

పురుషవిశేషం ప్రాప్తా భవన్త్యయోగ్యాశ్చ యోగ్యాశ్చ ॥ ౧౧౯ ॥

తత్పారుషావప్తమ్భం కృత్వా త్వం తావదత్రైవ ప్రతిపాలయ
యావదహమేతచ్ఛబ్దస్వరూపం జ్ఞాత్వా ఆగచ్ఛామి । తతఃపశ్చాద్
యథోచితం కార్యమితి । పిఙ్గలక ఆహ - కిం తత్ర భవాన్
గన్తుముత్సహతే । స ఆహ- కిం స్వామ్యాదేశాత్సద్భృత్యస్య
కృత్యాకృత్యమస్తి । ఉక్తఞ్చ -

స్వామ్యాదేశాత్సభృత్యస్య న భీః సజ్ఞాయతే క్వచిత్ ।

ప్రవిశేన్ముఖమాహేయం దుస్తరం వా మహార్ణవమ్ ॥ ౧౨౦ ॥

తథా చ -

స్వామ్యాదిష్టస్తు యో భృత్యః సమం విషమమేవ చ ।

మన్యతే న స సన్ధారోః భూభుజా భూతిమిచ్ఛతా ॥ ౧౨౧ ॥

పిఙ్గలక ఆహ - భద్రం యద్యేవం తద్గచ్ఛ । శివాస్తే పన్థానః
సన్త్వితీ । దమనకోఽపి తం ప్రణమ్య సంజీవకశబ్దానుసారీ
ప్రతస్థే । అథ దమనకే గతే భయవ్యాకులమనాః

పిఙ్గలకశ్చిన్తయామాస - అహో న శోభనం కృతం మయా ।
యత్తస్య విశ్వాసం గత్వాత్మాభిప్రాయో నివేదితః । కదాచిద్
దమనకోఽయముభయవేతనో భూత్వా మమోపరి దుష్టబుద్ధిః
స్యాద్భ్రష్టాధికారత్వాత్ । ఉక్తఞ్చ -

యే భవన్తి మహీపస్య సమ్మానితవిమానితాః ।

యతస్తే తస్య నాశాయ కులీనా అపి సర్వదా ॥ ౧౨౨ ॥

తత్తావదస్య చిక్రీతం వేత్తుమన్యత్ప్రాయానాన్తరం గత్వా
ప్రతిపాలయామి । కదాచిద్దమనకస్తమాదాయ మాం
వ్యాపాదయితుమిచ్ఛతి । ఉక్తఞ్చ -

న బధ్యన్తే హ్యవిశ్వస్తా బలిభిర్దుర్బలా అపి ।

విశ్వస్తాస్త్యేవ బధ్యన్తే బలవన్తోఽపి దుర్బలైః ॥ ౧౨౩ ॥

బృహస్పతేరపి ప్రాజ్ఞో న విశ్వాసం వ్రజేన్నరః ।

య ఇచ్ఛేదాత్మనో వృద్ధిమాయుష్యం చ సుఖాని చ ॥ ౧౨౪ ॥

శపథైః సన్ధితస్యాపి న విశ్వాసే వ్రజేద్రిపోః ।

రాజ్యలోభాద్యతో వృత్రః శక్రేణ శపథైర్హతః ॥ ౧౨౫॥

న విశ్వాసం వినా శత్రుర్దేవానామపి సిధ్యతి ।

విశ్వాసాత్త్రిదశేన్ద్రేణ దితేర్గర్భో విదారితః ॥ ౧౨౬॥

ఏవం సంప్రధార్య స్థానాస్తరం గత్వా దమనకమార్గమవతోక-

యన్నేకాకీ తస్థా । దమనకోఽపి సంజీవకసకాశం గత్వా

వృషభోఽయమితి పరిజ్ఞాయ హృష్టమనా వ్యచిన్తయత్ - ఆహో

శోభనమాపతితమ్ । అనేనైతస్య సన్ధివిగ్రహద్వారేణ మమ పిఙ్గలకో

వశ్యో భవిష్యతీతి । ఉక్తఞ్చ -

న కాలీనాన్న సౌహార్దాన్నుషో వాక్యే ప్రవర్తతే ।

మన్త్రిణాం యావదభ్యేతి వ్యసనం శోకమేవ చ ॥ ౧౨౭॥

సదైవాపద్గతో రాజా భోగ్యో భవతి మన్త్రిణామ్ ।

అత ఏవ హి వాఞ్చన్తి మన్త్రిణః సాపదం నృపమ్ ॥ ౧౨౮॥

యథా నేచ్ఛతి నీరోగః కదాచిత్సుచికిత్సకమ్ ।

తథాపద్రహితో రాజా సచివం నాభివాఞ్చతి ॥ ౧౨౯॥

ఏవం విచిన్తయన్పిఙ్గలకాభిముఖః ప్రతస్థే । పిఙ్గలకోఽపి

తమాయాన్తం ప్రేక్ష్య స్వాకారం రక్షన్యథాపూర్వస్థితః ।

దమనకోఽపి పిఙ్గలకసకాశం గత్వా ప్రణమ్యోపవిష్టః ।

పిఙ్గలక ఆహ- కిం దృష్టం భవతా తత్సత్త్వమ్ । దమనక ఆహ-

దృష్టం స్వామిప్రసాదాత్ । పిఙ్గలక ఆహ- అపి సత్యమ్ । దమనక

ఆహ- కిం స్వామిపాదానామగ్రైః సత్యం విజ్ఞాప్యతే । ఉక్తఞ్చ -

అపి స్వల్పమసత్యం యః పురో వదతి భూభుజామ్ ।

దేవానాం చ వినశ్యేత స ద్రుతం సుమహానపి ॥ ౧౩౦॥

తథా చ -

సర్వదేవమయో రాజా మనునా సంప్రకీర్తితః ।

తస్మాత్తం దేవవత్పశ్యేన్న వ్యతీకేన కర్హిచిత్ ॥ ౧౩౧॥

సర్వదేవమయస్యాపి విశేషో నృపతేరయమ్ ।

శుభాశుభఫలం సద్యో నృపార్దేవాద్భవాన్తరే ॥ ౧౩౨॥

పిఙ్గలక ఆహ - సత్యం దృష్టం భవిష్యతి భవతా । న దీనోపరి
మహాన్తః కుప్యన్తీతి న త్వం తేన నిపాతితః । యతః -

తృణాని నోన్మూలయతి ప్రభజ్ఞానో
మృదూని నీచైః ప్రణతాని సర్వతః ।
స్వభావ ఏవోన్నతచేతసామయం
మహాన్మహత్స్వేవ కరోతి విక్రమమ్ ॥ ౧౩౩॥

అపి చ -

గణ్ణస్థలేషు మదవారిషు బద్ధరాగ-
మత్తభ్రమద్భ్రుమరపాదతలాహతోఽపి ।
కోపం న గచ్ఛతి నితాన్తబలోఽపి నాగ-
స్తుత్యే బలే తు బలవాన్సరికోపమేతి ॥ ౧౩౪॥

దమనక ఆహ - ఆస్త్రేవం స మహాత్మా వయం కృపణాః । తథాపి
స్వామీ యది కథయతి తతో భృత్యత్వే నియోజయామి । పిఙ్గలక ఆహ
సోచ్ఛాస్వసమ్ - కిం భవాన్చుక్నోత్యేవం కర్తుమ్ । దమనక ఆహ -
కిమసాధ్యం బుద్ధేరస్తి । ఉక్తాన్చ -

న తచ్ఛస్తైర్న నాగేన్స్తైర్న హయైర్న పదాతిభిః ।
కార్యం సంసిద్ధిమభ్యేతి యథా బుద్ధ్యా ప్రసాధితమ్ ॥ ౧౩౫॥

పిఙ్గలక ఆహ - యద్యేవం తర్హమాత్యపదేఽధ్యారోపితస్త్వమ్ ।
అద్యప్రభృతి ప్రసాదనిగ్రహాదికం త్వయైవ కార్యమితి నిశ్చయః ఽథ
దమనకః సత్యరం గత్వా సాక్షేపం తమిదమాహ - ఏహ్యేహీతో
దుష్టవృషభ । స్వామీ పిఙ్గలకస్తామాకారయతి । కిం నిఃశఙ్కో
భూత్వా ముహుర్ముహుర్నదసి వృథా ఇతి । తచ్ఛుత్వా సంజీవకోఽబ్రవీత్ -
భద్ర కోఽయం పిఙ్గలకః । దమనక ఆహ - కిం స్వామినం
పిఙ్గలకమపి న జానాసి । తత్క్షణం ప్రతిపాలయ । ఫలేనైవ
జ్ఞాన్యసి । నన్వయం సర్వమృగపరివృతో వటతలే స్వామీ
పిఙ్గలకనామా సింహస్తిప్రతి । తచ్ఛుత్వా గతాయుషవిమాత్మానం
మన్యమానః సంజీవకః పరం విషాదమగమత్ । ఆహ చ -
భద్ర భవాన్నాఘసమాచారో వచనపటుశ్చ దృశ్యతే । తద్యది
మామవశ్యం తత్ర నయసి తదభయప్రదానేన స్వామినః సకాశాత్
ప్రసాదః కారయితవ్యః । దమనక ఆహ - భోః సత్యమభిహితం

భవతా । సీతిరేషా యతః -

పర్యన్తో లభ్యతే భూమేః సముద్రస్య గిరేరపి ।

న కథజ్ఞోన్మహిపస్య చిత్తాన్తః కేనచిత్కవచిత్ ॥ ౧౩౬॥

తత్త్వమత్రైవ తిష్ఠ యావదహం తం సమయే దృష్ట్వా తతః
 పశ్చాత్త్వమనయామి ఇతి । తథానుష్ఠితే దమనకః పిఙ్గలక-
 సకాశం గత్యేదమాహ - స్వామిన్ న తత్ప్రాకృతం సత్త్వమ్ । స హి
 భగవతో మహేశ్వరస్య వాహనభూతో వృషభ ఇతి । మయా పృష్ఠ
 ఇదమూచే । మహేశ్వరేణ పరితుష్టేన కాలిన్దిపరిసరే శప్పాగ్రాణి
 భక్షయతుం సమాదిష్టః । కిం బహునా మమ ప్రదత్తం భగవతా
 క్రీడార్థం వనమిదమ్ । పిఙ్గలక ఆహ సభయమ్ - సత్యం జ్ఞాతం
 మయాధునా । న దేవతాప్రసాదం వినా శప్పభోజినో వ్యాలాకిర్ణ
 పవంవిధే వనే నిశఙ్కం నన్దన్తో భ్రమన్తి । తతస్త్వయా
 కిమభిహితమ్ । దమనక ఆహ-స్వామిన్ ఏతదభిహితం మయా యదేతద్వనం
 చణ్డికావాహనభూతస్య పిఙ్గలకస్య విషయీభూతమ్ । తద్భవాన్
 అభ్యాగతః ప్రియోఽతిథిః । తత్తస్య సకాశం గత్వా భ్రాతృన్నేహేనైకత్ర
 భక్షణపానవిహారణక్రియాభిరేకస్థానాశ్రయేణ కాలో నేయః ఇతి ।
 తతస్నేనాపి సర్వమేతత్ప్రృతిపన్నమ్ । ఉక్తజ్ఞా సహర్షం స్వామినః
 సకాశాదభయదక్షిణా దాపయితవ్యా ఇతి । తదత్ర స్వామీ ప్రమాణమ్ ।
 తచ్చుత్వా పిఙ్గలక ఆహ - సాధు సుమతే సాధు । మన్త్రిశోత్రియ
 సాధు । మమ హృదయేన సహ సంమన్త్య భవతేదమభిహితమ్ ।
 తద్దత్తా మయా తస్యాభయదక్షిణా । పరం సోఽపి మదర్థే-
 ఽభయదక్షిణాం యాచయిత్వా ద్రుతతరమానీయతామితి । అథ సాధు
 చేదముచ్యతే -

అన్తఃసారైరకుటిలైరచ్చిద్రైః సుపరీక్షితైః ।

మన్త్రిభిర్ధార్యతే రాజ్యం సుస్తమ్భైర్భివ మన్దిరమ్ ॥ ౧౩౭॥

తథా చ -

మన్త్రిణాం భిన్నసన్ధానే భిషజాం సాన్నిపాతికే ।

కర్మణి వ్యజ్యతే ప్రజ్ఞా స్వస్థే కో వా న పణ్డితః ॥ ౧౩౮॥

దమనకోఽపి తం ప్రణమ్య సంజీవకసకాశ ప్రస్థితః సహర్ష-
 మచిన్తయత్ - ఆహో ప్రసాదసంముఖో నః స్వామీ వచనవశగశ్చ

సంవృత్తిః | తన్నాస్తి ధన్యతరో మమ | ఉక్తఞ్చ -

అమృతం శిశిరే వహ్నిరమృతం ప్రియదర్శనమ్ |
అమృతం రాజసంమాసమమృతం క్షీరభోజనమ్ || ౧౩౯ ||

అథ సంజీవకసకాశమాసాద్య సప్తశ్రయమువాచ - భో మిత్ర
ప్రార్థితోఽసౌ మయా భవదర్థే స్వామ్యుభయప్రదానమ్ |
తద్విశ్రబ్ధం గమ్యతామ్ ఇతి | పరం త్వయా రాజప్రసాదమాసాద్య
మయా సహ సమయధర్మేణ వర్తితవ్యమ్ | న గర్వమాసాద్య
స్వప్రభుతయా విచరణీయమ్ | అహమపి తవ సజ్జేతేన సర్వాం
రాజ్యధురమమాత్యపదవీమాశ్రితోద్ధరిష్యామి | ఏవం కృతే
ద్వయోరప్యావయో రాజలక్ష్మీరోభిగ్యా భవిష్యతి | యతః -

ఆఖేటకస్య ధర్మేణ విభవాః స్యుర్వశే నృణామ్ |
నృప్రజాః ప్రేరయత్యేకో హస్త్యన్యోఽత్ర మృగానివ || ౧౪౦ ||

తథా చ -

యో న పూజయతే గర్వాదుత్తమాధమమధ్యమాన్ |
నృపాసన్నాత్స మాన్యోఽపి భ్రశ్యతే దన్తిలో యథా || ౧౪౧ ||

సంజీవక ఆహ - కథమ్ ఏతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౩

దన్తిలగోరమ్భకథా |

అస్యత్ర ధరాతలే వర్షమానం నామ నగరమ్ | తత్ర దన్తిలో నామ
నానాభాణ్ణపతిః సకలపురనాయకః ప్రతివసతి స్మ | తేన పురకార్యం
నృపకార్యం చ కుర్వతా తుష్టిం సీతాస్తత్పురవాసినో లోకా నృపతిశ్చ |
కిం బహునా న కోఽపి తాదృక్కేనాపి చతురో దృష్టో శ్రుతో వా | అథవా
సత్యమేతదుక్తమ్ -

నరపతిహితకర్తా ద్వేష్యతాం యాతి లోకే
జనపదహితకర్తా త్యజ్యతే పార్థివేన్ద్రైః |

ఇతి మహతి విరోధే వర్తమానే సమానే
నృపతిజనపదానాం దుర్లభః కార్యకర్తా || ౧౪౨ ||

అధైవం గచ్ఛతి కాలే దన్వలస్య కదాచిద్వివాహః సంప్రవృత్తః ।
 తత్ర తేన సర్వే పురనివాసిన్ రాజసంనిధితోకాశ్చ సమ్మానపురః-
 సరమామన్త్య భోజితా వస్త్రాదిభిః సత్కృతాశ్చ । తతో వివాహానన్తరం
 రాజా సాన్తఃపురః స్వగృహమాసీయాభ్యర్చితః । అథ తస్య
 నృపతేర్ధృహసమ్మాన్తనకర్తా గోరమ్భో నామ రాజసేవకో
 గృహాయాతోఽపి తేనానుచితస్థాన ఉపవిష్టోఽవజ్జయార్ధచన్ద్రం
 దత్త్వా నిఃసారితః । సోఽపి తతః ప్రభృతి నిశ్వసన్నపమానాన్న
 రాత్రావప్యధిశేతే । కథం మయా తస్య భాణ్ణపతే రాజప్రసాదహానిః
 కర్తవ్యా ఇతి చిన్తయన్నాస్తే । అథవా కిమనేన వృథా శరీరశోషణేన ।
 న కించిన్మయా తస్యాపకర్తుం శక్యమితి । అథవా సాధ్యదముచ్యతే -

యో హ్యపకర్తుమశక్తః కుప్యతి కిమసౌ నరోఽత్ర నిర్లజ్జః ।
 ఉత్పతితోఽపి హి చణకః శక్తః కిం భ్రాష్ట్రకం భజ్క్తుమ్ ॥ ౧౪౩॥

అథ కదాచిత్పుత్యూషే యోగనిద్రాం గతస్య రాజ్ఞః శయాన్వే
 మార్జనం కుర్వన్నిదమాహ - అహో దన్వలస్య మహద్ధృవత్వం
 యద్రాజమహిషీమాలింగితి । తచ్ఛుత్వా రాజా ససమ్భ్రమముత్థాయ
 తమువాచ - భో భో గోరమ్భు । సత్యమేతద్యత్త్వయా జల్పితమ్ । కిం
 దన్వితేన సమాలింగితా ఇతి । గోరమ్భుః ప్రాహ - దేవ రాత్రిజాగరణేన
 ద్యూతానక్తస్య మే బలాన్నిద్రా సమాయాతా । తన్న వేద్మి కిం
 మయాభిహితమ్ । రాజా సేర్ష్యం స్వగతమేష తావదస్మద్ధృహే-
 ఽప్రతిహతగతిస్తథా దన్వితోఽపి । తత్కదాచిదనేన దేవీ
 సమాలింగ్యమానా దృష్టా భవిష్యతి । తేనేదమభిహితమ్ ।
 ఉక్తాశ్చ -

యద్వాఞ్చుతి దివా మర్త్యో వీక్షతే వా కరోతి వా ।
 తత్ స్వప్నోఽపి తదభ్యాసాద్భూతే వాథ కరోతి వా ॥ ౧౪౪॥

తథా చ -

శుభం వా యది వ పాపం యన్నృణాం హృది సంస్థితమ్ ।
 సుగూఢమపి తజ్జేయం స్వప్నవాక్యాత్తథా మదాత్ ॥ ౧౪౫॥

అథవా స్త్రీణాం విషయే కోఽత్ర సందేహః ।

జల్పన్తి సార్థమన్యేన పశ్యన్త్యన్యం సవిభ్రమాః ।

హృద్గతం చిన్తయన్త్యన్యం ప్రియః కో నామ యోషితామ్ || ౧౪౬ ||

అన్యచ్ఛ -

ఏకేన స్మితపాటలాధరరుచో జల్పన్త్యనల్పాక్షరమ్ |
 వీక్షన్తేఽన్యమితః స్ఫుటత్కముదిసిఫుల్లోల్లసల్లోచనాః |
 దూరోదారచరిత్రచిత్రవిభవం ధ్యాయన్తి చాన్యం ధియా |
 కేనేత్యం పరమార్థతోఽర్థవదివ ప్రేమాస్తి వామభ్రువామ్ || ౧౪౭ ||

తథా చ -

నాగ్నిస్తుప్యతి కాష్ఠానాం నాపగానాం మహోదధిః |
 నాన్తకః సర్వభూతానాం న పుంసాం వామలోచనా || ౧౪౮ ||

రహో నాస్తి క్షణో నాస్తి నాస్తి ప్రార్థయితా నరః |
 తేన నారద నారీణాం సతీత్వముపజాయతే || ౧౪౯ ||

యో మోహాన్మన్యతే మూఢో రక్తేయం మమ కామినీ |
 స తస్యా వశగో నిత్యం భవేత్క్రిడాశకున్తవత్ || ౧౫౦ ||

తాసాం వాక్యాని కృత్యాని స్వల్పాని సుగురూణ్యపి |
 కరోతి స కృతైర్లోకే లఘుత్వం యాతి సర్వతః || ౧౫౧ ||

స్త్రియం చ యః ప్రార్థయతే సన్నికర్షం చ గచ్ఛతి |
 ఈషచ్ఛ కురుతే సేవాం తమేవేచ్ఛన్తి యోషితః || ౧౫౨ ||

అనర్థిత్వాన్మనుష్యాణాం భయాత్పరిజనస్య చ |
 మర్యాదాయామమర్యాదాః స్త్రియస్త్రిష్టన్తి సర్వదా || ౧౫౩ ||

నాసాం కశ్చిదగమ్యోఽస్తి నాసాం చ వయసి స్థితిః |
 విరూపం రూపవన్తం వా పుమానిత్యేవ భుజ్యతే || ౧౫౪ ||

రక్తో హి జాయతే భోగ్యో నారీణాం శాటికా యథా |
 ఘృష్యన్తే యో దశాలమ్బి నితమ్బే వినివేశితః || ౧౫౫ ||

అలక్తకో యథా రక్తో నిష్పిడ్య పురుషస్తథా |
 అబలాభిర్బలాద్రక్తః పాదమూలే నిపాత్యతే || ౧౫౬ ||

ఏవం స రాజా బహువిధం విలప్య తతః ప్రభృతి దన్తిలస్య ప్రసాద-
 పరాజ్ముఖః సంజాతః | కిం బహునా రాజద్వారప్రవేశోఽపి తస్య

నివారితః । దన్త్రితోఽప్యకస్మాదేవ ప్రసాదపరాజ్ముఖమవనిపతి-
మవలోక్య చిన్తయామాస - అహో సాధు చేదముచ్యతే -

కోఽర్థాన్ప్రాప్య న గర్వితో విషయిణః కస్యాపదోఽస్తం గతాః ।

స్త్రీభిః కస్య న ఖణ్ణితం భువి మనః కో నామా రాజ్ఞాం ప్రియః ।

కః కాలస్య న గోచరాన్తరగతః కోఽర్థీ గతో గౌరవమ్ ।

కో వా దుర్జనవాగురాసు పతితః క్షేమేణ యాతః పుమాన్ ॥ ౧౫౭ ॥

తథా చ -

కాకే శౌచం ద్యూతకారేషు సత్యం

సర్పే ఙ్గాన్తిః స్త్రీషు కామోపశాన్తిః ।

క్లీబే ధైర్యం మద్యపే తత్త్వచిన్తా

రాజా మిత్రం కేన దృష్టం శ్రుతం వా ॥ ౧౫౮ ॥

అపరం మయాస్య భూపతేరథవాన్యస్యాపి కస్యచిద్రాజసమ్బుద్ధినః
స్వప్నేఽపి నానిష్టం కృతమ్ । తత్కిమేతత్పరాజ్ముఖో మాం ప్రతి
భూపతిరితి । ఏవం తం దన్త్రితం కదాచిద్రాజద్వారే విష్కమిభృతం విలోక్య
సంమార్జనకర్తా గోరమోఘ విహస్య ద్వారపాలానిదమూచే - భో భో
ద్వారపాలాః రాజప్రసాదాధిష్ఠితోఽయం దన్త్రితః స్వయం
నిగ్రహానుగ్రహకర్తా చ । తదనేన నివారితేన యథాహం తథా
యూయమప్యర్థచన్ద్రభాజినో భవిష్యథ । తచ్చుత్వా
దన్త్రితశ్చిన్తయామాస - నూనమిదమస్య గోరమ్భస్య చేష్టితమ్ ।
అథవా సాధ్విదముచ్యతే -

అకులీనోఽపి మూర్ఛోఽపి భూపాలం యోఽత్ర సేవతే ।

అపి సంమానహీనోఽపి స సర్వత్ర ప్రపూజ్యతే ॥ ౧౫౯ ॥

అపి కాపురుషో భీరుః స్యాచ్ఛేన్నుపతిసేవకః ।

తథాపి స పరాభూతిం జనాదాప్నోతి మానవః ॥ ౧౬౦ ॥

ఏవం స బహువిధం విలప్య విలక్షమనాః సోద్యేగో గతప్రభావః
స్వగృహం నిశాముఖే గోరమ్భమాహలూయ వస్త్రయుగలేన
సంమాన్యేదమువాచ - భద్ర మయా న తదా త్వం రాగవశాన్నిః-
సారితః । యతస్తస్య బ్రాహ్మణానామగ్రతోఽనుచితస్థానే సముపవిష్టో
దృష్ట ఇత్యపమానితః । తక్షమ్యతామ్ । సోఽపి స్వర్గరాజ్యోపమం

తద్వస్త్రయుగలమాసాద్య పరం పరితోషం గత్వా తమువాచ - భోః
 శ్రేష్ఠిన్ ఙాన్తం మయా తే తత్ | తదస్య సంమానస్య కృతే పశ్య
 మే బుద్ధిప్రభావం రాజప్రసాదం చ | ఏవముక్త్యా సపరితోషం
 నిష్కాన్తః | సాధు చేదముచ్యతే -

స్తోకేనోన్నతిమాయాతి స్తోకేనాయాత్యధోగతిమ్ |
 అహో ససదృశా చేష్టా తులాయష్టేః ఖలస్య చ || ౧౬౧ ||

తతశ్చాన్యేద్యుః స గోరమ్భో రాజకులం గత్వా యోగనిద్రాం గతస్య
 భూపతేః సంమార్జనక్రియాం కుర్వన్నిదమాహ - అహో అవివేకోఽస్మద్-
 భూపతేః | యత్ పురీషోత్సర్గమాచరంశ్చర్భటిభక్షణం కరోతి |
 తచ్చుత్వా రాజా సవిస్మయం తమువాచ - రే రే గోరమ్భ కిమప్రస్తుతం
 లపసి | గృహకర్మకరం మత్వా త్వాం న వ్యాపాదయామి | కిం త్వయా
 కదాచిదహమేవంవిధం కర్మ సమాచరన్దృష్టః | సోఽబ్రవీత్ -
 ద్యూతాసక్తస్య రాత్రిజాగరణేన సంమార్జనం కుర్వాణస్య మమ
 బలాన్నిద్రా సమాయాతా | తయాధిష్ఠితేన మయా కింబిజుల్పితమ్ |
 తన్న వేద్మి | తత్ప్రసాదం కరోతు స్వామి నిద్రాపరవశస్య ఇతి | ఏవం
 శ్రుత్వా రాజా చిన్తితవాన్ - యన్మయా జన్మాన్తరే పురీషోత్సర్గం కుర్వతా
 కదాపి చిర్భటికా న భక్షితా | తద్యథాయం వ్యతికరోఽసమ్భావ్యో
 మమానేన మూఢేన వ్యాహృతఃస్తథా దన్తిలస్యాపీతి నిశ్చయః |
 తన్మయా న యుక్తం కృతం యత్స వరాకః సంమానేన వియోజితః | న
 తాదృక్పూర్వషాణామేవంవిధం చేష్ఠితం సమ్భావ్యతే | తదభావేన
 రాజకృత్యాని పౌరకృత్యాని సర్వాణి శిథిలతాం వ్రజన్తి |
 ఏవమనేకథా

విమృశ్య దన్తిలం సమాహూయ నిజాఙ్గవస్త్రాభరణాదిభిః సంయోజ్య
 స్వాధికారే నియోజయామాస | అతోఽహం బ్రవీమి యో న పూజయతే గర్వాదితి |
 సంజీవక ఆహ - భద్ర ఏవమేవైతత్ | యద్భవతాభిహితం తదేవ మయా
 కర్తవ్యమితి | ఏవమభిహితే దమనకస్తమాదాయ పిఙ్గలకసకాశ-
 మగమత్ | ఆహ చ - దేవ ఏష మయాసీతః స సంజీవకః | అధునా దేవః
 ప్రమాణమ్ | సంజీవకోఽపి తం సాదరం ప్రణమ్యాగ్రతః సవినయం
 స్థితః | పిఙ్గలకోఽపి తస్య పీనాయతకకుద్మతో నఖకులిశాలంకృతం
 దక్షిణపాణిముపరి దత్త్వా మానపురఃసరమువాచ అపి శివం భవతః |
 కుతస్త్యమస్మిన్వనే విజనే సమాయాతోఽసి | తేనాప్యోత్మవృత్తాన్తః కథితః |

యథా వర్ధమానేన సహ వియోగః సంజాతస్తథా సర్వం నివేదితమ్ |
 తచ్చుత్వా పిఙ్గలకః సాదరతరం తమువాచ - వయస్య న భేతవ్యమ్ |
 మద్భుజపఙ్జరపరిరక్షితేన యథేచ్ఛం త్వయాధునా వర్తితవ్యమ్ |
 అన్యచ్ఛ నిత్యం మత్సమీపవర్తినా భావ్యమ్ | యతః కారణాద్భహ్వాపాయం
 రౌద్రసత్త్వనిషేవితం వనం గురూణామపి సత్త్వానామనేవ్యం కుతః
 శషుభోజినామ్ | ఏవముక్త్వా సకలమృగపరివృతో యమునాకచ్ఛ-
 మవతీర్వోదకగ్రహణం కృత్వా స్వేచ్ఛయా తదేవ వనం ప్రవిష్టః |
 తతశ్చ కరకటదమనకనిక్షిప్తరాజ్యభారః సంజీవితేన సహ
 సుభాషితగోష్ఠీమనుభవన్నాస్తే | అథవా సాధ్విదముచ్యతే -

యద్భుచ్ఛయాపుష్పపనతం సకృత్సజ్జనసజ్గతమ్ |
 భవత్యజరమత్యస్తం నాభ్యాసక్రమమీక్షతే || ౧౬౨||

సంజీవకేనాప్యనేకశాస్త్రావగాహనాదుత్పన్నబుద్ధిప్రాగల్భ్యేన
 స్తోక్తైరేవాహోభిరూఢమతిః పిఙ్గలకో ధీమాంస్తథా కృతో యథా-
 ౭రణ్యధర్మాద్వియోజ్య గ్రామ్యధర్మేషు నియోజితః | కిం బహునా ప్రత్యహం
 పిఙ్గలకసంజీవకావేవ కేవలం రహసి మస్త్రయతః | శేషః సర్వో౭పి
 మృగజనో దూరీభూతస్తిష్ఠతి | కరటకదమనకావపి ప్రవేశం న
 లభేతే | అన్యచ్ఛ సింహపరాక్రమాభావాత్సర్వో౭పి మృగజనస్తా చ
 శ్మృగాలా క్షుధావ్యాధిబాధితా ఏకాం దిశమాశ్రిత్య స్థితాః |
 ఉక్త్యా -

ఫలహీనం నృపం భృత్యాః కులీనమపి చోన్నతమ్ |
 సన్త్యజ్యాన్యత్ర గచ్ఛన్తి శుష్కం వృక్షమివాణ్ణజాః || ౧౬౩||

తథా చ -

అపి సంమానసంయుక్తాః కులీనా భక్తితత్పరాః |
 వృత్తిభక్తాన్మహీపాలం త్యజన్త్యేవ హి సేవకాః || ౧౬౪||

అన్యచ్ఛ -

కాలాతిక్రమణం వృత్తైర్వో న కుర్వీత భూపతిః |
 కదాచిత్తం న ముఞ్చన్తి భర్తీతా అపి సేవకాః || ౧౬౫||

తథా చ కేవలం సేవకా ఇత్థంభూతా యావత్సమస్తమప్యేతజ్జగత్-
 పరస్పరం భక్షణార్థం సామాదిభిరుపాయైస్తిష్ఠతి | తద్యథా -

దేశానాముపరి ఙ్మాభృదాతురాణాం చికిత్సకాః ।

వణిజో గ్రాహకాణాం చ మూర్ఖాణామపి పణ్డితాః ॥ ౧౬౬ ॥

ప్రమాదినాం తథా చౌరా భిక్షుకా గృహమేధినామ్ ।

గణికాః కామినాం చైవ సర్వతోకస్య శిల్పినః ॥ ౧౬౭ ॥

సామాదిసజ్జితైః పాశైః ప్రతీక్షన్తే దివానిశమ్ ।

ఉపజీవన్తి శక్త్యా హి జలజా జలదానివ ॥ ౧౬౮ ॥

అథవా సాధ్వీదముచ్యతే -

సర్పాణాం చ ఖలానాం చ పరద్రవ్యాపహారిణామ్ ।

అభిప్రాయా న సిధ్యన్తి తేనేదం వర్తతే జగత్ ॥ ౧౬౯ ॥

అత్తుం వాఙ్చుతి శామ్భవో గణపతేరాఖుం క్షుధార్తః ఫణీ ।

తం చ క్రౌఙ్చురిపోః శిఖీ గిరిసుతాసింహోఽపి నాగాశనమ్ ।

ఇత్థం యత్ర పరిగ్రహస్య ఘటనా శమ్భోరపి స్వాధ్యహే ।

తత్రాస్యస్య కథం న భావి జగతో యస్మాత్స్వరూపం హి తత్ ॥ ౧౭౦ ॥

తతః స్వామిప్రసాదరహితౌ క్షుత్క్షామకణ్ఠౌ పరస్పరం కరటక-

దమనకౌ మస్త్రయేతే । తత్ర దమనకో బ్రూతే - ఆర్య కరటక ।

ఆవాం తావదప్రధానతాం గతో । ఏష పిఙ్గలకః సంజీవకా-

నురక్తః స్వవ్యాపారపరాఙ్ముఖః సంజాతః । సర్వోఽపి పరిజనో గతః ।

తత్కిం క్రియతే । కరటక ఆహ - యద్యపి త్వదీయవచనం న కరోతి

తథాపి స్వామీ స్వదోషనాశాయ వాచ్యః । ఉక్తఙ్చ -

అశ్శ్రోణ్వన్నపి బోధవ్యో మన్త్రిభిః పృథివీపతిః ।

యథా స్వదోషనాశాయ విదురేణామ్బికాసుతః ॥ ౧౭౧ ॥

తథా చ -

మదోన్మత్తస్య భూపస్య కుఙ్జారస్య చ గచ్ఛతః ।

ఉన్మార్గం వాచ్యతాం యాన్తి మహామాత్రాః సమీపగాః ॥ ౧౭౨ ॥

తత్ త్వయైష శష్పభోజీ స్వామినః సకాశమానీతః ।

తత్స్వహస్తేనాఙ్గారాః కర్షితాః । దమనక ఆహ - సత్యమేతత్ ।

మమాయం దోషో న స్వామినః । ఉక్తఙ్చ -

జమ్బూకో హుడుయుద్ధేన వయం చాషాఢభూతినా ।

దూతికా పరకార్యేణ త్రయో దోషాః స్వయం కృతాః ॥ ౧౭౩॥

కరటక ఆహ - కథమేతత్ । సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౪

దేవశర్మపరివ్రాజకకథా ।

ఆస్తి కస్మింశ్చిద్వివిక్తప్రదేశే మథాయతనమ్ । తత్ర దేవశర్మా నామ
పరివ్రాజకః ప్రతివసతి స్మ । తస్యానేకసాధుజనదత్తసూక్ష్మవస్త్ర-
విక్రయవశాత్కాలేన మహతీ విత్తమాత్రా సజ్ఞాతా । తతః స న
కస్యచిద్విశ్వసతి । నక్తం దినం కక్షాన్తరాత్రాం మాత్రాం న
ముఞ్చతి । అథవా సాధు చేదముచ్యతే -

అర్థానామర్జనే దుఃఖమర్జితానాం చ రక్షణే ।

నాశే దుఃఖం వ్యయే దుఃఖం ధిగర్థాః కష్టసంశ్రయాః ॥ ౧౭౪॥

అథాఽషాఢభూతిర్నామ పరవిత్రాపహారీ ధూర్తస్తామర్థమాత్రాం
తస్య కక్షాన్తరగతాం లక్షయిత్వా వ్యచిన్తయత్ - కథం
మయాస్యేయమర్థమాత్రా హర్తవ్యా ఇతి । తదత్ర మఠే తావద్ధృఢశిలా-
సంఘాయవశాద్భిత్తిభేదో న భవతి । ఉచ్యైస్తరత్వాచ్చ ద్వారే ప్రవేశో
న స్యాత్ । తదేనం మాయావచనైర్విశ్వాస్యాహం ఛాత్రతాం వ్రజామి
యేన స విశ్వస్తః కదాచిద్విశ్వాసమేతి । ఉక్తఞ్చ -

నిస్పృహో నాధికారీ స్యాన్నాకామీ మణ్ణనప్రియః ।

నావిదగ్ధః ప్రియం బ్రూయాత్సుభుటవక్తా న వఞ్చకః ॥ ౧౭౫॥

ఏవం నిశ్చిత్వ తస్యాన్తికముపగమ్య ఓం నమః శివాయేతి ప్రోచ్ఛార్వ్య
సాష్టాఙ్గం ప్రణమ్య చ సప్తశ్రయమువాచ - భగవన్నసారః

సంసారోఽయమ్ । గిరినదీవేగోపమం యావనమ్ । తృణాగ్నిసమం జీవితమ్ ।

శరదభ్రుచ్చాయాసదృశా భోగాః । స్వప్నసదృశో మిత్రపుత్ర-
కలత్రభృత్యవర్గసమ్పన్ధః । ఏవం మయా సమ్యక్పరిజ్ఞాతమ్ । తత్కిం
కుర్వతో మే సంసారసముద్రోత్తరణం భవిష్యతి । తచ్చుత్వా దేవశర్మా
సాదరమాహ - వత్స ధన్యోఽసి యత్పుథమే వయస్యేవం విరక్తీభావః ।
ఉక్తఞ్చ -

పూర్వే వయసి యః శాన్తః స శాన్త ఇతి మే మతిః ।

ధాతుషు క్షీయమాణేషు శమః కస్య న జాయతే || ౧౭౬ ||

ఆదౌ చిత్తే తతః కాయే సతాం సంజాయతే జరా |

అసతాం చ పునః కాయే వైవ చిత్తే కదాచన || ౧౭౭ ||

యచ్చ మాం సంసారసాగరోత్తరణోపాయం పృచ్ఛసి |

తచ్ఛూచ్యయతామ్ -

శూద్రో వా యది వాన్యోఽపి చణ్డాలోఽపి జటాధరః |

దీక్షితః శివమన్త్రేణ స భస్మాగ్నీ శివో భవేత్ || ౧౭౮ ||

షడక్షరేణ మన్త్రేణ పుష్పమేకమపి స్వయమ్ |

లిజస్య మూర్ధ్ని యో దద్యాన్న స భూయోఽభిజాయతే || ౧౭౯ ||

తచ్ఛుత్వాఽషాఢభూతిస్తత్పాదౌ గృహీత్వా సప్తశ్రయమిదమాహా-

భగవన్ త్కర్తి దీక్షయా మేఽనుగ్రహం కురు | దేవశర్మా ఆహ - వత్స

అనుగ్రహం తే కరిష్యామి | పరస్తు రాత్రౌ త్వయా మఠమధ్యే న

ప్రవేష్టవ్యమ్ | యత్కారణం నిఃసంకతా యతీనాం ప్రశస్యతే

తవ చ మమాపి చ | ఉక్తఞ్చ -

దుర్మన్త్రాన్పుపతిర్విసశ్యతి యతిః సంకాతుశో లాలనాత్ |

విప్రోఽనధ్యయనాత్కులం కుతనయాచ్ఛిలం ఖలోపాసనాత్ |

మైత్రీ చాప్రణయాత్సమృద్ధిరనయాత్స్నేహః ప్రవాసాశ్రయాత్ |

స్త్రీ గర్వాదనవేక్షణాదపి కృషిస్త్యాగాత్ప్రమాదాద్ధనమ్ || ౧౮౦ ||

తత్త్వయా వ్రతగ్రహణానన్తరం మఠద్వారే తృణకుటీరకే శయితవ్యమితి |

స ఆహ - భగవన్ భవదాదేశః ప్రమాణమ్ | పరత్ర హి తేన మే

ప్రయోజనమ్ | అథ కృతశయనసమయం దేవశర్మనిగ్రహం కృత్వా

శాస్త్రోక్తవిధినా శిష్యతామనయత్ | సోఽపి హస్తపాదావమర్దనాది-

పరిచర్యయా తం పఠితోషమనయత్ | పునస్తథాపి మునిః

కణ్డస్తరాన్మాత్రాం న ముఞ్చతి | అధైవం గచ్ఛతి కాల

ఆషాఢభూతిశ్చిన్తయామాస - అహో న కథంచిదేష మే

విశ్వాసమాగచ్ఛతి | తత్కిం దివాపి శస్త్రేణ మారయామి కిం వా

విషం ప్రయచ్ఛామి | కిం వా పశుధర్మేణ వ్యాపాదయామీతి | ఏవం

చిన్తయతస్తస్య దేవశర్మణోఽపి శిష్యపుత్రః కశ్చిద్ద్రామాద్-

ఆమన్త్రణార్థం సమాయాతః | ప్రాహ చ - భగవన్ పవిత్రారోపణ-

కృతే మమ గృహమాగమ్యతామితి । తచ్చుత్వా దేవశర్మా ।
 ఆషాఢభూతినా సహ ప్రహృష్టమనాః ప్రస్థితః । అధైవం
 తస్య గచ్ఛతోఽగ్రే కాచిన్నదీ సమాయాతా । తాం దృష్ట్వా మాత్రాం
 కక్షాంతరాదవతార్య కన్ఠామధ్యే సుగుప్తాం నిధాయ స్నాత్వా
 దేవార్చనం విధాయ తదనంతరమాషాఢభూతిమిదమాహ - భో
 ఆషాఢభూతే యావదహం పురీషోత్సర్గం కృత్వా సమాగచ్ఛామి
 తావదేషా కన్ఠా యోగేశ్వరస్య సావధానతయా రక్షణీయా ।
 ఇత్యుక్త్వా గతః । ఆషాఢభూతిరపి తస్మిన్నదర్శనీభూతే
 మాత్రామాదాయ సత్వరం ప్రస్థితః । దేవశర్మాఽపి ఛాత్రగుణాను-
 రజ్ఞోతమనాః సువిశ్వస్తో యావదుపవిష్టస్తిష్ఠతి తావత్సువర్షరోమ-
 దేహాయూథమధ్యే హుడుయుద్ధమపశ్యత్ । అథ రోషవశాద్ధుడు-
 యుగలస్య దూరమపసరణం కృత్వా భూయోఽపి సముపేత్య
 లలాటపట్టాభ్యాం ప్రహరతో భూరి రుధిరం పతతి । తచ్చ జమ్బూకో
 జిహ్వాలాల్యేన రజ్గభూమిం ప్రవేశ్యాస్వాదయతి । దేవశర్మాఽపి
 తదాలోక్య వ్యచింతయత్ - అహో మన్దమతిరయం జమ్బూకః । యది
 కథమప్యనయోః సజ్జిట్టే పతిష్యతి తన్నూనం మృత్యుమవాప్యతీతి
 వితర్కయామి । క్షణాంతరే చ తథైవ రక్తాస్వాదనలౌల్యాన్మధ్యే
 ప్రవిశంస్తయోః శిరఃసమ్పాతే పతితో మృతశ్చ శ్చుగాలః ।
 దేవశర్మాఽపి తం శోచమానో మాత్రాముద్దిశ్య శనైః శనైః
 ప్రస్థితో యావదాషాఢభూతిం న పశ్యతి తతశ్చౌత్సుక్యేన
 శౌచం విధాయ యావత్కన్ఠామాలోకయతి తావన్మాత్రాం న
 పశ్యతి । తతశ్చ హా హా ముషితోఽస్మీతి జల్పన్పుథివీతలే మూర్ఛయా
 నిపపాత । తతః క్షణాచ్చేతనాం లభ్యా భూయోఽపి సముత్థాయ
 పూత్కర్తుమారబ్ధః - భో ఆషాఢభూతే క్వ మాం వజ్ఞయితాస్య
 గతోఽసి । తద్దేహి మే ప్రతివచనమ్ । ఏవం బహు విలప్య తస్య పదపద్ధతి-
 మన్వేషయన్వవైః శనైః ప్రస్థితః । అధైవ గచ్ఛన్నాయన్తనసమయే
 కఞ్చిద్ధ్యాయమాససాద । అథ తస్మాద్ధ్యాయాత్కశ్చిత్కైలికః సభార్యో
 మద్యపానకృతే సమీపవర్తిని నగరే ప్రస్థితః । దేవశర్మాఽపి తమాలోక్య
 ప్రోవాచ - భో భద్ర వయం సూర్యోఢా అతిథయస్తవాన్రికం ప్రాప్తాః । న
 కమప్యత్ర గ్రామే జానీమః । తద్ధృహ్యతామతిథిధర్మః । ఉక్తఞ్చ -
 సమ్ప్రప్తో యోఽతిథిః సాయం సూర్యోఢే గృహమేధినామ్ ।

పూజయా తస్య దేవత్వం ప్రయాన్తి గృహమేధినః || ౧౮౧||

తథా చ -

తృణాని భూమిరుదకం వాక్పతుర్థీ చ సూన్యతా |
సతామేతాని హర్మ్యేషు నోచ్ఛిద్యన్తే కదాచన || ౧౮౨||

స్వాగతేనాగ్నయస్తృప్తా ఆసనేన శతక్రతుః |
పాదశౌచేన పితరోఽర్హాచ్ఛముష్ణథాతిథేః || ౧౮౩||

కౌలికోఽపి తచ్చుత్వా భార్యామాహ - ప్రియే గచ్ఛ త్వమతిథిమాదాయ
గృహం ప్రతి పాదశౌచభోజనశయనాదిభిః సత్కృత్య త్వం తత్రైవ
తిష్ఠ | అహం తవ కృతే ప్రభూతమద్యమానేష్యామి | ఏవముక్త్యా
ప్రస్థితః | సాఽపి భార్యా పుంశ్చలీ తమాదాయ ప్రహసితవదనా
దేవదత్తం మనసి ధ్యాయన్తీ గృహం ప్రతి ప్రతస్థే | అథవా సాధు
చేదముచ్యతే -

దుర్ధివనే ఘనతిమిరే దుఃసంచారాసు నగరవిధీషు |
పత్యుర్విదేశగమనే పరమసుఖం జఘనచపలాయాః || ౧౮౪||

తథా చ -

పర్యక్తేష్యాస్తరణం పతిమనుకూలం మనోహరం శయనమ్ |
తృణమివ లఘు మన్యన్తే కామిన్యశ్చౌర్వరతలుభాః || ౧౮౫||

తథా చ -

కేలిం ప్రదహతి లజ్జా శ్శృణ్గారోఽస్థిని చాటవః కటవః |
వన్ధత్రయాః పరితోషో న కించిద్భ్రం భవేత్పత్యౌ || ౧౮౬||

కులపతనం జనగర్హాం బన్ధనమపి జీవితవ్యసన్దేహమ్ |
అజ్ఞీకరోతి కులటా సతతం పరపురుషసంసక్తా || ౧౮౭||

అథ కౌలికభార్యా గృహం గత్వా దేవశర్మణే గతాస్తరణం
భగ్నాం చ ఖటాం సమర్పేదమాహ - భో భగవన్ యావదహం
స్వసఖీం గ్రామాదభ్యాగతాం సమ్భావ్య ద్రుతమాగచ్ఛామి
తావత్త్వయా మధ్యహేఽప్రమత్తేన భావ్యమ్ | ఏవమభిధాయ
శ్శృణ్గారవిధిం విధాయ యావద్దేవదత్తముద్దిశ్య వ్రజతి
తావత్తద్భర్తా సంముఖో మదవిహ్వలాజ్ఞో ముక్తకేళః పదే

పదే ప్రస్థలస్సహీతమద్యభాణ్ణః సమభ్యేతి । తం చ
 దృష్ట్వా సా ద్రుతతరం వ్యాఘుట్య స్వగృహం ప్రవిశ్య
 ముక్తశ్శృంగారవేశా యథాపూర్వమభవత్ । కౌలికోఽపి తాం
 పలాయమానాం కృతాద్భుతశ్శృంగారాం విలోక్య ప్రాగేవ
 కర్ణపరమృరయా తస్యాః శ్రుతావపవాదక్షుభితహృదయః
 స్వాకారం నిగూహమానః సదైవాస్తే । తతశ్చ తథావిధం
 చేష్టితమవలోక్య దృష్టప్రత్యయః క్రోధవశగో గృహం ప్రవిశ్య
 తామువాచ - ఆః పాపే పుంశ్చలి క్వ ప్రస్థితాసి । సా ప్రోవాచ - అహం
 త్వత్సకాశాదాగతా న కుత్రచిదపి నిర్గతా । తత్కృథం మద్యపాన-
 వశాదప్రస్తుతం వదసి । అథవా సాధ్యిదముచ్యతే -

వైకల్యం ధరణీపాతమయథోచితజల్పనమ్ ।
 సంనివాతస్య చిహ్నాని మద్యం సర్వాణి దర్శయేత్ ॥ ౧౮౮ ॥

కరస్పన్దోఽమృత్యాగస్తజ్జోహానిః సరాగతా ।
 వారుణీసంజ్ఞావస్థా భానునాప్యనుభూయతే ॥ ౧౮౯ ॥

సోఽపి తచ్చుత్వా ప్రతికూలవచనం వేశవిపర్యయం చావలోక్య తమాహ -
 పుంశ్చలి చిరకాలం శ్రుతో మయా తవాపవాదః । తదద్య స్వయం
 సజ్ఞాతప్రత్యయస్తవ యథోచితం నిగ్రహం కరోమి । ఇత్యభిధాయ
 లగుడప్రహరైస్తాం జర్జరితదేహం విధాయ స్థూణయా సహ
 దృఢబన్ధనేన బద్ధ్యా సోఽపి మదవిహ్వలో నిద్రావశమగమత్ ।
 ఏతస్మిన్నన్తరే తస్యాః సఖీ నాపితి కౌలికం నిద్రావశం విజ్ఞాయ
 తాం గత్వేదమాహ - సఖి స దేవదత్తస్తస్మిన్థానే త్వాం ప్రతీక్షతే ।
 తచ్ఛీఘ్రమాగమ్యతామితి । సా చాహ - పశ్య మమావస్థామ్ ।
 తత్కృథం గచ్ఛామి । తద్గత్వా బ్రూహి తం కామినం యదస్యాం రాత్రౌ
 న త్వయా సహ సమాగమః । నాపితి ప్రాహ - సఖి, మా మైవం వద ।
 నాయం కులటాధర్మః । ఉక్తాచ్చ -

విషమస్థస్వాదుఫలగ్రహణవ్యవసాయనిశ్చయో యేషామ్ ।
 ఉష్ణాణామివ తేషాం మన్యేఽహం శంసితం జన్మ ॥ ౧౯౦ ॥

తథా చ -

సన్నిగే పరలోకే జనాపవాదే చ జగతి బహుచిత్రే ।
 స్వాధీనే పరరమణే ధన్యాస్తారుణ్యఫలభాజః ॥ ౧౯౧ ॥

అన్యచ్చ -

యది భవతి దైవయోగాత్పుమాన్విరూపోఽపి బన్ధకో రహసి ।

న తు కృచ్ఛాచ్ఛదపి భద్రం నిజకాన్తం సా భజత్యేవ ॥ ౧౯౨ ॥

సాఽబ్రవీత్ - యద్యేవం తర్హి కథయ కథం దృఢబన్ధనబద్ధా సతీ

తత్ర గచ్ఛామి । సన్నిహితశ్చాయం పాపాత్మా మత్పతిః । నాపిత్వాహ -

సఖి మదవిహ్వలోఽయం సూర్యకరస్పృష్టః ప్రబోధం యాస్యతి । తదహం

త్వమున్మోచయామి । మామాత్మస్థానే బద్ధ్వా ద్రుతతరం దేవదత్తం

సమ్భావ్యాగచ్చ । సాఽబ్రవీదేవమస్త్వతి । తదను సా నాపితి తాం

స్వసఖీం బన్ధనాద్విమోచ్య తస్యాః స్థానే యథాపూర్వమాత్మానం

బద్ధ్వా తాం దేవదత్తసకాశే సజ్జేతస్థానం ప్రేషితవతీ ।

తథానుష్ఠితే కౌలికః కస్మింశ్చిత్క్షణే సముత్థాయ కించిద్గతకోపో

విమదస్తామాహ - హే పరుషవాదిని యదద్యప్రభృతి గృహాన్ని-

ష్కృమణం న కరోషి న చ పరుషం వదసి తతస్తామున్మోచయామి ।

నాపిత్వపి స్వరభేదభయాద్యావన్న కించిదూచే తావత్సోఽపి భూయో

భూయస్తాం తదేవాహ । అథ సా యావత్ప్రత్యుత్తరం కిమపి న దదౌ

తావత్స ప్రకుపితస్తీక్షణశస్త్రమాదాయ నాసికామచ్ఛినత్ । ఆహ చ -

రే పుంశ్చలి తిష్ఠేదానీమ్ । త్వాం భూయస్తోషయిష్యామి । ఇతి జల్పన్

పునరపి నిద్రావశమగాత్ । దేవశర్మాఽపి విత్తనాశాత్క్షుత్తామ-

కణ్ఠో నష్టనిద్రస్తతనర్వం స్త్రీవరిత్రమపశ్యత్ । సాఽపి కౌలికభార్యా

యథేచ్ఛయా దేవదత్తేన సహ సురతసుఖమనుభూయ కస్మింశ్చిత్క్షణే

స్వగృహమాగతయ తాం నాపితిమిదమాహ - అయి శివం భవత్యాః । నాయం

పాపాత్మా మమ గతాయా ఉత్థితః । నాపిత్వాహ - శివం నాసికయా వినా

శేషస్య శరీరస్య । తద్దృగతం మోచయ బన్ధనాద్యావన్నాయం మాం

పశ్యతి యేన స్వగృహం గచ్ఛామి । తథానుష్ఠితే భూయోఽపి కౌలిక

ఉత్థాయ తామాహ - పుంశ్చలి కిమద్యాపి న వదసి ? కిం భూయోఽప్యతో

దుష్టతరం నిగ్రహం కర్ణచ్ఛేదేన కరోమి । అథ సా సకోపం సాధిక్షేప-

మిదమాహ - ధిజ్ఞుహామూఢ కో మాం మహాసతీం ధర్షయితుం

వ్యజ్ఞయితుం వా సమర్థః । తచ్ఛృణ్వన్తు సర్వేఽపి లోకపాలాః ।

ఆదిత్యచన్ద్రహరిశంకరవాసవాద్యాః

శక్తా న జేతుమతిదుఃఖకరాణి యాని ।

తాసీన్ద్రియాణి బలవన్తి సుదుర్జయాని

యే నిర్జయన్తి భువనే బలిన్స్త ఏకే ॥ ౧౯౩॥

తద్యది మమ సతీత్వమస్తి మనసాఽపి పరపురుషో నాభిలషితః తతో
దేవా భూయోఽపి మే నాసికాం తాదృగ్రూపాక్షతాం కుర్వన్తు । అథవా
యది మమ చిత్తే పరపురుషస్య భ్రాన్తిరపి భవతి, మాం

భస్మసాన్నయన్తు । ఏవముక్త్యా భూయోఽపి తమాహ - భో దురాత్మన్
పశ్య మే సతీత్వప్రభావేణ తాదృశ్యేవ నాసికా సంవృత్తా ।

అథాసానుల్కుకమాదాయ యావత్పశ్యతి తావత్తద్రూపాం నాసికాం

చ భూతలే రక్తప్రవాహం చ మహాన్తమపశ్యత్ । అథ స విస్మిత-

మనాస్తాం బన్ధనాద్విముచ్య శయ్యాయామారోఽస్య చ చాటుశత్రైః

పర్యతోషయత్ । దేవశర్మాఽ పి తం సర్వవృత్తాన్తమాలోక్య

విస్మితమనా ఇదమాహ -

శమ్భరస్య చ యా మాయా యా మాయా నముచేరపి ।

బలేః కుష్పీనసశ్చైవ సర్వాస్తా యోషితో విదుః ॥ ౧౯౪॥

హసన్తం ప్రహసన్యేతా రుదన్తం ప్రరుదన్త్యపి ।

అప్రియం ప్రియవాక్యైశ్చ గృహ్ణాన్తి కాలయోగతః ॥ ౧౯౫॥

ఉశనా వేద యచ్ఛాస్త్రం యచ్ఛ వేద బృహస్పతిః ।

స్త్రీబుద్ధ్యా న విశిష్యేతే తాః స్మ రణ్యః కథం నరైః ॥ ౧౯౬॥

అన్యతం సత్యమిత్యాహుః సత్యం చాపి తథాన్యతమ్ ।

ఇతి యాస్తాః కథం వీర సంరణ్యః పురుషైరిహ ॥ ౧౯౭॥

అన్యత్రాప్యక్తమ్ -

నాతిప్రసక్తిః ప్రమదాసు కారోఽ

నేచ్ఛేద్బలం స్త్రీషు వివర్ధమానమ్ ।

అతిప్రసక్తైః పురుషైర్యతస్తాః

క్రీడన్తి కాకైరివ లూనపక్షైః ॥ ౧౯౮॥

సుముఖేన వదన్తి వల్గునా

ప్రహరన్యేవ శితేన చేతసా ।

మధు తిష్ఠతి వాచి యోషితాం

హృది హాలహలం మహద్విషమ్ || ౧౯౯ ||

అత ఏవ నిపీయతేఽధరో

హృదయం ముష్టిభిరేవ తాడ్యతే |

పురుషైః సుఖలేశవజ్జ్ఞైః-

ర్మధులుభైః కమలం యథాఽలిభిః || ౨౦౦ ||

అపి చ -

ఆవర్తః సంశయానామవినయభవనం పత్తనం సాహసానామ్ |

దోషాణాం సంనిధానం కపటశతమయం క్షేత్రమప్రత్యయానామ్ |

స్వర్గద్వారస్య విఘ్నం నరకపురముఖం సర్వమాయాకరణమ్ |

స్త్రీయన్త్రం కేన సృష్టం విషమమృతమయం ప్రాణిలోకస్య

పాశః || ౨౦౧ ||

కార్కశ్యం స్తనయోర్ద్వశోస్తరలతాఽలీకం ముఖే శ్లాఘ్యతే |

కౌటిల్యం కచసంచయే చ వచనే మాన్ద్యం త్రికే స్థూలతా |

భీరుత్వం హృదయే సదైవ కథితం మాయాప్రయోగః ప్రియే |

యాసాం దోషగణో గుణో మృగదృశాం తాః స్యుర్నరాణాం ప్రియాః || ౨౦౨ ||

ఏతా హసన్తి చ రుదన్తి చ కార్యహేతో-

ర్విశ్వాసయన్తి చ పరం న చ విశ్వసన్తి |

తస్మాన్నరేణ కులశీలసమన్వితేన

నార్యః శ్మశానఘటికా ఇవ వర్జనీయాః || ౨౦౩ ||

వ్యాకీర్ణకేసరకరాలముఖా మృగేన్ద్రా

నాగాశ్చ భూరిమదరాజివిరాజమానాః |

మేధావినశ్చ పురుషాః సమరేషు శూరాః

స్త్రీసన్నిధౌ పరమకాపురుషా భవన్తి || ౨౦౪ ||

కుర్వన్తి తావత్ప్రథమం ప్రియాణి

యావన్న జానన్తి నరం ప్రసక్తమ్ |

జ్ఞాత్వా చ తం మన్మథపాశబద్ధం

గ్రస్తామిషం మీనమివోద్ధరన్తి || ౨౦౫ ||

సముద్రవీచీవ చలస్వభావాః

సన్యాభ్రరేఖేవ ముహూర్తరాగాః |

స్త్రీయః కృతార్థాః పురుషం నిరర్థం

నిష్పీడితాలక్తకవత్త్యజన్తి || ౨౦౬ ||

అన్యతం సాహసం మాయా మూర్ఖత్వమతిలుబ్ధతా |

అశౌచం నిర్దయత్వం చ స్త్రీణాం దోషాః స్వభావజాః || ౨౦౭ ||

సమ్మోహయన్తి మదయన్తి విడమ్బయన్తి

నిర్భర్త్యయన్తి రమయన్తి విషాదయన్తి |

ఏతాః ప్రవిశ్య సరలం హృదయం నరాణాం

కిం వా న వామనయనా న సమాచరన్తి || ౨౦౮ ||

అన్తర్విషమయా హ్యేతా బహిశ్చైవ మనోరమాః |

గుణ్ణాఫలసమాకారా యోషితః కేన నిర్మితాః || ౨౦౯ ||

ఏవం చిన్తయతస్తస్య పరివ్రాజకస్య సా నిశా మహతా

కృచ్ఛేగ్ణాతిచక్రామ | సా చ దూతికా చిన్ననాసికా స్వగృహం

గత్వా చిన్తయామాస - కిమిదాసీం కర్తవ్యమ్ | కథమేత-

న్మహాచిచ్ఛద్రం స్థగయితవ్యమ్ | అథ తస్యా ఏవం విచిన్తయన్త్యా

భర్తా కార్యవశాద్రాజకులే పర్యుషితః ప్రత్యూషే చ స్వగృహ-

మభ్యుపేత్య ద్వారదేశస్థో వివిధపౌరకృత్యోత్సుకతయా తామాహ -

భద్రే శీఘ్రమాసీయతాం ఊరభాణ్ణం యేన క్షౌరకర్మకరణాయ

గచ్ఛామి | సాపి చిన్ననాసికా గృహమధ్యస్థితైవ కార్యకరణా-

పేక్షయా ఊరభాణ్ణాత్మరమేకం సమాకృష్య తస్యాభిముఖం

ప్రేషయామాస | నాపితోఽప్యుత్సుకతయా తమేకం ఊరవవతోక్య

కోపావిష్టః సన్ తదభిముఖమేవ తం ఊరం ప్రాహిణోత్ | ఏతస్మిన్నన్తరే

సా దుష్టోర్ధ్వబాహూ విధాయ పుతకర్తుమనా గృహాన్నిశ్చక్రామ |

అహో పశ్యత పాపేనానేన మమ సదాచారవర్తిన్యాః నాసికాచ్ఛేదో

విహితః | తత్పరిత్రాయతాం పరిత్రాయతామ్ | అత్రాన్తరే రాజపురుషాః

సమభ్యేత్య తం నాపితం లగుడప్రహారైర్జరీకృత్య దృఢబన్ధనై-

ర్బద్ధ్వా తయా చిన్ననాసికయా సహ ధర్మాధికరణస్థానం

సీత్వా సభ్యానూచుః - శ్చృణ్వన్తు భవన్తః సభాసదః | అనేన

నాపితేనాపరాధం వినా స్తీరత్నమేతద్వ్యజ్ఞితమ్ | తదస్య యద్యుజ్యతే

తక్కియతామ్ | ఇత్యభిహితే సభ్యా ఊచుః - రే నాపిత కిమర్థం త్వయా

భార్యా వ్యజ్ఞితా | కిమనయా పరపురుషోఽభిలషితః | ఉతస్మిన్ప్రాణ-

ద్రోహః కృతః కిం వా చౌర్యకర్మాచరితమ్ | తత్కథ్యతామస్యా-
 ౨పరాధః | నాపితో౨పి ప్రహారపీడితతనుర్వక్తుం న శశాక | అథ తం
 తూష్ణింభూతం దృష్ట్వా పునరూచుః - అహో సత్యమేతద్రాజు-
 పురుషాణాం వచః | పాపాత్మా౨యమ్ | అనేనేయం నిర్దోషా వరాకీ
 దూషితా | ఉక్తా -

భిన్నస్వరముఖవర్ణః శక్జీతదృష్టిః సముత్పత్తితతేజాః |
 భవతి హి పాపం కృత్వా స్వకర్మసన్త్రాసితః పురుషః || ౨౧౦||

తథా చ -

ఆయాతి స్థలితైః పాదైర్ముఖవైవర్ణ్యసంయుతః |
 లలాటస్వేదభాగూర్భిరిగద్గదం భాషతే వచః || ౨౧౧||

అథోదృష్టిర్వదేత్కృత్వా పాపం ప్రాప్తః సభాం నరః |
 తస్మాద్యత్నా౨త్పరిజ్ఞేయాశ్చిహ్నైర్నేతైర్వివక్షణైః || ౨౧౨||

అన్యచ్ఛ -

ప్రసన్నవదనో దృష్టః స్పష్టవాక్యః సరోషదృక్ |
 సభాయాం వక్తి సామర్షం సావష్టమోభి నరః శుచిః || ౨౧౩||

తదేష దుష్టచరిత్రలక్షణో దృశ్యతే | స్త్రీధర్షణాద్వధ్య ఇతి |
 తచ్ఛూలీయామారోప్యతామితి | అథ వధ్యస్థానే నీయమానం తమవలోక్య
 దేవశర్మా తాన్దర్మాధిక్యతాన్దత్వా ప్రోవాచ - భో భో

అన్యాన్యేనైష వరాకో వధ్యతే నాపితః | సాధుసమాచార ఏషః |
 తచ్ఛూచ్యతాం మే వాక్యం జమ్బూకో హుడుయుద్ధేన ఇతి ౨థ తే సభ్యా
 ఊచుః - భో భగవన్కథమేతత్ | తతో దేవశర్మా తేషాం త్రయాణామపి
 వృత్తాన్తం విస్తరేణాకథయత్ | తదాకర్ణ్య సువిస్మితమనసస్తే నాపితం
 విమోచ్య మిథః ప్రోచుః - అహో

అవధ్యా బ్రాహ్మణా గావో స్త్రియో బాలాశ్చ జ్ఞాతయః |
 యేషాం చాన్నాని భుజ్జీత యే చ స్యుః శరణాగతాః || ౨౧౪||

తదస్యా నాసికాచ్ఛేదః స్వకర్మణా హి సంవృత్తః | తతో రాజనిగ్రహస్తు
 కర్ణచ్ఛేదః కార్యః | తథానుస్థితే దేవశర్మా౨పి విత్తనాశ-
 సముద్భూతశోకరహితః పునరపి స్వకీయం మలాయతనం జగామ |
 అతో౨పాం బ్రవీమి - జమ్బూకో హుడుయుద్ధేనేతి | కరటక ఆహ - ఏవంవిధే

వ్యతికరే కిం కర్తవ్యమావయోః । దమనకోఽబ్రవీత్ - ఏవంవిధేఽపి సమయే
మమ బుద్ధిస్ఫురణం భవిష్యతి యేన సజ్జీవకం
ప్రభోర్విశ్లేషయిష్యామి । ఉక్తఞ్చ, యతః -

ఏకం హన్యాన్న వా హన్యాదిషుః క్షిప్తో ధనుష్కృతా ।
ప్రాజ్ఞేన తు మతిః క్షిప్తా హన్యాద్గర్భగతానపి ॥ ౨౧౫॥

తదహం మాయాప్రపఞ్చేన గుప్తమాశ్రిత్య తం సోఘటయిష్యామి ।
కరటక ఆహ - భద్ర యది కథమపి తవ మాయాప్రవేశం పిఙ్గలకో
జ్ఞాస్యతి సజ్జీవకో వా తదా నూనం విఘాత ఏవ । సోఽబ్రవీత్ - తాత
మైవం వద । గూఢబుద్ధిభిరాపత్కాలే విధురేఽపి దైవే బుద్ధిః
ప్రయోక్తవ్యా । నోద్యమస్త్యాజ్యః । కదాచి ఘుణాక్షరన్యాయేన
బుద్ధేః సామ్రాజ్యం భవతి । ఉక్తఞ్చ -

త్యాజ్యం న దైర్యం విధురేఽపి దైవే
ధైర్యాత్కదాచిత్ప్రతిమాప్నుయాత్సః ।
యాతే సముద్రేఽపి హి పోతభజ్జే
సాంయాత్రికో వాఞ్చుతి కర్మ ఏవ ॥ ౨౧౬॥

తథా చ -

ఉద్యోగినం సతతమత్ర సమేతి లక్ష్మీ-
ర్దైవం హి దైవమితి కాపురుషా వదన్తి ।
దైవం నిహత్య కురు పౌరుషమాత్మశక్త్యా
యత్నే కృతే యది న సిద్ధ్యతి కోఽత్ర దోషః ॥ ౨౧౭॥

తదేవం జ్ఞాత్వా సుగూఢబుద్ధిప్రభావేణ యథా తౌ ద్వావపి
న జ్ఞాస్యతః తథా మిథో వియోజయిష్యామి । ఉక్తఞ్చ -

సుప్రయుక్తస్య దమ్భస్య బ్రహ్మాఽప్యన్తం న గచ్ఛతి ।
కౌలికో విష్ణురూపేణ రాజకన్యాం నిషేవతే ॥ ౨౧౮॥

కరటక ఆహ - కథమేతత్ । సోఽబ్రవీత్ -

కథా ✕

కౌలికరథకారకథా ।

కస్మింశ్చిదధిష్ఠానే కౌలికరథకారౌ మిత్రే ప్రతివసతః స్మృ | తత్ర
 చ బాల్యాత్ప్రభృతి సహచారిణౌ పరస్పరమతీవ స్నేహపరౌ సదైక-
 స్థానవిహారిణౌ కాలం నయతః | అథ కదాచిత్ తత్రాధిష్ఠానే
 కస్మింశ్చిద్ దేవాయతనే యాత్రామహోత్సవః సంవృత్తః | తత్ర చ
 నటనర్తకచారణసంఘాలే నానాదేశాగతజనావృతే తౌ సహచరౌ
 భ్రమన్తౌ కాఞ్చిద్రాజకన్యాం కరేణుకారూఢాం సర్వలక్షణ-
 సనాథాం కఞ్చుకివర్షధరపరివారితాం దేవతాదర్శనార్థం
 సమాయాతాం దృష్టవన్తౌ | అథాసౌ కౌలికస్తాం దృష్ట్వా
 విషార్దిత ఇవ దుష్టగ్రహగృహీత ఇవ కామశరైర్లన్యమానః సహసా
 భూతలే నివసాత | అథ తం తదవస్థమవలోక్య రథకారస్తద్-
 దుఃఖదుఃఖిత ఆప్తపురుషైస్తం సముత్థిప్య స్వగృహమానయత్ |
 తత్ర చ వివిధైః శీతోపచారైశ్చికిత్సకోపదిష్టైర్మన్త్రవాదిభి-
 రుచచర్యమాణైశ్చిరాత్కథంచిత్రచేతనో బభూవ | తతో
 రథకారేణ పృష్టః - భో మిత్ర కిమేవం త్వమకస్మాద్విచేతనః
 సజ్ఞాతః | తత్కథ్యతామాత్మస్వరూపమ్ | స ఆహ - వయస్య యద్యేవం
 తచ్ఛృణు మే రహస్యం యేన సర్వామాత్మవేదనాం తే వదామి | యది
 త్వం మాం సుహృదం మన్యసే తతః కాష్టప్రదానేన ప్రసాదః
 క్రియతామ్ | క్షమ్యతాం యద్వా కిఞ్చిత్ప్రణయాతిరేకాదయుక్తం తవ
 మయానుష్ఠితమ్ | సోఽపి తదాకర్ణ్య బాష్పపిహితనయనః సగర్గద-
 మువాచ - వయస్య యత్కించిద్దుఃఖకారణం తద్వద యేన ప్రతీకారః
 క్రియతే యది శక్యతే కర్తుమ్ | ఉక్తఞ్చ -
 ఔషధార్థసుమన్త్రాణాం బుద్ధేశ్చైవ మహాత్మనామ్ |
 అసాధ్యం నాస్తి లోకేఽత్ర యద్బ్రుహ్మిణ్ణస్య మధ్యగమ్ || ౨౧౯ ||
 తదేషాం చతుర్ణాం యది సాధ్యం భవిష్యతి తదాహం
 సాధయిష్యామి | కౌలిక ఆహ - వయస్య ఏతేషామన్యేషామపి
 సహస్రాణాముపాయానామసాధ్యం తన్నే దుఃఖమ్ | తస్మాన్మమ
 మరణే మా కాలక్షేపం కురు | రథకార ఆహ - భో మిత్ర
 యద్యస్యసాధ్యం తథాపి నివేదయ యేనాహమపి తదసాధ్యం మత్వా
 త్వయా సమం వహ్నా ప్రవిశామి | న క్షణమపి త్వద్వియోగం సహిష్యే |
 ఏష మే నిశ్చయః | కౌలిక ఆహ - వయస్య యాఽసౌ రాజకన్యా
 కరేణుమారూఢా తత్రోత్సవే దృష్ట్వా తస్యా దర్శనానన్తరం

మకరధ్వజేన మమేయమవస్థా విహితా | తన్న శక్నోమి
తద్వేదనాం సోఢుమ్ | తథా చోక్తమ్ -

మత్తేభకుమ్భపరిణాహిని కుఙ్కుమార్ద్రే

తస్యాః పయోధరయుగే రతిభేదఖిన్నః |

వక్షో నిధాయ భుజపఞ్జరమధ్యవర్తీ

స్వప్స్యే కదా క్షణమవాప్య తదీయసఙ్గమ్ || ౨౨౦||

తథా చ -

రాగీ బిమ్బాధరోఽసౌ స్తనకలశయుగం యౌవనారూఢగర్వమ్ |

నీచా నాభిః ప్రకృత్యా కుటిలకమలకం స్వల్పకం చాపి మధ్యమ్ |

కుర్వన్వేతాని నామ ప్రసభమిహ మనశ్చిన్తితాన్యాశు భేదమ్ |

యన్మాం తస్యాః కపోతౌ దహత ఇతి ముహుః స్వచ్ఛకౌ తన్న యుక్తమ్ || ౨౨౧||

రథకారోఽప్యేవం సకామం తద్వచనమాకర్ణ్య సస్మితమిదమాహ -

వయస్య యద్వేవం తర్హి దిష్ట్యా సిద్ధం నః ప్రయోజనమ్ | తదద్యైవ

తయా సహ సమాగమః క్రియతామితి | కౌలిక ఆహ - వయస్య యత్ర

కన్యాన్తఃపురే వాయుం ముక్త్వా నాన్యస్య ప్రవేశోఽస్తి తత్ర రక్ష-

పురుషాధిష్ఠితే కథం మమ తస్యా సహ సమాగమః | తత్కిం

మామసత్యవచనేన విడమ్భయసి | రథకార ఆహ - మిత్ర పశ్య మే

బుద్ధిబలమ్ | ఏవమభిధాయ తత్క్షణాత్కిలసఞ్చారిణం వైనతేయం

బాహుయుగలం వాయుజవృక్షదారుణా శఙ్ఖచక్రగదాపద్మాన్వితం

సకిరీటకౌస్తుభమఘటయన్ | తతస్తస్మిన్కౌలికం సమారోప్య

విష్ణుచిహ్నాతం కృత్వా కీలసఞ్చరణవిజ్ఞానం చ దర్శయిత్వా

ప్రోవాచ - వయస్య, అనేన విష్ణురూపేణ గత్వా కన్యాన్తఃపురే నిశీఢే

తాం రాజకన్యామేకాకీసిం సప్తభూమికప్రాసాదప్రాస్తగతాం

ముగ్ధస్వభావాం త్వాం వాసుదేవం మన్యమానాం స్వకీయమిథ్యా-

వక్రోక్తిభీ రఙ్ఘయిత్వా వాత్స్యాయనోక్తవిధినా భజ | కౌలికోఽపి

తదాకర్ణ్య తథారూపస్తత్ర గత్వా తామాహ - రాజపుత్రి సుప్తా కిం

వా జాగర్షి | అహం తవ కృతే సముద్రాత్సానురాగో లక్ష్మీం

విహాయైవాగతః | తత్క్రియతాం మయా సహ సమాగమ ఇతి | సాఽపి

గరుడారూఢం చతుర్భుజం సాయుధం కౌస్తుభోపేతమవలోక్య

సవిస్మయా శయనాదుత్థాయ ప్రోవాచ - భగవన్ అహం మానుషీ

కీటికాశుచిః | భగవాన్ స్త్రోక్యపావనో వందనీయశ్చ |
 తత్కథమేతద్యుజ్యతే | కౌలిక ఆహ - సుభగే సత్యమభిహితం
 భవత్యా | పరం కిం తు రాధా నామ మే భార్యా గోపకులప్రసూతా
 ప్రథమాఽసీత్ | సా త్వమత్రావతిర్ణా | తేనాహమత్రాయాతః | ఇత్యుక్తా
 సా ప్రాహ - భగవన్ యద్యేవం తస్మై తాతం ప్రార్థయ |
 సోఽప్యవికల్పం మాం తుభ్యం ప్రయచ్ఛతి | కౌలిక ఆహ - సుభగే
 నాహం దర్శనపథం మానుషాణాం గచ్ఛామి | కిం
 పునరాలాపకరణమ్ | త్వం గాన్ధర్వేణ వివాహేనాత్మానం ప్రయచ్ఛ |
 నో చేచ్ఛాపం దత్త్వా సాన్వయం తే పితరం భస్మసాత్కరిష్యామీతి |
 ఏవమభిధాయ గరుడాదవతీర్య సవ్యే పాణౌ గృహీత్వా తాం సభయాం
 సలజ్ఞాం వేపమానాం శయ్యామామానయత్ | తతశ్చ రాత్రిశేషం
 యావద్వాత్స్యాయనోక్తవిధినా నిషేవ్య ప్రత్యూషే స్వగృహమలక్ష్మితో
 జగామ | ఏవం తస్య తాం నిత్యం నేవమానస్య కాలో యాతి | అథ
 కదాచిత్కృష్ణుకినస్తస్యాధరోష్ఠప్రవాలఖణ్డనం దృష్ట్వా
 మిథః ప్రోచుః - అహో పశ్యతాస్యా రాజకన్యాయాః పురుషోపభుక్తాయైవ
 శరీరావయవా విభావ్యస్తే | తత్కథమయం సురక్షితేఽప్యస్మిన్సహ
 ఏవంవిధో వ్యవహారః | తద్రాజ్ఞే నివేదయామః | ఏవం నిశ్చిత్య సర్వే
 సమేత్య రాజానం ప్రోచుః - దేవ వయం న విద్యుః | పరం సురక్షితేఽపి
 కన్యాన్తఃపురే కశ్చిత్ప్రవిశతి | తద్దేవః ప్రమాణమితి |
 తచ్ఛుత్యా రాజాఽతీవ వ్యాకులితచిత్తో వ్యచిన్తయత్ -

పుత్రీతి జాతా మహతీహ చిన్తా
 కస్మై ప్రదేయేతి మహాన్వితర్కః |
 దత్త్వా సుఖం ప్రాప్స్యతి వా న వేతి
 కన్యాపితృత్వం ఖలు నామ కష్టమ్ || ౨౨౨ ||

నద్యశ్చ నార్యశ్చ సదృక్ప్రభావా-
 స్తుల్యాని కూలాని కులాని తాసామ్ |
 తోయైశ్చ దోషైశ్చ నిపాతయన్తి
 నద్యో హి కూలాని కులాని నార్యః || ౨౨౩ ||

జననీమనో హరతి జాతవతీ పరివర్ధతే సహ శుచా సుహృదామ్ |
 పరసాత్కృతాపి కరుతే మలినం దురితక్రమా దుహితరో విపదః || ౨౨౪ ||

ఏవం బహువిధం విచిన్య దేవీం రహఃస్థాం ప్రోవాచ - దేవి జ్ఞాయతాం
 కిమేతే కఙ్కుకినో వదన్తి | తస్య కృతాన్తః కుపితో యేనైతదేవం క్రియతే |
 దేవ్యపి తదాకర్ణ్య వ్యాకులీభూతా సత్వరం కన్యాన్తఃపురే గత్వా తాం
 ఖణ్డతాధరాం నఖవిలిఖితశరీరావయవాం దుహితరమపశ్యత్ | ఆహ
 చ - ఆః పాపే కులకలఙ్కుకారిణీ కిమేవ శీలఖణ్డనం కృతమ్ |
 కోఽయం కృతాన్తావలోకితస్త్వత్సకాశమభ్యేతి | తత్కథ్యతాం
 మమాగ్రే సత్యమ్ | ఇతి కోపాబోపవిసఙ్కటం వదత్యాం మాతరి
 రాజుప్త్రీ భయలజ్ఞానతాననం ప్రోవాచ - అమ్మ సాక్షాన్నారాయణః
 ప్రత్యహం గరుడారూఢో నిశి సమాయాతి | చేదసత్యం మమ వాక్యం
 తత్స్వచక్షుషా విలోకయతు నిగూఢతరా నిశీధే భగవన్తం
 రమాకాన్తమ్ | తచ్చుత్వా సాపి ప్రహసితవదనా పులకాఙ్కితసర్వాఙ్గీ
 సత్వరం రాజానమూచే - దేవ దిష్ట్యా వర్ధసే | నిత్యమేవ నిశీధే
 భగవాన్నారాయణః కన్యకాపార్శ్వేఽభ్యేతి | తేన గాన్ధర్వవివాహేన
 సా వివాహితా | తదద్య త్వయా మయా చ రాత్రౌ వాతాయనగతాభ్యాం
 నిశీధే ద్రష్టవ్యః | యతో న స మానుషైః సహాలాపం కరోతి |
 తచ్చుత్వా హర్షితస్య రాజ్ఞస్తద్దినం వర్షతప్రాయమివ
 కథఙ్చిజ్జగమ | తతస్తు రాత్రౌ నిభృతో భూత్వా రాజ్ఞిసహితో రాజా
 వాతాయనస్థో గగనానక్తదృష్టిర్యావత్ప్రతి తావత్సమీనమయే
 గరుడారూఢం తం శఙ్కచక్రగదాపద్మహస్తం యథోక్తవిహ్నోఙ్కితం
 వ్యోమ్నోఽవతరన్తం నారాయణమపశ్యత్ | తతః సుధాపూరప్లావిత-
 మివాత్మానం మన్యమానస్తామువాచ - ప్రియే నాస్త్వన్యో ధన్యతరో
 లోకే మత్స్వత్తశ్చ | తత్ప్రసూతిం నారాయణో భజతే | తత్ప్రీధ్ధాః
 సర్వేఽస్మాకం మనోరథాః | అధునా జామాత్యప్రభావేణ సకలామపి
 వసుమతీం వశ్యాం కరిష్యామి | ఏవం నిశ్చిన్య సర్వైః సీమాధిపైః
 సహ మర్యాదావ్యతిక్రమమకరోత్ | తే చ తం మర్యాదావ్యతిక్రమేణ
 వర్తమానమాలోక్య సర్వే సమేత్య తేన సహ విగ్రహం చక్రః | అత్రాన్తరే
 స రాజా దేవీముఖేన తాం దుహితరమువాచ - పుత్రి త్వయి దుహితరి
 వర్తమానాయాం నారాయణే భగవతి జామాతరి స్థితే తత్ప్రీమేవం
 యుజ్యతే యత్సర్వే పార్థివా మయా సహ విగ్రహం కుర్వన్తి | తత్సంబోధ్యోఽద్య
 త్వయా నిజభర్తా యథా మమ శత్రూన్వాస్యపాదయతి | తతస్తయా స కౌలికో
 రాత్రౌ సవినయమభిహితః - భగవన్ త్వయి జామాతరి స్థితే మమ తాతో

యచ్చత్రుభిః పరిభూయతే తన్న యుక్తమ్ | తత్ప్రసాదం కృత్వా
 సర్వాంస్తాన్మత్రాన్వాస్యపాదయ | కౌలిక ఆహ - సుభగే కియన్మాత్రాన్వేష్టే
 తవ పితుః శత్రవః | తద్విశ్వస్తా భవ | క్షణేనాపి సుదర్శనచక్రేణ
 సర్వాంస్తిలశః ఖణ్డయిష్యామి | అథ గచ్ఛతా కాలేన సర్వదేశం
 శత్రుభిరుద్వాస్య స రాజా ప్రాకారశేషః కృతః | తథాపి
 వాసుదేవరూపధరం కౌలికమజానన్రాజా నిత్యమేవ విశేషతః
 కర్పూరాగురుకస్తూరికాదిపరిమలవిశేషాన్నానాప్రకారవస్త్రపుష్ప-
 భక్ష్యపేయాంశ్చ ప్రేషయన్దహితృముఖేన తమూచే - భగవన్
 ప్రభాతే నూనం స్థానభక్తో భవిష్యతి | యతో యవసేన్ధనక్షయః
 సంజాతస్తథా సర్వోఽపి జనః ప్రహరైర్జరరితదేహః సంవృత్తే
 యోద్ధమక్షమః ప్రచురో మృతశ్చ | తదేవం జ్ఞాత్వాఽత్ర కాలే
 యదుచితం భవతి తద్విధేయమితి | తచ్చుత్వా కౌలికోఽప్యచిన్తయత్ -
 స్థానభక్తే జాతే మమానయా సహ వియోగో భవిష్యతి |
 తస్మాద్గరుడమారుహ్య సాయుధమాత్మానమాకాశే దర్శయామి |
 కదాచిన్మాం వాసుదేవం మన్యమానాస్తే సాశక్కౌ రాజ్ఞో
 యోద్ధృభిర్హన్యతే | ఉక్తాచ్చ -

నిర్విషేణాపి సర్పేణ కర్తవ్యా మహతీ ఫణా |
 విషం భవతు వా మాభూతృణాటోపో భయంకరః || ౨౨౫ ||

అథ యది మమ స్థానార్థముద్యతస్య మృత్యుర్భవిష్యతి తదపి
 సున్దరతరమ్ | ఉక్తాచ్చ -

గవామర్థే బ్రాహ్మణార్థే స్వామ్యర్థే స్వీకృతేఽథవా |
 స్థానార్థే యస్త్యజేత్ ప్రాణాంస్తస్య లోకాః సనాతనాః || ౨౨౬ ||
 చన్ద్రే మణ్డలసంస్థే విగృహ్యతే రాహుణా దినాధీశః |
 శరణాగతేన సార్థం విపదపి తేజస్వినాం శ్లాఘ్యుః || ౨౨౭ ||

ఏవం నిశ్చిత్వ ప్రత్యూషే దన్తధావనం కృత్వా తాం ప్రోవాచ -
 సుభగే సమస్తైః శత్రుభిర్వత్తైరన్నం పానం చాస్వాదయిష్యామి |
 కిం బహునా త్వయాపి సహ సజ్గమం తతః కరిష్యామి | పరం
 వాచ్యస్త్యయాఽత్రపితా యత్ప్రభాతే ప్రభూతేన నైన్యేన సహ
 నగరాన్నిష్క్రమ్య యోద్ధవ్యమ్ | అహం చాకాశస్థిత ఏవ
 సర్వాంస్తాన్నిస్తేజసః కరిష్యామి | పశ్చాత్సుఖేన భవతా

హస్తవ్యాః | యది పునరహం తాన్స్వయమేవ సూదయామి తత్రేషాం
 పాపాత్మనాం వైకుణ్ఠీయా గతిః స్యాత్ | తస్మాత్తే తథా కర్తవ్యా
 యథా పలాయన్తో హన్యమానాః స్వర్గం న గచ్ఛన్తి | సాపి తదాకర్ష్య
 పితుః సమీపం గత్వా సర్వం వృత్తాన్తం న్యవేదయత్ | రాజాపి తస్యా
 వాక్యం శ్రద్ధధానః ప్రత్యూషే సముత్థాయ సమున్నద్ధనైస్యో
 యుద్ధార్థం నిశ్చక్రామ | కౌలికోఽపి మరణే కృతనిశ్చయశ్చాప-
 పాణీర్గగనగతిర్గరుడారూఢో యుద్ధాయ ప్రస్థితః | అత్రాన్తరే
 భగవతా నారాయణేనాతీతానాగతవర్తమానవేదినా స్మృతమాత్రో
 వైనతేయః సంప్రాప్తో విహస్య ప్రోక్తః - భో గరుత్మాన్ జానాసి త్వం
 యన్మమ రూపేణ కౌలికో దారుమయగరుడే సమారూఢో రాజకన్యాం
 కామయతే | సోఽబ్రవీత్ - దేవ సర్వం జ్ఞాయతే తచ్చేష్టితమ్ | తత్ కిం
 కుర్మః సామృతమ్ | శ్రీభగవానాహ - అద్య కౌలికో మరణే
 కృతనిశ్చయో విహితనియమో యుద్ధార్థే వినిర్గతః స నూనం ప్రధాన-
 క్షత్రియైర్మిలిత్యా వాసుదేవో గరుడశ్చ నిపాతితః | తతః పరం
 లోకోఽయమావయోః పూజాం న కరిష్యతి | తతస్తస్వం ద్రుతతరం తత్ర
 దారుమయగరుడే సజ్జమణం కురు | అహమపి కౌలికశరీరే ప్రవేశం
 కరిష్యామి | యేన స శత్రూన్వ్యాపాదయతి | తతశ్చ
 శత్రువధాదావయోర్మాహాత్యువృద్ధిః స్యాత్ | అథ గరుడే తథేథి
 ప్రతిపన్నే శ్రీభగవన్నారాయణస్తచ్ఛరీరే సజ్జమణమకరోత్ |
 తతో భగవన్మాహాత్యేన గగనస్థః స కౌలికః శఙ్ఖచక్ర-
 గదాచాపచిహ్నితః క్షణాదేవ లీలయైవ సమస్తానపి ప్రధాన-
 క్షత్రియాన్నిస్తేజసశ్చకార | తతస్సేన రాజ్ఞా స్వసైన్యపరివృతేన
 సజ్జామే జితా నిహతాశ్చ తే సర్వేఽపి శత్రవః | జాతశ్చ లోకమధ్యే
 ప్రవాదో యథాఽనేన విష్ణుజామాతృప్రభావేణ సర్వే శత్రవో నిహతా
 ఇతి | కౌలికోఽపి తాన్స్తాన్ దృష్ట్వా ప్రముదితమనా గగనాదవతీర్ణః
 సన్ యావద్ రాజామాత్యపౌరలోకాన్తం నగరవాన్తవ్యం కౌలికం
 పశ్యన్తి తతః పృష్టః కిమేతదితి | తతః సోఽపి మూలాదారభ్య సర్వం
 ప్రాగ్వృత్తాన్తం న్యవేదయత్ | తతశ్చ కౌలికసాహసాసురజ్ఞాతమనసా
 శత్రువధాదవాప్తతేజసా రాజ్ఞా సా రాజకన్యా సకలజనప్రత్యక్షం
 వివాహవిధినా తస్మై సమర్పితా దేశశ్చ ప్రదత్తః | కౌలికోఽపి తయా
 సార్థం పంచుప్రకారం జీవలోకసారం విషయసుఖమనుభవన్కాలం

నినాయ | అతస్తూచ్యతే సుప్రయుక్తస్య దమ్భనేయతి | తచ్చుత్వా కరటక
 ఆహ - భద్ర అస్త్యైవమ్ | పరం తథాపి మహాన్మే భయమ్ | యతో
 బుద్ధిమాన్సంజీవకో రౌద్రశ్చ సింహః | యద్యపి తే బుద్ధిప్రాగల్భ్యం
 తథాపి త్వం పిఙ్గలకాత్తం వియోజయితుమసమర్థ ఏవ | దమనక ఆహ -
 భ్రాతః అసమర్థోఽపి సమర్థ ఏవ | ఉక్తఞ్చ -

ఉపాయేన హి యచ్ఛక్యం న తచ్ఛక్యం పరాక్రమైః |
 కాకీ కనకసూత్రేణ కృష్ణసర్పమఘాతయత్ || ౨౨౮ ||

కరటక ఆహ - కథమేతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౬

వాయసదమ్వుతికథా |

అస్తి కస్మింశ్చిత్ప్రదేశే మహాన్స్యగ్రోధపాదపః | తత్ర వాయస-
 దమ్వుతీ ప్రతివసతః స్మ | అథ తయోః ప్రసవకాలే వృక్షవివరాన్ని-
 ష్కృమ్య కృష్ణసర్పః సదైవ తదపత్యాని భక్షయతి | తతస్తౌ
 నిర్వేదాదన్యవృక్షమూలనివాసినం ప్రియసుహృదం శ్చుగాలం
 గత్వోచతుః - భద్ర కిమేవంవిధే సజ్ఞాత ఆవయోః కర్తవ్యం భవతి |
 ఏవం తావద్దుష్టాత్మా కృష్ణసర్పో వృక్షవివరాన్నిర్గత్యావయో-
 రాబలకాన్భక్షయతి | తత్కథ్యతాం తద్రక్షార్థం కశ్చిదుపాయః |

యస్య క్షేత్రం నదీతీరే భార్యా చ పరసజ్గతా |
 ససర్పే చ గృహే వాసః కథం స్యాత్తస్య నిర్వృతిః || ౨౨౯ ||

అన్యచ్ఛ -

సర్పయుక్తే గృహే వాసో మృత్యురేవ న సంశయః |
 యథ్గామాన్తే వసేత్సర్పస్తస్య స్యాత్ప్రాణసంశయః || ౨౩౦ ||

అస్మాకమపి తత్రస్థితానాం ప్రతిదినం ప్రాణసంశయః | స ఆహ -
 నాత్ర విషయే స్వల్పోఽపి విషాదః కార్యః | నూనం స లుభ్ధో
 నోపాయమన్తరేణ వధ్యః స్యాత్ |

ఉపాయేన జయో యాద్వృగ్రిపోస్తాద్వజ్ న హేతిభిః |
 ఉపాయఞ్జ్ఞోఽల్పకాయోఽపి న శూరైః పరిభూయతే || ౨౩౧ ||

తథా చ -

భక్షయిత్వా బహూన్మత్స్యనుత్తమాధమమధ్యమాన్ ।
అతిశౌల్యాద్భక్తః కశ్చిన్మృతః కర్కటకగ్రహాత్ ॥ ౨౩౨॥

తావూచతుః - కథమేతత్ । సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౭

బకకుశీరకకథా ।

అస్తి కస్మిన్శ్చిద్వనప్రదేశే నానాజలచరసనాథం మహాత్సరః । తత్ర
చ కృతాశ్రయో బక ఏకో వృద్ధభావముపాగతో మత్స్యాన్వ్యాపాద-
యితుమసమర్థః । తతశ్చ క్షుత్తామకణః సరస్తీర ఉపవిష్టో
ముక్తాఫలప్రకరసద్మతైరశ్రుప్రవాహైర్ధరాతలమభిషిచ్ఛన్
రురోద । ఏకః కుశీరకో నానాజలచరసమేతః సమేత్య తస్య దుఃఖేన
దుఃఖితః సాదరమిదమూచే - మామ కిమద్య త్వయా నాహారవృత్తి-
రనుష్ఠీయతే । కేవలమశ్రుపూర్ణనేత్రాభ్యాం సనిఃశ్వాసేన
స్థీయతే । స ఆహ - వత్స సత్యముపలక్షితం భవతా । మయా హి
మత్స్యాదనం ప్రతి పరమవైరాగ్యతయా సామ్ప్రతం ప్రాయోపవేశనం
కృతమ్ । తేనాహం సమీపాగతానపి మత్స్యాన్న భక్షయామి ।
కుశీరకస్తచ్చుత్వా ప్రాహ - మామ కిం తద్వైరాగ్యకారణమ్ । స
ప్రాహ - వత్స అహమస్మిన్నరసి జాతో వృద్ధిం గతశ్చ ।
తన్మయైతచ్చుతం యద్వాదశవర్షిక్యనావృష్టిః సమ్మద్యతే
లగ్నా । కుశీరక ఆహ - కస్మాత్తచ్చుతమ్ । బక ఆహ -
దైవజ్ఞముఖాత్ । ఏష శనైశ్చరో హి రోహిణీశకటం భిత్వా భౌమం
శక్రం చ ప్రయాస్యతి । ఉక్తఞ్చ వరాహమిహిరేణ -

యది భిన్నే సూర్యసుతో రోహిణ్యాః శకటమిహ లోకే ।
ద్వాదశవర్షాణి తదా న హి వర్షతి వాసవో భూమౌ ॥ ౨౩౩॥

తథా చ -

ప్రాజాపత్యే శకటే భిన్నే కృత్వైవ పాతకం వసుధా ।
భస్మాస్థిశకలాకీర్ణా కాపాలికమివ వ్రతం ధత్తే ॥ ౨౩౪॥

తథా చ -

రోహిణీశకటమర్కనన్దనశ్చేద్భిన్నత్తి రుధిరోఽథవా శశి ।

కిం వదామి తదనిష్ఠసాగరే సర్వలోకముపయాతి సజ్జయః ॥ ౨౩౫॥

రోహిణీశకటమధ్యసంస్థితే చన్ద్రమస్య శరణీకృతా జనాః ।

క్వాపి యాన్తి శిశుపాచితాశనాః సూర్యతప్తభిదురామ్బుపాయినః ॥ ౨౩౬॥

తదేతత్సరః స్వల్పతోయం వర్తతే । శీఘ్రం శోషం యాస్యతి । అస్మిన్

శుష్కే యైః సహాహం వృద్ధిం గతః సదైవ క్రీడితశ్చ తే సర్వ

తోయాభావాన్నాశం యాస్యన్తి । తత్తేషాం వియోగం ద్రష్టుమహమ-

సమర్థః । తేనైతత్ప్రాయోపవేశనం కృతమ్ । సామ్ప్రతం సర్వేషాం

స్వల్పజలాశయానాం జలచరా గురుజలాశయేషు స్వస్వజన్తైర్నియన్తే ।

కేచిచ్ఛ మకరశిశుమారజలహస్తిప్రభృతయః స్వయమేవ గచ్ఛన్తి ।

అత్ర పునః సరసి యే జలచరాన్తే నిశ్చిన్తాః సన్తి తేనాహం

విశేషాద్రోదిమి యద్భీజశేషమాత్రమప్యత్ర నోద్ధరిష్యతి । తతః

స తదాకర్ణ్యాన్యేషామపి జలచరాణాం తత్తస్య వచనం

నివేదయామాస । అథ తే సర్వే భయత్రస్తమనసో మత్స్యకచ్ఛప-

ప్రభృతయస్తమభ్యుపేత్య పప్రచ్ఛుః - మామ అస్తి కశ్చిదుపాయో

యేనాస్మాకం రక్షా భవతి । బక ఆహ - అన్యస్య జలాశయస్య

నాతిదూరే ప్రభూతజలసనాథం సరః పద్మినీఖణ్డమణ్డీతం

యచ్ఛతుర్వింశత్యపి వర్షాణామవృష్ట్యా న శోషమేష్యతి । తద్వది

మమ పృష్ఠం కశ్చిదారోహతి తదహం తం తత్ర నయామి । అథ తే

తత్ర విశ్వాసమాపన్నాః తాత మాతుల భ్రాతః ఇతి బ్రువాణా అహం

పూర్వమహం పూర్వమితి సమన్తాత్పరితస్థుః । సోఽపి దుష్టాశయః

క్రమేణ తాన్పుష్ట ఆరోప్య జలాశయస్య నాతిదూరే శిలాం

సమాసాద్య తస్యామాక్షిప్య స్వేచ్ఛయా భక్షయిత్వా భూయోఽపి

జలాశయం సమాసాద్య జలచరాణాం మిథ్యావార్తాసన్దేశై-

ర్మనాంసి రజ్జాయన్నిత్యమేవాహారవృత్తిమకరోత్ । అన్యస్మిన్దినే చ

కులీరకేశోక్తః - మామ మయా సహ తే ప్రథమః స్నేహసమ్భాషః

సజ్ఞాతః । తత్కిం మాం పరిత్యజ్యాన్యాన్నయసి । తస్మాదద్య మే

ప్రాణత్రాణం కురు । తదాకర్ణ్య సోఽపి దుష్టాశయశ్చిన్తితవాన్ -

నిర్విణ్ణోఽహం మత్స్యమాంసాదనేన తదద్యైనం కులీరకం

వ్యజ్ఞసన్ధానే కరోమి । ఇతి విచిన్త్య తం పృష్ఠే సమారోప్య తాం

వధ్యశిలాముద్దిశ్య ప్రస్థితః । కులీరకోఽపి దూరాదేవాస్థిపర్వతం

శిలాశ్రయమవలోక్య మస్త్యాస్థీని పరిజ్ఞాయ తమపుచ్చత్ -
 మామ కియద్ధూరే స జలాశయః | మదీయభారేణాత్రిశ్రాన్తస్త్వమ్ |
 తత్ కథయ | సోఽపి మన్దధీర్జలచరోఽయమితి మత్వా స్థలే న ప్రభవతితి
 సస్మితమిదమాహ - కులీరక కుతోఽన్యో జలాశయః | మమ
 ప్రాణయాత్రేయమ్ | తస్మాత్స్మర్మతామాత్మనోఽభీష్టదేవతా |
 త్వామప్యన్యం శిలాయాం నిక్షిప్య భక్షయిష్యామి | ఇత్సుక్తవతి
 తస్మిన్స్వవదనదంశద్వయేన మృణాలనాలధవలాయాం
 మృదుగ్రీవాయాం గృహీతో మృతశ్చ | అథ స తాం బకగ్రీవాం
 సమాదాయ శనైః శనైస్తజ్జలాశయమాససాద | తతః సర్వైరేవ
 జలచరైః పృష్టః - భోః కులీరక కిం నివృత్తస్త్వమ్ | స
 మాతులోఽపి నాయాతః | తత్ కిం చిరయతి| వయం సర్వే సోత్సుకాః
 కృతక్షణాస్తిష్ఠామః | ఏవం తైరభిహితే కులీరకోఽపి విహస్యోవాచ -
 మూర్ధ్నాః సర్వే జలచరాస్తేన మిథ్యావాదినా వచ్చయిత్వా నాతిదూరే
 శిలాతలే ప్రక్షిప్య భక్షితాః | తన్ మమాయుఃశేషతయా తస్య
 విశ్వాసఘాతకస్యాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా గ్రీవేయమ్ ఆసీతా | తద్ అలం
 సమ్ప్రమేణ | అధునా సర్వజలచరాణాం క్షేమం భవిష్యతి |
 అతోఽహం బ్రవిమి - భక్షయిత్వా బహూన్మత్స్యానితి | వాయస ఆహ -
 భద్ర తత్కథయ కథం స దుష్టసర్వో వధముపైష్యతి | శ్శృగాల
 ఆహ - గచ్ఛతు భవాన్ కఞ్చిన్నగరం రాజాధిష్ఠానమ్ | తత్ర
 కస్యాపి ధనినో రాజామాత్యాదేః ప్రమాదినః కనకసూత్రం హారం
 వా గృహీత్వా తతోఽటరే ప్రక్షిప యేన సర్వస్తద్గృహణేన వధ్యతే |
 తక్షణాత్కాకః కాకీ చ తదాకర్ణ్యాత్మేచ్ఛయోత్పతితా | తతశ్చ
 కాకీ కిఞ్చిత్సరః ప్రాప్య యావత్పశ్యతి తావత్తన్మధ్యే కస్యచిద్రాజ్ఞో-
 ఽన్తఃపురం జలాసన్నం న్యస్తకనకసూత్రం ముక్తముక్తాహార-
 వస్త్రాభరణం జలక్రీడాం కురుతే | అథ సా వాయసీ కనకసూత్ర-
 మేకమాదాయ స్వగృహాభిముఖం ప్రతస్థే | తతశ్చ కఞ్చుకినో
 వర్షవరాశ్చ తస్మియమానముపలక్ష్య గృహీతలగుడాః
 సత్పరమనుయయుః | కాక్యపి సర్పకోటరే తత్కనకసూత్రం ప్రక్షిప్య
 సుదూరమవస్థితా | అథ యావద్రాజపురుషాస్తం వృక్షమారుహ్య
 తతోఽటరమవలోకయన్తి తావత్కృష్ణసర్పః ప్రసారితభోగస్తిష్ఠతి |
 తతస్తం లగుడప్రహారేణ హత్వా కనకసూత్రమాదాయ యథాభిలషితం

స్థానం గతాః । వాయుసదమ్పత్యపి తతః పరం సుఖేన వసతః ।
 ఆతోఽహం బ్రవీమి ఉపాయేన హి యత్కుర్యాదితి । తన్న కించిదిహ
 బుద్ధిమతామసాధ్యమస్తి । ఉక్తఞ్చ -
 యస్య బుద్ధిర్బలం తస్య నిర్బుద్ధేస్తు కుతో బలమ్ ।
 వనే సింహో మదోన్మత్తః శశకేన నిపాతితః ॥ ౨౩౭॥
 కరటక ఆహ - కథమేతత్ । స ఆహ -

కథా ౮

భాసురకాఖ్యసింహకథా ।

కస్మింశ్చిద్వనే భాసురకో నామ సింహః ప్రతివసతి స్మ । అథాసౌ
 పిర్యాతిరేకాన్నిత్యమేవానేకాన్మృగశశకాదీన్వ్యాపాదయ-
 న్నోపరరామ । అథాన్యేద్యుస్తద్వనజాః సర్వే సారణ్యరాహమహిష-
 శశకాదయో మిలిత్వా తమభ్యుపేత్య ప్రోచుః - స్వామిన్నిమనేన
 సకలమృగవధేన నిత్యమేవ యతస్తవైకేనాపి మృగేణ తృప్తిర్భవతి
 తక్మియతామస్మాభిః సహ సమయధర్మః । అద్యప్రభృతి
 తవాత్రోపవిష్టస్య జాతిక్రమేణ ప్రతిదినమేకో మృగో భక్షణార్థం
 సమేష్యతి । ఏవం కృతే తవ తావత్ప్రాణయాత్రా క్షేళం వినాఽపి
 భవిష్యతి । అస్మాకం చ పునః సర్వోచ్ఛేదనం న స్యాత్ । తదేష
 రాజధర్మోఽనుష్ఠీయతామ్ । ఉక్తఞ్చ -

శనైః శనైశ్చ యో రాజ్యముపభుక్త్యై యథాబలమ్ ।
 రసాయనమివ ప్రాజ్ఞః స పుష్టిం పరమాం వ్రజేత్ ॥ ౨౩౮॥

విధినా మన్తయుక్తేన రూక్షాపి మథితాపి చ ।
 ప్రయచ్ఛతి ఫలం భూమిరరణీవ హుతాశనమ్ ॥ ౨౩౯॥

ప్రజానాం పాలనం శస్యం స్వర్గకోశస్య వర్ధనమ్ ।
 పీడనం ధర్మనాశాయ పాపాయాశనో స్థితమ్ ॥ ౨౪౦॥

గోపాలేన ప్రజాధేనోర్విత్తదుర్ధం శనైః శనైః ।
 పాలనాతోష్ణణాద్గ్రాహ్యం న్యాయ్యాం వృత్తిం సమాచరేత్ ॥ ౨౪౧॥

అజామివ ప్రజాం మోహాద్యో హన్యాత్ పృథివీపతిః ।
 తస్యైకా జాయతే తృప్తిర్న ద్వితీయా కథఞ్చన ॥ ౨౪౨॥

ఫలార్థీ నృపతిర్లోకాన్పాలయేద్యత్సమాస్థితః ।
దానమానాదితోయేన మాలాకారోఽఙ్కూరానివ ॥ ౨౪౩॥

నృపదీపో ధనన్నేహం ప్రజాభ్యః సంహరన్నపి ।
ఆస్తరస్థైర్గుణైః శుభ్రైర్లక్ష్యతే నైవ కేనచిత్ ॥ ౨౪౪॥

యథా గౌర్ధహ్యతే కాలే పాల్యతే చ తథా ప్రజా ।
సిచ్యతే చీయతే వైవ లతా పుష్పఫలప్రదా ॥ ౨౪౫॥

యథా బీజాఙ్కూరః సూక్ష్మః ప్రయత్నేనాభిరక్షితః ।
ఫలప్రదో భవేత్కాలే తద్వల్లోకః సురక్షితః ॥ ౨౪౬॥

హిరణ్యధాన్యరత్నాని యానాని వివిధాని చ ।
తథాన్యదపి యక్మిణ్శ్చోత్ప్రజాభ్యః స్యాన్మహీపతేః ॥ ౨౪౭॥

లోకానుగ్రహకర్తారః ప్రవర్ధనే నరేశ్వరాః ।
లోకానాం సంక్షయాచ్చైవ క్షయం యాన్తి న సంశయః ॥ ౨౪౮॥

అథ తేషాం తద్వచనమాకర్ణ్య భాసురక ఆహ - అహో సత్యమభిహితం
భవద్భిః । పరం యది మమోపవిష్టస్యాత్త నిత్యమేవ వైకః శ్వాపదః
సమాగమిష్యతి । తన్నూనం సర్వానపి భక్షయిష్యామి । అథ తే తదైవ
ప్రతిజ్ఞాయ నిర్వృతిభాజస్తత్రైవ వనే నిర్భయాః పర్యటన్తి । ఏకశ్చ
ప్రతిదినం క్రమేణ యాతి । వృద్ధో వా వైరాగ్యయుక్తో వా శోకగ్రస్తో వా
పుత్రకలత్రనాశభీతో వా తేషాం మధ్యాత్తస్య భోజనార్థం
మధ్యాహ్నానమయ ఉపతిష్ఠతే । అథ కదాచిజ్ఞాతిక్రమాచ్ఛక-
స్యావసరః సమాయాతః । స సమస్తమృగైః ప్రేరితోఽనిచ్ఛన్నపి
మన్దం మన్దం గత్వా తస్య వధోపాయం చిన్తయన్వేలాతిక్రమం
కృత్వా వ్యాకులితహృదయో యావద్గచ్ఛతి తావన్మార్గే గచ్ఛతా కూపః
సందృష్టః । యావత్కూపోపరి యాతి తావత్కూపమధ్య ఆత్మనః
ప్రతిబిమ్బం దదర్శ । దృష్ట్వా చ తేన హృదయే చిన్తితమ్ - యద్భవ్య
ఉపాయోఽస్తి । అహం భాసురకం ప్రకోప్య స్వబుద్ధ్యాఽస్మిన్కూపే
పాతయిష్యామి । అథాసౌ దినశేషే భాసురకసమీపం ప్రాప్తుః ।
సింహోఽపి వేలాతిక్రమేణ క్షుత్తామకణః కోపావిష్టః సృక్కణీ
పరిలేలిహన్వ్యచిన్తయత్ - అహో ప్రాతరాహారాయ నిఃసత్త్వం వనం మయా

కర్తవ్యమ్ । ఏవం చిన్తయతస్తస్య శశకో మన్దం మన్దం గత్వా
ప్రణమ్య తస్యగ్రే స్థితః । అథ తం ప్రజ్వలితాత్మా భాసురకో

భర్త్యయన్నాహ - రే శశకాధమ ఏకస్తావత్త్వం లఘుః

ప్రాప్తోఽపరతో వేలాతిక్రమేణ । తదస్మాదపరాధాత్వాం నిపాత్య
ప్రాతః సకలాన్యపి మృగకులాన్యచ్చేదయిష్యామి ౭థ శశకః

సవినయం ప్రోవాచ - స్వామిన్నాపరాధో మమ । న చ సత్త్వానామ్ ।

తచ్ఛూచ్యతాం కారణమ్ । సింహ ఆహ - సత్త్వరం నివేదయ యావన్మమ
దంష్ట్రాన్తర్గతో న భవాన్భవిష్యతీతి । శశక ఆహ -

స్వామిన్సమస్తమ్మృగైరద్య జాతిక్రమేణ మమ లఘుతరస్య ప్రస్తావం

విజ్ఞాయ తతోఽహం పంచుశశకైః సమం ప్రేషితః । తతశ్చాహ-

మాగచ్ఛన్ననరాలే మహతా కేనచిదపరేణ సింహేన వివరాన్నిర్గ-

త్వాభిహితః - అభీష్టదేవతాం స్మరత । తతో మయాభిహితమ్ - వయం

స్వామినో భాసురకసింహస్య సకాశమాహార్యం సమయధర్మేణ

గచ్ఛామః । తత్సేనాభిహితమ్ - యద్యేవం తర్హి మదీయమేతద్వనమ్ ।

మయా సహ సమయధర్మేణ సమస్తైరపి శ్వాపద్మైర్వర్తితవ్యమ్ ।

చౌరరూపీ స భాసురకః । అథ యది సోఽత్ర రాజా విశ్వాసస్థానే

చతురః శశకానత్ర ధృత్వా తమాహూయ ద్రుతతరమాగచ్ఛ । యేన

యః కశ్చిదావయోర్మధ్యాత్పరాక్రమేణ రాజా భవిష్యతి స

సర్వానేతాన్భక్షయిష్యతీతి । తతోఽహం తేనాదిష్టః

స్వామిసకాశమభ్యాగతః । ఏతద్వేలావ్యతిక్రమకారణమ్ । తదత్ర

స్వామి ప్రమాణమ్ । తచ్ఛూచ్యత్వా భాసురక ఆహ - భద్ర యద్యేవం

తత్సత్త్వరం దర్శయ మే తం చౌరసింహం యేనాహం మృగకోవం

తస్యోపరి క్షిప్త్వా స్వస్థో భవామి । ఉక్తఞ్చ -

భూమిర్నిత్రం హిరణ్యం చ విగ్రహస్య ఫలత్రయమ్ ।

నాస్యైకమపి యద్యేషాం న తం కుర్యాత్కథఞ్చన ॥ ౨౪౯ ॥

యత్ర న స్యాత్ఫలం భూరి యత్ర చ స్యాత్పరాభవః ।

న తత్ర మతిమాన్యధం సముత్పాద్య సమాచరేత్ ॥ ౨౫౦ ॥

శశక ఆహ - స్వామిన్ సత్యమిదమ్ । స్వభూమిహేతోః పరిభవాచ్ఛ

యుధ్యస్తే క్షత్రియాః । పరం స దుర్గాశ్రయః । దుర్గాన్నిష్క్రమ్య

వయం తేన విష్కంభితాః । తతో దుర్గస్థో దుఃసంధ్యో భవతి రిపుః ।

ఉక్తఞ్చ -

న గజానాం సహస్రేణ న చ లక్షేణ వాజినామ్ |
 యత్కృత్యం సాధ్యతే రాజ్ఞాం దుర్గేణైకేన విగ్రహే || ౨౫౧||
 శతమేకోఽపి సంధత్తే ప్రాకారస్థో ధనుర్ధరః |
 తస్మాద్దుర్గం ప్రశంసన్తి నీతిశాస్త్రవిచక్షణాః || ౨౫౨||
 పురా గురోః సమాదేశాద్ధిరణ్యకశిపోర్భయాత్ |
 శక్రేణ విహితం దుర్గం ప్రభావాద్విశ్వకర్మణః || ౨౫౩||
 తేనాపి చ వరో దత్తో యస్య దుర్గం స భూపతిః |
 విజయీ స్యాత్తతో భూమౌ దుర్గాణి స్యుః సహస్రశః || ౨౫౪||
 దంష్ట్రావిరహితో నాగో మదహీనో యథా గజః |
 సర్వేషాం జాయతే వశ్యో దుర్గహినస్తథా నృపః || ౨౫౫||
 తచ్చుత్వా భాసురక ఆహ | భద్ర దుర్గస్థమపి దర్శయ తం
 చౌరసింహం యేన వ్యాపాదయామి | ఉక్తఞ్చ -
 జాతమాత్రం న యః శత్రుం రోగం చ ప్రశమం నయేత్ |
 మహాబలోఽపి తేనైవ వృద్ధిం ప్రాప్య స హన్యతే || ౨౫౬||
 తథా చ -
 ఉత్తిష్ఠమానస్తు పరో నోపేక్ష్యః పథ్యమిచ్ఛతా |
 సమౌ హి శిష్టైరామ్నాతౌ వర్తన్యంతావామయః స చ || ౨౫౭||
 అపి చ -
 ఉపేక్షితః క్షీణబలోఽపి శత్రుః
 ప్రమాదదోషాత్పురుషైర్మదాన్తైః |
 సాధ్యోఽపి భూత్వా ప్రథమం తతోఽసా-
 వసాధ్యతాం వ్యాధిరివ ప్రయాతి || ౨౫౮||
 తథా చ -
 ఆత్మనః శక్తిముద్విష్య మానోత్సాహఞ్చ యో వ్రజేత్ |
 బహూన్వన్తి స ఏకోఽపి క్షత్రియాన్భార్గవో యథా || ౨౫౯||
 శశక ఆహ - అస్త్యేతత్ | తథాపి బలవాన్స మయా దృష్టః | తన్న
 యుజ్యతే స్వామినస్తస్య సామర్థ్యమవిదిత్వా గన్తుమ్ | ఉక్తఞ్చ -

ఆవిదిత్వాఽత్మనః శక్తిం పరస్య చ సముత్సుకః |
గచ్ఛన్నభిముఖో వహ్నా నాశం యాతి పతఙ్గవత్ || ౨౬౦||

యో బలాతోన్నతం యాతి నిహన్తుం సబలోఽప్యరిమ్ |
విమదః స నివర్తేత శ్చిద్దన్తో గజో యథా || ౨౬౧||

భాసురక ఆహ - భోః కిం తవానేన వ్యాపారేణ | దర్శయ మే తం
దుర్గస్థమపి | అథ శశక ఆహ - యద్యేవం తర్హ్యాగచ్ఛతు స్వామి |
ఏవముక్తాఽగ్రే వ్యవస్థితః | తతశ్చ తేనాగచ్ఛతా యః కూపో
దృష్టోఽభూత్తమేవ కూపమాసాద్య భాసురకమాహ - స్వామిన్కన్తే
ప్రతాపం సోఢుం సమర్థః | త్వాం దృష్ట్వా దూరతోఽపి చౌరసింహాః
ప్రవిష్టః స్వం దుర్గమ్ | తదాగచ్ఛ యథా దర్శయామీతి | భాసురక
ఆహ - దర్శయ మే దుర్గమ్ | తదను దర్శితస్తేన కూపః | తతః సోఽపి
మూర్ఖః సింహాః కూపమధ్య ఆత్మప్రతిబిమ్బం జలమధ్యగతం
దృష్ట్వా సింహనాదం ముమోచ | తతః ప్రతిశబ్దేన కూపమధ్యా-
ద్ద్విగుణతరో నాదః సముత్థితః | అథ తేన తం శత్రుం మత్వాఽఽత్మానం
తస్యోపరి ప్రక్షిప్య ప్రాణాః పరిత్యక్తాః | శశకోఽపి హృష్టమనాః
సర్వమృగానాన్యత్రైః సహ ప్రశస్యమానో యథాసుఖం తత్ర వనే
నివసతి స్మ | అతోఽహం బ్రవీమి - యస్య బుద్ధిర్బలం తస్యేతి | తద్యది
భవాన్కథయతి తత్తత్ప్రేవ గత్వా తయోః స్వబుద్ధిప్రభావేణ మైత్రీభేదం

కరోమి | కరటక ఆహ - భద్ర యద్యేవం తర్హి గచ్ఛ | శివాస్తే
పన్థానః సన్తు | యథాభిప్రేతమనుష్ఠీయతామ్ | అథ దమనకః
సజ్జీవకవియుక్తం పిఙ్గలకమవలోక్య తత్రాన్తరే ప్రణమ్యాగ్రే
సముపవిష్టః | పిఙ్గలకోఽపి తమాహ - భద్ర కిం చిరాద్దృష్టః |
దమనక ఆహ - న కిఞ్చిద్దేవపాదానామస్మాభిః ప్రయోజనమ్ |
తేనాహం నాగచ్ఛామి | తథాపి రాజప్రయోజనవినాశమవలోక్య
సందహ్యమానహృదయో వ్యాకులతయా స్వయమేవాభ్యాగతో వక్తుమ్ |
ఉక్తౌచ్ఛ -

ప్రియం వా యది వా ద్యేష్యం శుభం వా యది వాఽశుభమ్ |
అపృష్టోఽపి హితం వక్ష్యేద్యస్య నేచ్ఛేత్పరాభవమ్ || ౨౬౨||

అథ తస్య సాభిప్రాయం వచనమార్ఙ్గ్య పిఙ్గలక ఆహ - కిం

వక్తుమనా భవాన్ | తత్కథ్యతాం యత్కథసియమస్తి | స ప్రాహ -
 దేవ సజ్జీవకో యుష్మత్పాదానాముపరి ద్రోహబుద్ధిరితి | విశ్వాసగతస్య
 మమ విజన ఇదమాహ - భో దమనక దృష్టా మయాస్య పిఙ్గలకస్య
 సారాసారతా | తదహమేనం హత్వా సకలమృగాధిపత్యం త్వత్సావివ్య-
 పదపీనమన్వితం కరిష్యామి | పిఙ్గలకోఽపి

తద్వజ్రసారప్రహారసదృశం
 దారుణం వచః సమాకర్ణ్య మోహముపగతో న కిఞ్చిదప్సుక్తవాన్ |
 దమనకోఽపి తస్య తమాకారమాలోక్య చిన్తితవాన్ - ఆయం తావత్సజ్జీవక-
 నిబద్ధరాగః | తన్నూనమనేన మన్త్రిణా రాజా వినాశమవాప్సుతీతి |
 ఉక్తఞ్చ -

ఏకం భూమిపతిః కరోతి సచివం రాజ్యే ప్రమాణం యదా |
 తం మోహోచ్చయతే మదః స చ మదాద్ధాన్యేన నిర్విద్యతే |
 నిర్విజ్ఞస్య పదం కరోతి హృదయే తస్య స్వతన్త్రస్పృహో |
 స్వాతన్త్రస్పృహయా తతః స నృపతేః ప్రాణానభిద్రుహ్యతి || ౨౬౩ ||

తత్కిమత్ర యుక్తమితి | పిఙ్గలకోఽపి చేతనాం సమాసాద్య కథమపి
 తమాహ - సజ్జీవకస్తావత్ప్రాణసమో భృత్యః | స కథం మమోపరి
 ద్రోహబుద్ధిం కరోతి | దమనక ఆహ - దేవ భృత్యోఽభృత్య
 ఇత్యనేకాన్తికమేతత్ | ఉక్తఞ్చ -

న సోఽస్తి పురుషో రాజ్ఞాం యో న కామయతే శ్రియమ్ |
 ఆశక్తా ఏవ సర్వత్ర నరేన్ద్రం పర్యుపాసతే || ౨౬౪ ||

పిఙ్గలక ఆహ - భద్ర తథాపి మమ తస్యోపరి చిత్తవృత్తిర్న వికృతిం
 యాతి | అథవా సాధ్యదముచ్యతే -

అనేకదోషదుష్టస్య కాయః కస్య న వల్లభః |
 కుర్వన్నపి వ్యలీకాని యః ప్రియః ప్రియ ఏవ సః || ౨౬౫ ||

దమనక ఆహ - అత ఏవాయం దోషః | ఉక్తఞ్చ -

యస్మిన్నైవాధికం చక్షురారోపయతి పార్థివః |
 అకులీనః కులీనో వా స శ్రియా భాజనం నరః || ౨౬౬ ||

అపరం కేన గుణవిశేషేణ స్వామీ సజ్జీవకం నిర్గుణకమపి నికటే
 ధారయతి | అథ దేవ యద్యోవం చిన్తయసి మహాకాయోఽయమ్ | అనేన

రిపూన్వ్యాపాదయిష్యామి | తదస్మాన్న సిద్ధ్యతి యతోఽయం శప్పభోజీ |
 దేవపాదానాం పునః శత్రవో మాంసాశినః | తద్రిప్తసాధనమస్య
 సాహాయ్యేన న భవతి | తస్మాదేనం దూషయిత్వా హన్యతామితి |
 పిఙ్గలక ఆహ -

ఉక్తో భవతి యః పూర్వం గుణవాన్ ఇతి సంసదీ |
 తస్య దోషో న వక్ష్యః ప్రతిజ్ఞాభక్తభీరుణా || ౨౬౭||

అన్యచ్చ | మయాఽస్య తవ వచనేనాభయప్రదానం దత్తమ్ | తత్కథం
 స్వయమేవ వ్యాపాదయామి | సర్వథా సజ్జీవకోఽయం సుహృదస్మాకమ్ |
 న తం ప్రతి కశ్చిన్నన్యసిరితి | ఉక్తఞ్చ -

ఇతః స దైత్యః ప్రాప్తశ్రీర్నైత ఏవార్హతి క్షయమ్ |
 విషవృక్షోఽపి సంవర్ధ్య స్వయం ఛేత్తుమసామ్పుతమ్ || ౨౬౮||

ఆదౌ న వా ప్రణయినాం ప్రణయో విధేయో
 దత్తోఽథవా ప్రతిదినం పరిపోషణీయః |

ఉత్తిష్య యత్క్షిపతి తత్ప్రకరోతి లజ్జాం
 భూమా స్థితస్య పతనాద్భయమేవ నాస్తి || ౨౬౯||

ఉపకారిషు యః సాధుః సాధుత్వే తస్య కో గుణః |
 అపకారిషు యః సాధుః స సాధుః సద్భిరుచ్యతే || ౨౭౦||

తద్ద్రోహబుద్ధేరపి మయాఽస్య న విరుద్ధమాచరణీయమ్ | దమనక
 ఆహ - స్వామిన్ | నైష రాజధర్మో యద్ద్రోహబుద్ధిరపి క్షమ్యతే |
 ఉక్తఞ్చ -

తుల్యార్థం తుల్యసామర్థ్యం మర్మజ్ఞం వ్యవసాయినమ్ |
 అర్ధరాజ్యహారం భృత్యం యో న హన్యాత్స హన్యతే || ౨౭౧||

అపరం త్వయాస్య సఖిత్యాత్సర్వోఽపి రాజధర్మః పరిత్యక్తః |
 రాజధర్మాభావాత్సర్వోఽపి పరిజనో విరక్తిం గతః | యః సజ్జీవకః
 శప్పభోజీ | భవాన్ మాంసాదః | తవ ప్రకృతయశ్చ |
 యత్తవావధ్యవ్యసాయబాహ్యం కుతస్తాసాం మాంసాశనమ్ |
 యద్రహితాస్త్యాం త్యక్త్వా యాస్యన్తి | తతోఽపి త్వం వినష్ట ఏవ | అన్య
 సగ్గత్యా పునస్తే న కదాచిదాఖేటకే మతిర్భవిష్యతి | ఉక్తఞ్చ -

యాద్వతైః సేవ్యతే భృత్యైర్యాదృశాంశోఽపసేవతే |

కదాచిన్నాత్ర సన్దేహస్తాదృగ్భవతి పూరుషః ॥ ౨౭౨॥

తథా చ -

సన్తప్తాయసి సంస్థితస్య పయసో నామాపి న జ్ఞాయతే ।
ముక్తకారతయా తదేవ నలినీపత్రస్థితం రాజతే ।
స్వాతా సాగరశుక్తికుక్షిపతితం తజ్ఞాయతే మాక్తికమ్ ।
ప్రాయేణాధమమధ్యమోత్తమగుణః సంవాసతో జాయతే ॥ ౨౭౩॥

తథా చ -

అసతాం సజ్గదోషేణ సతీ యాతి మతిర్భ్రమమ్ ।
ఏకరాత్రిప్రవాసేన కాష్ఠం ముజ్జో ప్రలమ్బితమ్ ॥ ౨౭౪॥
అత ఏవ సన్తో నీచసంకం వర్షయన్తి । ఉక్తఞ్చ -
న హ్యవిజ్ఞాతశీలస్య ప్రదాతవ్యః ప్రతిశ్రయః ।
మత్కుఠస్య చ దోషేణ హతా మన్దవిసర్పిణీ ॥ ౨౭౫॥
పిఙ్గలక ఆహ - కథమేతత్ । సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౯

మన్దవిసర్పిణీనామయూకాకథా ।

అస్తి కస్యచిన్మహిపతేర్మనోరమం శయనస్థానమ్ । తత్ర
శ్వేతతరపటయుగలమధ్యసంస్థితా మన్దవిసర్పిణీ యూకా
ప్రతివసతి స్మ । సా చ తస్య మహిపతే రక్తమాస్వాదయన్తి
సుఖేన కాలం నయమానా తిష్ఠతి । అన్యేద్యుశ్చ తత్ర
శయనే క్వచిద్భ్రామ్యన్నగ్నిముఖో నామ మత్కుఠః సమాయాతః ।
అథ తం దృష్ట్వా సా విషణ్ణవదనా ప్రోవాచ । భోఽగ్నిముఖ
కుతస్త్వమత్రానుచితస్థానే సమాయాతః । తద్దావన్న కశ్చిద్వేత్తి
తావచ్ఛ్రుం గమ్యతామితి । స ఆహ - భగవతి
గృహాగతస్యాసాధోరపి వైతద్యుజ్యతే వక్తుమ్ । ఉక్తఞ్చ -
ఏహ్యగచ్ఛ సమావిశాసనమిదం కస్మాచ్చిరాద్భృత్యసే ।
కా వార్షేతి నదుర్భలోఽసి కుశలం ప్రీతోఽస్మి తే దర్శనాత్ ।
ఏవం యే సముపాగతాన్పుణయినః ప్రత్యాలపన్త్యాదరాత్ ।

తేషాం యుక్తమశక్కితేన మనసా హర్ష్యాణి గన్తుం సదా ॥ ౨౬౬ ॥

అపరం మయానేకమానుషాణామనేకవిధాని రుధిరాణ్యాస్వా-
దితాన్యాహారదోషాత్కటుతిక్తకషాయామ్లరసాస్వాదాని న చ
కదాచిన్మధురరక్తం సమాస్వాదితమ్ | తద్యది త్వం ప్రసాదం కరోషి
తదస్య నృపతేర్వివిధవ్యజ్ఞానాన్నపానచోష్యలేహ్యాస్వాద్వాహార-
వశాదస్య శరీరే యన్మిష్టం రక్తం సం జాతం
తదాస్వాదనేన సౌఖ్యం సమ్పాదయామి జిహ్వాయా ఇతి |
ఉక్తాఞ్చ -

రజ్జుస్య నృపతేర్వాపి జిహ్వసౌఖ్యం సమం స్మృతమ్ |
తన్మాత్రం చ స్మృతం సారం తదర్థం యతతే జనః ॥ ౨౬౭ ॥

యద్యేవ న భవేత్లోకే కర్మ జిహ్వప్రతుష్టిదమ్ |
తన్న భృత్యో భవేత్కశ్చిత్కస్యచిద్యశగోఽథ వా ॥ ౨౬౮ ॥

యదనత్యం వదేన్మర్త్యో యద్వాసేవ్యం చ నేవతే |
యద్గచ్ఛతి విదేశం చ తత్సర్వముదరార్థతః ॥ ౨౬౯ ॥

తన్మయా గృహాగతేన బుభుక్షయా పీడ్యమానేనాపి
త్వత్సకాశాదోఢిజనమర్థనీయమ్ | తన్న త్వయైకాకిన్యాస్య
భూపతే రక్తభోజనం కర్తుం యుజ్యతే | తచ్చుత్వా మన్దవిసర్పిణ్యాహ -
భో మత్కుణ | అస్య నృపతేర్నిద్రావశం గతస్య రక్తమాస్వాదయామి |
పునస్త్యమగ్నిముఖశ్చపలశ్చ | తద్యది మయా సహ రక్తపానం
కరోషి తత్ప్రిష్ట | అభీష్టతరరక్తమాస్వాదయ | సోఽబ్రివీత్ - భగవతి
ఏవం కరిష్యామి | యావత్త్వం నాస్వాదయసి ప్రథమం నృపరక్తం
తావన్మమ దేవగురుకృతః శపథః స్వాద్యది తదాస్వాదయామి |
ఏవం తయోః పరస్పరం వదతోః స రాజా తచ్ఛయనమాసాద్య ప్రసుప్తః |
అథాసౌ మత్కుణో జిహ్వాలోక్యోత్కృష్టౌత్సుక్యాజ్ఞాగ్రతమపి తం
మహీపతిమదశత్ | అథవా సాధ్యదముచ్యతే |

స్వభావో నోపదేశేన శక్యతే కర్తుమన్యథా |
సుతప్రమపి పానీయం పునర్గచ్ఛతి శీతతామ్ ॥ ౨౭౦ ॥

యది స్యాచ్ఛీతలో వహ్నిః శీతాంశుర్దహనాత్మకః |
న స్వభావోఽత్ర మర్త్యానాం శక్యతే కర్తుమన్యథా ॥ ౨౭౧ ॥

అథాసౌ మహీపతిః సూచ్యగ్రవిద్ధ ఇవ తచ్చయనం త్యక్తాః
 తక్షణాదేవోత్థితః | అహో జ్ఞాయతామత్ర ప్రచ్ఛాదనపటే మత్కుణో
 యూకా వా నూనం తిష్ఠతి యేనాహం దష్ట ఇతి | అథ యే కఙ్కుకినస్తత్ర
 స్థితాస్తే సత్వరం ప్రచ్ఛాదనపటం గృహీత్వా సూక్ష్మదృష్ట్యా
 వీక్షించక్రుః | అత్రాన్తరే స మత్కుణశ్చాపల్యాత్ఫటాన్వనం
 ప్రవిష్టః సౌ మన్దవిసర్పిణ్యపి వస్త్రసన్ధ్యన్తర్గతా తైర్దృష్టా
 వ్యాపాదితా చ | అతోఽహం బ్రవీమి - న హ్యవిజ్ఞాతశీలస్య ఇతి | ఏవం
 జ్ఞాత్వా త్వయైష వధ్యః | నో చేత్త్వాం వ్యాపాదయిష్యతీతి |
 ఉక్తఞ్చ -

త్యక్తాశ్చాభ్యన్తరా యేన బాహ్యశ్చాభ్యన్తరీకృతాః |
 స ఏవ మృత్యుమాప్నోతి యథా రాజా కకుద్ద్యుమః || ౨౮౨||
 పిఙ్గలక ఆహ - కథమేతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౧౦

చణ్డరవనామశ్శృగాలకథా |
 అస్తి కస్మింశ్చిద్వనోద్దేశే చణ్డరవో నామ శ్శృగాలః ప్రతివసతి
 స్మ | స కదాచిత్క్షుధావిష్టో జిహ్వాలౌల్యాన్నగరమధ్యే ప్రవిష్టః |
 అథ తం నగరవాసినః సారమేయా అవలోక్య సర్వతః శబ్దాయమానాః
 పరిధావ్య తీక్ష్ణదంష్ట్రాగ్రైర్భుక్షితుమారబ్ధాః | సోఽపి
 తైర్భుక్త్యమాణః ప్రాణభయాత్ప్రత్యాసన్నరజకగృహం ప్రవిష్టః |
 తత్ర నీలీరసపరిపూర్ణం మహాభాణ్డం సజ్జికృతమాసీత్ | తత్ర
 సారమేయైరాక్రాన్తో భాణ్డమధ్యే పతితః | అథ యావన్నిష్కాన్త
 స్తావన్నీలీవర్ణః సజ్జాతః | తత్రాపరే సారమేయాన్తం
 శ్శృగాలమజానన్తో యథాభీష్టదిశం జగ్ముః | చణ్డరవోఽపి
 దూరతరం ప్రదేశమాసాద్య కాననాభిముఖం ప్రతస్థే |
 న చ నీలవర్ణేన కదాచిన్నిజరఙ్గస్యజ్యతే | ఉక్తఞ్చ -
 వజ్రలేపస్య మూర్ఘస్య నారీణాం కర్కటస్య చ |
 ఏకో గ్రహస్తు మీనానాం నీలీమద్యపయోర్యథా || ౨౮౩||
 అథ తం హరగలగరలతమాలసమప్రభమపూర్వం సత్త్వమవలోక్య

సర్వే సింహవ్యాఘ్రద్వీపివృకప్రభృతయోఽరణ్యనివాసినో
 భయవ్యాకులితచిత్తాః సమన్తాత్పలాయనక్రియాం కుర్వన్తి | కథయన్తి
 చ - న జ్ఞాయతేఽస్య కీదృగ్విచేష్టితం పౌరుషం చ |
 తద్దూరతరం గచ్ఛామః | ఉక్తఞ్చ -

న యస్య చేష్టితం విద్యాన్న కులం న పరాక్రమమ్ |
 న తస్య విశ్వసేత్ప్రాజ్ఞో యదీచ్ఛేచ్ఛిచ్చియమాత్మనః || ౨౦౪ ||

చణ్డరవోఽపి భయవ్యాకులితాన్విజ్ఞాయేదమాహ - భో భోః
 శ్వాపదాః | కిం యూయం మాం దృష్ట్యైవ సంత్రస్తా వ్రజథ |

తన్న భేతవ్యమ్ | అహం బ్రహ్మణాద్య స్వయమేవ సృష్ట్యాభిహితః -
 యచ్ఛాపదానాం కశ్చిద్రాజా నాస్తి | తత్త్వం మయాద్య
 సర్వశ్వాపదప్రభుత్వేఽభిషిక్తః కకుద్ధుమాభిధః | తతో గత్వా

క్షితితలే తాన్సర్వాన్పరిపాలయేతి | తతోఽహమత్రాగతః | తన్మమ
 ఛత్రచ్ఛాయాయాం సర్వైరపి శ్వాపదైర్వర్తితవ్యమ్ | అహం కకుద్ధుమో
 నామ రాజా త్రైలోక్యేఽపి సంజాతః | తచ్ఛుత్వా సింహవ్యాఘ్రపురఃసరాః
 శ్వాపదాః స్వామిన్ప్రభో సమాదిశేతి వదన్తస్తం పరివవ్రుః | అథ తేన
 సింహస్యామాత్యపదపి ప్రదత్తా | వ్యాఘ్రస్య శయ్యాపాలకత్వమ్ |
 ద్వీపిన్స్తామ్బూలాధికారః | వృకస్య ద్వారపాలకత్వమ్ | యే చాత్మీయాః
 శ్మృగాలాస్తైః సహాలపమాత్రమపి న కరోతి | శ్మృగాలాః

సర్వేఽప్యధర్మచన్ద్రం దత్త్వా నిఃసారితాః | ఏవం తస్య రాజ్యక్రియయాం
 వర్తమానస్య తే సింహాదయో మృగాన్వ్యాపాద్య తత్పురతః ప్రక్షిపన్తి |

సోఽపి ప్రభుధర్మేణ సర్వేషాం తాన్ప్రవిభజ్య ప్రయచ్ఛతి | ఏవం
 గచ్ఛతి కాలే కదాచితేన సమాగతేన దూరదేశే శబ్దాయమానస్య

శ్మృగాలవృన్దస్య కోలాహలోఽశ్రావి | తం శబ్దం శ్రుత్వా
 పులకితతనురాన్దాశ్రుపూర్ణనయన ఉత్థాయ తారస్వరేణ

విరోతుమారబ్ధవాన్ | అథ తే సింహాదయస్తం తారస్వరమాకర్ష్య

శ్మృగాలోఽయమితి మత్వా లజ్జయాఽఘోముఖాః క్షణం స్థిత్యా ప్రోచుః -
 భోః | వాహితా వయమనేన క్షుద్రశ్మృగాలేన | తద్వధ్యతామితి | సోఽపి

తదాకర్ష్య పలాయతుమిచ్ఛన్త్ర స్థాన ఏవ సింహాదిభిః

ఖణ్డశః కృతో మృతశ్చ ఽతోఽహం బ్రవీమి - త్యక్తాశ్చాభ్యన్తరా

యేనేతి | తదాకర్ష్య పింగ్లక ఆహ - భో దమనక | కః ప్రత్యయోఽత్ర
 విషయే యత్న మమోపరి దుష్టబుద్ధిః | న ఆహ - యదద్య మమాగ్రే తేన

నిశ్చయః కృతో యత్ప్రభాతే పిఙ్గలకం వధిష్యామి । తదత్రైవ
 ప్రత్యయః । ప్రభాతేఽవసరవేలాయామారక్తముఖనయనః
 సుధిరతాధరో దిశోఽవలోకయన్ననుచితస్థానోపవిష్టస్తాం
 క్రూరదృష్ట్యా విలోకయిష్యతి । ఏవం జ్ఞాత్వా యదుచితం తత్కర్తవ్యమ్ ।
 ఇతి కథయిత్వా సంజీవకసకాశం గతస్తం ప్రణమ్యాపవిష్టః ।
 సంజీవకోఽపి సోద్యేగాకారం మన్దగత్యా సమాయాంతం తముద్వీక్ష్య
 సాదరతరమువాచ - భో మిత్ర । స్వాగతమ్ । చిరాద్దృష్టోఽసి । అపి
 శివం భవతః । తత్కథయ యేనాదేయమపి తుభ్యం గృహాగతాయ
 ప్రయచ్ఛామి । ఉక్తఞ్చ -

తే ధన్యాస్తే వివేకజ్ఞాస్తే సభ్యా ఇహ భూతలే ।
 ఆగచ్ఛన్తి గృహే యేషాం కార్యార్థం సుహృదో జనాః ॥ ౨౦౫॥
 దమనక ఆహ - భోః । కథం శివం సేవకజనస్య ।

సమ్పత్తయః పరాయత్తాః సదా చిత్తమనిర్వృతమ్ ।
 స్వజీవితేఽప్యవిశ్వాసస్తేషాం యే రాజసేవకాః ॥ ౨౦౬॥
 తథా చ -

సేవయా ధనమిచ్ఛద్భిః సేవకైః పశ్య యత్కృతమ్ ।
 స్వాతన్త్ర్యం యచ్ఛరీరస్య మూఢైస్తదపి హారితమ్ ॥ ౨౦౭॥

తావజ్జన్మాతిదుఃఖాయ తతో దుర్గతతా సదా ।
 తత్రాపి సేవయా వృత్తిరహో దుఃఖపరమ్పరా ॥ ౨౦౮॥

జీవన్తోఽపి మృతాః పంచ శ్రూయన్తే కిల భారతే ।
 దరిద్రో వ్యాధితో మూర్ఖః ప్రవాసీ నిత్యసేవకః ॥ ౨౦౯॥

నాశ్నాతి స్వచ్ఛయోత్సుక్యాద్వినిద్రో న ప్రబుధ్యతే ।
 న నిఃశక్యం వచో బ్రూతే సేవకోఽప్యత్ర జీవతి ॥ ౨౧౦॥

సేవా శ్వవృత్తిరాఖ్యాతా యైస్తైర్మిథ్యా ప్రజల్పితమ్ ।
 స్వచ్ఛన్దం చరతి శ్వాఽత్ర సేవకః పరశాసనాత్ ॥ ౨౧౧॥

భూశయ్యా బ్రహ్మచర్యం చ కృశత్వం లఘుభోజనమ్ ।
 సేవకస్య యతేర్యద్వద్విశేషః పాపధర్మజః ॥ ౨౧౨॥

శీతాతపాదికష్టాని సహతే యాని సేవకః ।

ధనాయ తాని చాలాని యది ధర్మాన్న మువ్యతే || ౨౯౩||

మృదునాపి సువృత్తేన సుశ్లష్టేనాపి హారిణా |

మోదకేనాపి కిం తేన నిష్పత్తిర్యస్య సేవయా || ౨౯౪||

సంజీవక ఆహ - అథ భవాన్కిం వక్తుమనాః | సోఽబ్రిపీత్ - మిత్ర
సచివానాం మస్త్రభేదం కర్తుం న యుజ్యతే | ఉక్తాఞ్చ -

యో మస్త్రం స్వామినో భిద్యాత్సాచివ్యే సన్నియోజితః |

స హత్యాన్యపకార్యం తత్స్వయం చ నరకం వ్రజేత్ || ౨౯౫||

యేన యస్య కృతో భేదః సచివేన మహిపతేః |

తేనాశస్త్రవధస్తస్య కృత ఇత్యాహ నారదః || ౨౯౬||

తథాపి మయా తవ స్నేహపాశబద్ధేన మస్త్రభేదః కృతః |

యతస్తస్య మమ వచనేనాత్ర రాజకులే విశ్వస్తః ప్రవిష్టశ్చ |

ఉక్తాఞ్చ -

విశ్రమ్భాద్యస్య యో మృత్యుమవాప్నోతి కథాఞ్చన |

తస్య హత్యా తదుత్థా సా ప్రాహేదం వచనం మనుః || ౨౯౭||

తత్తవోపరి పిఙ్గలకోఽయం దుష్టబుద్ధిః కఠితం చాద్యానేన

మత్పురతత్పుతుష్కర్ణతయా - యత్ప్రభాతే సంజీవకం హత్యా

సమస్తమృగపరివారం చిరాత్ప్రప్తిం నేష్యామి | తతః స మయోక్తః -

స్వామిన్ | న యుక్తమిదం యన్మిత్రద్రోహేణ జీవనం క్రియతే | ఉక్తాఞ్చ -

అపి బ్రహ్మవధం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తేన శుధ్యతి |

తదర్థేన విచిరేన న కథాఞ్చతుస్సహృద్గుహః || ౨౯౮||

తతస్తేనాహం సామర్షేణోక్తః - భో దుష్టబుద్ధే

సంజీవకస్తావచ్చప్పభోజీ వయం మాంసాశినః | తదస్మాకం

స్వాభావికం వైరమితి కథం రిపురుపేక్ష్యతే | తస్మాత్సామాదిభిరు-

పాయైర్హన్యతే | న చ హతే తస్మిన్దోషః స్యాత్ | ఉక్తాఞ్చ -

దత్త్వాపి కన్యకాం వైరీ నిహన్తవ్యో విపశ్చితా |

అన్యోపాయైరకన్యో యో హతే దోషో న విద్యతే || ౨౯౯||

కృత్యాకృత్యం న మన్యేత క్షత్రియో యుధి సజ్గతః |

ప్రసుప్తో ద్రోణపుత్రేణ ధృష్టద్యుమ్నుః పురా హతః || ౩౦౦||

తదహం తస్య నిశ్చయం జ్ఞాత్వా త్వత్సకాశమిహాగతః । సామృతం
మే నాస్తి విశ్వాసఘాతకదోషః । మయా సుగుప్తమన్తస్తవ నివేదితః ।
అథ యత్నే ప్రతిభాతి తత్కరుష్య ఇతి । అథ సంజీవకస్తస్య
తద్వజ్రపాతదారుణం వచనం శ్రుత్వా మోహముపగతః । అథ
చేతనాం లభ్యా సవైరాగ్యమిదమాహ - భోః సాధ్యదముచ్యతే -

దుర్జనగమ్యా నార్యః ప్రాయేణాన్నేహవాన్భవతి రాజా ।
కృపణానుసారి చ ధనం మేఘో గిరిదుర్గవర్షీ చ ॥ 30౧॥

అహం హి సంమతో రాజ్ఞో య ఏవం మన్యతే కుఢీః ।
బలీవర్ధః స విజ్ఞేయో విషాణపరివర్జితః ॥ 30౨॥

వరం వనం వరం భైక్షం వరం భారోపజీవనమ్ ।
వరం వ్యాధిర్మనుష్యాణాం నాధికారేణ సమృదః ॥ 303॥

తదయుక్తం మయా కృతం యదనేన సహ మైత్రీ విహితా । ఉక్తఞ్చ -
యయోరేవ సమం విత్తం యయోరేవ సమం కులమ్ ।
తయోర్మైత్రీ వివాహశ్చ న తు పుష్టవిపుష్టయోః ॥ 30౪॥

తథా చ -

మృగా మృగైః సజ్గమనువ్రజన్తి
గావశ్చ గోభిస్తురగాస్తురగైః ।
మూర్ఖాశ్చ మూర్ఖైః సుధీయః సుధీభిః
సమానశీలవ్యసనేన సఖ్యమ్ ॥ 30౫॥

తద్యది గత్వా తం ప్రసాదయామి తథాపి న ప్రసాదం యాస్యతి ।
ఉక్తఞ్చ -

నిమిత్తముద్ధిశ్య హి యః ప్రకుప్యతి
ధ్రువం స తస్యాపగమే ప్రశామ్యతి ।
అకారణద్వేషపరో హి యో భవేత్
కథం నరస్తం పరితోషయిష్యతి ॥ 30౬॥

అహో సాధు చేదముచ్యతే -

భక్తానాముపకారిణాం పరహితవ్యాపారయుక్తాత్మనామ్ ।
నేవాసంవ్యవహారతత్త్వవిదుషాం ద్రోహచ్యుతానామపి ।

వ్యాపత్తిః స్థలితాన్తరేషు నియతా సిద్ధిర్భవేద్వా న వా ।
తస్మాదముప్వతేరివావనిపతేః నేవా సదా శక్కినీ ॥ 30౭॥

తథా చ -

భావస్నిగ్ధైరుపకృతమపి ద్వేష్యతాం యాతి లోకే ।
సాక్షాదన్యైరపకృతమపి ప్రీతయే చోపయాతి ।
దుర్గాహ్యత్వాన్నుపతిమనసాం నైకభావాశ్రయాణామ్ ।
సేవాధర్మః పరమగహనో యోగినామప్యగమ్యః ॥ 30౮॥

తత్పరిజ్ఞాతం మయా మత్పునాదమసహమానైః సమీపవర్తిభిరేష
పిజ్గలకః ప్రకోపితః । తేనాయం మమాదోషస్యాప్యేవం వదతి ।
ఉక్తఞ్చ -

ప్రభోః ప్రసాదమన్యస్య న సహస్రీహా నేవకాః ।
సపత్న్యై ఇవ సంక్రుద్ధాః సపత్న్యైః సుకృతైరపి ॥ 3౦౯॥

భవతి వైవం యద్గుణవత్సు సమీపవర్తిషు గుణహీనానాం న ప్రసాదో
భవతి । ఉక్తఞ్చ -

గుణవత్తరపాత్రేణ చ్చాద్యస్తే గుణీనాం గుణాః ।
రాత్రౌ దీపశిఖాకాన్తిర్న భానావుదితే సతి ॥ 3౧౦॥

దమనక ఆహ - భో మిత్ర । యద్యేవం తన్నాస్తి తే భయమ్ । ప్రకోపితోఽపి
స దుర్జనైస్తవ వచనరచనయా ప్రసాదం యాస్యతి । స ఆహ - భోః ।
న యుక్తముక్తం భవతా । లఘూనామపి దుర్జనానాం మధ్యే వస్తుం
న శక్యతే । ఉపాయాన్తరం విధాయ తే నూనం ఘ్నన్తి । ఉక్తఞ్చ -

బహువః పణ్డీతాః క్షుద్రాః సర్వే మాయోపజీవినః ।
కుర్యుః కృత్యమకృత్యం వా ఉష్టే కాకాదయో యథా ॥ 3౧౧॥
దమనక ఆహ - కథమేతత్ । సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౧౧

మదోత్కటసింహకథా ।

అస్తి కస్మింశ్చిద్వనోద్ధేశే మదోత్కటో నామ సింహః ప్రతివసతి స్మ ।
తస్య చానుచరా అన్యే ద్వీపివాయసగోమాయవః సన్తి । అథ

కదాచితైరితస్తతో భ్రమద్భిః సార్థాద్భ్రష్టః క్రథనకో
 నామోష్టో దృష్టః | అథ సింహ ఆహ - అహో అపూర్వమిదం సత్త్వమ్ |
 తజ్ఞాయతాం కిమేతదారణ్యకం గ్రామ్యం వేతి | తచ్చుత్వా వాయస
 ఆహ - భోః స్వామిన్ | గ్రామ్యోఽయముష్ట్రనామా జీవవిశేషస్తవ
 భోజ్యః | తద్వాస్యపాద్యతామ్ | సింహ ఆహ - నాహం గృహమాగతం
 హన్మి | ఉక్తచ్ఛు -

గృహం శత్రుమపి ప్రాప్తం విశ్వస్తమకుతోభయమ్ |
 యో హన్వాత్తస్య పాపం స్యాచ్ఛతబ్రాహ్మణఘాతజమ్ || 3౧౨||

తదభయప్రదానం దత్త్వా మత్సకాశమానీయతాం యేనాస్యాగమ-
 కారణం పృచ్ఛామి | అథాసౌ సర్వైరపి విశ్వాస్యాభయప్రదానం
 దత్త్వా మదోత్కటనకాశమానీతః ప్రణమ్యోపవిష్టశ్చ | తతస్తస్య
 పృచ్ఛతస్తేనాత్మవృత్తాన్తః సార్థభ్రంశనముద్భవో నివేదితః |
 తతః సింహనోక్తమ్ - భోః క్రథనక | మా త్వం గ్రామం గత్వా
 భూయోఽపి భారోద్వహనకష్టభాగీ భూయాః | తదత్రైవారణ్యే
 నిర్విశజ్కో మరకతసదృశాని శర్షాగ్రాణి భక్షయన్మయా
 సహ సదైవ వస | సోఽపి తథేత్యక్త్వా తేషాం మధ్యే విచరన్న కుతోఽపి
 భయమితి సుఖేనాస్తే | తథాన్యేద్యుర్మదోత్కటస్య మహాగజేనా-
 రణ్యచారిణా సహ యుద్ధమభవత్ | తతస్తస్య దన్తముసలప్రహారైర్వ్యాధా
 సజ్ఞాతా | వ్యధితః కథమపి ప్రాణైర్ను వియుక్తః | అథ
 శరీరాసామర్థ్యాన్న కుత్రచిత్పదమపి చలితుం శక్నోతి | తే సర్వే
 కాకాదయోఽప్యప్రభుత్వేన క్షుధావిష్టాః పరం దుఃఖం భేజః |
 అథ తాన్సింహః ప్రాహ - భోః | అన్విష్యతాం కుత్రచిత్కించితస్తత్త్వం
 యేనాహమేతామపి దశాం ప్రాప్తస్తద్ధత్వా యుష్మద్భోజనం
 స్పాదయామి | అథ తే చత్వారోఽపి భ్రమితుమారభ్యా యావన్న
 కించిత్సత్త్వం పశ్యన్తి తావద్వాయసశ్శృగాలౌ పరస్పరం మన్త్రయతః |
 శ్శృగాల ఆహ - భో వాయస | కిం ప్రభూతభ్రాన్తేన | అయమస్మాకం
 ప్రభోః క్రథనకో విశ్వస్తస్తిష్ఠతి | తదేనం హత్వా ప్రాణయాత్రాం
 కుర్మః | వాయస ఆహ - యుక్తముక్తం భవతా | పరం స్వామినా
 తస్యాభయప్రదానం దత్తమాస్తే న వధోఽయమితి | శ్శృగాల ఆహ -
 భో వాయస | అహం స్వామినం విజ్ఞాప్య తథా కరిష్యే యథా స్వామీ
 వధం కరిష్యతి | తత్తిష్ఠన్తు భవన్తోఽత్రైవ యావదహం గృహం

గత్వా ప్రభోరాజ్ఞాం గృహీత్వా చాగచ్ఛామి | ఏవమభిధాయ
 సత్వరం సింహముద్దిశ్య ప్రస్థితః | అథ సింహమాసాద్యేదమాహ -
 స్వామిన్ | సమస్తం వనం భ్రాన్త్యా వయమాగతాః | న
 కించిత్సత్త్వమాసాదితమ్ | తత్కిం కురోమ్ వయమ్ | సమ్ప్రతి వయం
 బుభుక్షయా పదమేకమపి ప్రచలితుం న శక్నుమః | దేవోఽపి
 పథ్యాశీ వర్తతే | తద్యది దేవాదేశో భవతి తత్కృథనకపిశితేనాద్య
 పథ్యక్రియా క్రియతే | అథ సింహస్తస్య తద్ధారుణం వచనమాకర్ణ్య
 సకోపమిదమాహ - ధిక్వాపాధమ | యద్యేవం భూయోఽపి వదసి
 తతస్త్వాం తక్షణమేవ వధిష్యామి | తతో మయా తస్యాభయం
 ప్రదత్తమ్ | తత్కృథం వ్యాపాదయామి | ఉక్తౌ -

న గోప్రదానం న మహీప్రదానం
 న చాన్నదానం హి తథా ప్రధానమ్ |
 యథా వదన్తిహ బుధాః ప్రధానం
 సర్వప్రదానేష్యభయప్రదానమ్ || 3౧౩||

తచ్చుత్వా శృంగాల ఆహ - స్వామిన్ యద్యభయప్రదానం దత్త్వా
 వధః క్రియతే తదేష దోషో భవతి | పునర్యది దేవపాదానాం
 భక్త్యా స ఆత్మనో జీవితవ్యం ప్రయచ్ఛతి తన్న దోషః | తతో యది స
 స్వయమేవాత్మానం వధాయ నియోజయతి తద్యధోఽన్యథాస్మాకం
 మధ్యాదేకతమో వధ్య ఇతి | యతో దేవపాదాః పథ్యాశినః
 క్షున్నిరోధాదన్త్యాం దశాం యాస్యన్తి | తత్కిమేతైః ప్రాణైరస్మాకం
 యే స్వామ్యర్థే న యాస్యన్తి | అపరం పశ్చాదప్యస్మాభిర్వహ్నిప్రవేశః
 కార్యో యది స్వామిపాదానాం కించిదనిష్ఠం భవిష్యతి | ఉక్తౌ -

యస్మిన్కులే యః పురుషః ప్రధానః
 స సర్వయత్నైః పరిరక్షణీయః |
 తస్మిన్వినిష్టే స్వకులం వినష్టం
 న నాభిభజ్నే హ్యరకా వహన్తి || 3౧౪||

తదాకర్ణ్య మదోత్కట ఆహ - యద్యేవం తత్కురుష్వ యద్రోచతే |
 తచ్చుత్వా స సత్వరం గత్వా తానాహ - భోః | స్వామినో మహత్యవస్థా
 వర్తతే | తత్కిం పర్యటితేన | తేన వినా కోఽత్రాస్మాన్రక్షయిష్యతి |
 తద్గత్వా తస్య క్షుద్రోగాత్పరలోకం ప్రస్థితస్యాత్మశరీరదానం

కుర్మో యేన స్వామిప్రసాదస్యాన్పణతాం గచ్ఛామః । ఉక్తఞ్చ -

ఆపదం ప్రాప్నుయాత్స్వామీ యస్య భృత్యస్య పశ్యతః ।
ప్రాణేషు విద్యమానేషు స భృత్యో నరకం వ్రజేత్ ॥ ౩౧౫॥

తదనన్తరం తే సర్వే బాష్పపూరితదృశో మదోత్కటం
ప్రణమ్యోపవిష్టాః । తాన్దృష్ట్వా మదోత్కట ఆహ - భోః । ప్రాప్తం
దృష్టం వా కిఞ్చత్సత్త్వమ్ । అథ తేషాం మధ్యాత్కాకః ప్రోవాచ -
స్వామిన్ । వయం తావత్సర్వత్ర పర్యటితాః పరం న
కిఞ్చత్సత్త్వమాసాదితం

దృష్టం వా । తదద్య మాం భక్షయిత్వా ప్రాణాన్ధారయతు స్వామీ
యేన దేవస్యాశ్వాసనం భవతి మమ పునః స్వర్గప్రాప్తిరితి । ఉక్తఞ్చ -

స్వామ్యర్థే యస్త్యజేత్ప్రాణాన్భృత్యో భక్తిసమన్వితః ।
స పరం పదమాప్నోతి జరామరణవర్జితమ్ ॥ ౩౧౬॥

తచ్ఛ్చృత్వా శ్శృగాల ఆహ - భోః స్వల్పకాయో భవాన్ । తవ
భక్షణాత్స్వామినస్తావత్ప్రాణయాత్రా న భవతి । అపరో దోషశ్చ
తావత్సముత్పద్యతే । ఉక్తఞ్చ -

కాకమాంసం తథోచ్ఛిష్టం స్తోకం తదపి దుర్బలమ్ ।
భక్షితేనాపి కిం తేన యేన తృప్తిర్న జాయతే ॥ ౩౧౭॥

తద్దర్శితా స్వామిభక్తిర్భవతా గతం చాన్పణ్యం భర్తుపిణ్ణస్య
ప్రాప్తశ్చోభయలోకే సాధువాదః । తదపసరాగ్రతః । అహం స్వామినం
విజ్ఞాపయామి । తథానుష్ఠితే శ్శృగాలః సాదరం
ప్రణమ్యోపవిష్టః ప్రాహ - స్వామిన్ । మాం భక్షయిత్వాద్య
ప్రాణయాత్రాం విధాయ మమోభయలోకప్రాప్తిం కురు । ఉక్తఞ్చ -

స్వామ్యాయత్రాః సదా ప్రాణా భృత్యానామర్ణితా ధనైః ।
యతస్తతో న దోషోఽస్తి తేషాం గ్రహణసమ్భవః ॥ ౩౧౮॥

అథ తచ్ఛ్చృత్వా ద్వీప్యాహ - భోః సాధూక్తం భవతా పునర్భవానపి
స్వల్పకాయః స్వజాతిశ్చ నఖాయుధత్వాదభక్ష్య ఏవ । ఉక్తఞ్చ -

నాభక్ష్యం భక్షయేత్ప్రాజ్ఞః ప్రాణైః కణ్ఠగత్తైరపి ।
విశేషాత్తదపి స్తోకం లోకద్యయవినాశకమ్ ॥ ౩౧౯॥

తద్దర్శితం త్వయాత్మనః కౌలీన్యమ్ | ఆథవా సాధు చేదముచ్యతే -

ఏతదర్థం కులీనానాం నృపాః కుర్వన్తి సజ్జహమ్ |

ఆదిమధ్యావసానేషు న తే గచ్ఛన్తి విక్రియామ్ || 3౨౦||

తదపసరాగ్రతః యేనాహం స్వామినం విజ్ఞాపయామి | తథానుష్ఠితే

దీప్యపీ ప్రణమ్య మదోత్కటమాహ - స్వామిన్ | క్రియతామద్య మమ

ప్రాణైః ప్రాణయాత్రా | దీయతామక్షయో వాసః స్వర్గే | మమ

విస్తార్యతాం క్షీతితలే ప్రభూతం యశః | తన్నాత్ర విస్మయః

కార్యః | ఉక్తఞ్చ -

మృతానాం స్వామినః కార్యే భృత్యానామనువర్తినామ్ |

భవేత్స్వర్గేఽక్షయో వాసః కీర్తిశ్చ ధరణీతలే || 3౨౧||

తచ్చుత్వా క్రథనకశ్చిన్నయామాస - ఏతైస్తావత్సర్వైరపి

శోభావ్యాన్యక్తాని న చైకోఽపి స్వామినా వినాశితః | తదహమపి

ప్రాప్తకాలం వక్ష్యామి యేన మద్యచనమేతే త్రయోఽపి సమర్థయన్తి |

ఇతి నిశ్చిత్య ప్రోవాచ - భోః సత్యముక్తం భవతా పరం భవానపి

నఖాయుధః | తత్కథం భవన్తం స్వామీ భక్షయతి | ఉక్తఞ్చ -

మనసాఽపి స్వజాత్యానాం యోఽనిష్ఠాని ప్రచిన్తయేత్ |

భవన్తి తస్య తాన్యేవ ఇహ లోకే పరత్ర చ || 3౨౨||

తదపసరాగ్రతః యేనాహం స్వామినం విజ్ఞాపయామి | తథానుష్ఠితే

క్రథనకోఽగ్రే స్థిత్యా ప్రణమ్యోవాచ - స్వామిన్ | ఏతేఽభక్ష్యాస్తవ

తస్మమ ప్రాణైః ప్రాణయాత్రా విధీయతాం యేన

మమోభయలోకప్రాప్తిర్భవతి | ఉక్తఞ్చ -

న యజ్ఞానోఽపి గచ్ఛన్తి తాం గతిం నైవ యోగినః |

యాం యాన్తి ప్రోజ్ఞితప్రాణాః స్వామ్యర్థే సేవకోత్తమాః || 3౨3||

ఏవమభిహితే తాభ్యాం శృంగాలచిత్రకాభ్యాం విదారితోభయకుక్షిః

క్రథనకః ప్రాణానత్యాక్షీత్ | తతశ్చ తైః క్షుద్రపణ్ణితైః

సర్వైర్భక్షితః | అతోఽహం బ్రవీమి - బహవః పణ్ణితాః క్షుద్రా ఇతి |

తద్భద్ర క్షుద్రపరివారోఽయం తే రాజా మయా సమ్యగ్ఘాతః |

సతామసేవ్యశ్చ | ఉక్తఞ్చ -

అశుద్ధప్రకృతౌ రాజ్ఞ జనతా నానురజ్యతే ।

యథా గృధ్రసమాసన్నః కలహంసః సమాచరేత్ ॥ 3౨౪॥

తథా చ -

గృధ్రాకారోఽపి నేవ్యః స్యాద్ధంసాకారైః సభాసదైః ।

హంసాకారోఽపి నన్యాయో గృధ్రాకారైః స త్తైర్నృపః ॥ 3౨౫॥

తన్నూనం మమోపరి కేనచిద్దుర్జనేనాయం ప్రకోపితః తేనైవం వదతి ।

అథవా భవత్యేతత్ । ఉక్తాచ్చ -

మృదునా సలితేన ఖన్యమానా-

న్యవఘృష్యన్తి గిరేరపి స్థలాని ।

ఉపజాపవిదాం చ కర్ణజాపైః

కిము చేతాంసి మృదూని మానవానామ్ ॥ 3౨౬॥

కర్ణవిషేణ చ భగ్నః కిం కిం న కరోతి బాలిశో లోకః ।

క్షవణకతామపి ధత్తే పిబతి సురాం నరకపాలేన ॥ 3౨౭॥

అథవా సాధ్వీదముచ్యతే -

పాదాహతోఽపి దృఢదణ్ణసమాహతోఽపి

యం దంష్ట్రయా స్పృశతి తం కిల హన్తి సర్వః ।

కోఽప్యేష ఏవ పిశునోగ్రమనుష్యధర్మః

కర్ణే పరం స్పృశతి హన్తి పరం సమూలమ్ ॥ 3౨౮॥

తథా చ -

అహో ఖలభుజ్జన్య విపరీతో వధక్రమః ।

కర్ణే లగతి చాన్యస్య ప్రాణైరన్యో వియుజ్యతే ॥ 3౨౯॥

తదేవం గతేఽపి కిం కర్తవ్యమిత్యహం త్వాం సుహృద్భావాత్ప్రొచ్చామి ।

దమనక ఆహ - తద్దేశాన్తరగమనం యుజ్యతే । నైవంవిధస్య

కుస్వామినః సేవాం విధాతుమ్ । ఉక్తాచ్చ -

గురోరప్యవలిప్తస్య కార్యాకార్యమజానతః ।

ఉత్పథప్రతిపన్నస్య పరిత్యాగో విధీయతే ॥ 3౩౦॥

సంజీవక ఆహ - అస్మాకముపరి స్వామిని కుపితే గన్తుం న

శక్యతే న చాన్యత్ర గతానామపి నిర్వృతిర్భవతి । ఉక్తాచ్చ -

మహతాం యోఽపరాధ్యేత దూరస్థోఽస్మీతి నాశ్వనేత్ |
 దీర్ఘౌ బుద్ధిమతో బాహూ తాభ్యాం హింసతి హింసకమ్ || 33౧||

తద్యుద్ధం ముక్త్యా మే నాన్యదస్తి శ్రేయస్కరమ్ | ఉక్త్యా -
 న తాన్తి తీర్థైస్తపసా చ లోకాన్-

స్వర్గైషిణో దానశత్రైః సువృత్తైః |

క్షణేన యాన్యాన్తి రణేషు ధీరాః

ప్రాణాన్సముజ్ఞన్తి హి యే సుశీలాః || 33౨||

మృతైః సమ్రాప్యతే స్వర్గో జీవద్భిః కీర్తిరుత్తమా |
 తదుభావపి శూరాణాం గుణావేతో సుదుర్లభౌ || 333||

లలాటదేశే రుధిరం స్రవత్తు

శూరస్య యస్య ప్రవిశేచ్ఛ వక్త్రే |

తతోమపానేన సమం భవేచ్ఛ

సఙ్గామయజ్ఞే విధివత్పుదిష్టమ్ || 33౪||

తథా చ -

హోమార్చైర్విధివత్ప్రదానవిధినా సద్విప్రవృన్దార్చనై -
 ర్యజ్ఞైర్బాహింసదక్షిణైః సువిహితైః సమ్రాప్యతే యత్ఫలమ్ |
 సత్తీర్థాశ్రమవాసహోమనియమైశ్చాన్త్రాయణాద్యైః కృతైః
 పుంభిస్తత్ఫలమాహవే వినిహితైః సమ్రాప్యతే తక్షణాత్ || 33౫||

తదాకర్ణ్య దమనకశ్చిన్తయామాస - యుద్ధాయ కృతనిశ్చయోఽయం

దృశ్యతే దురాత్మా | తద్యది కదాచిత్తీక్ష్ణశ్శృఙ్గాభ్యాం

స్వామినం ప్రహరిష్యతి తన్మహాననర్థః సమృత్స్యతే | తదేనం

భూయోఽపి స్వబుద్ధ్యా ప్రబోధ్య తథా కరోమి యథా

దేశాన్తరగమనం కరోతి | ఆహా చ - భో మిత్ర | సమ్యగభిహితం

భవతా | పరం కః స్వామిభృత్యయోః సఙ్గామః | ఉక్త్యా -

బలవన్తం రిపుం దృష్ట్వా కిలాత్మానం ప్రగోపయేత్ |

బలవద్భిశ్చ కర్తవ్యా శరచ్ఛన్ద్రప్రకాశతా || 33౬||

అన్యచ్ఛ -

శత్రోర్విక్రమమజ్ఞాత్వా వైరమారభతే హి యః |

స పరాభవమాప్నోతి సముద్రస్టిట్టిభాద్యథా || 33౭||

సంజీవక ఆహ - కథమేతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౧౨

టిట్టిభదమ్పతీకథా |

కస్మింశ్చిత్సముద్రైకదేశే టిట్టిభదమ్పతీ ప్రతివసతః స్మృ | తతో
గచ్ఛతి కాల ఋతుసమయమాసాద్య టిట్టిభీ గర్భమాధత్త |
ఆసన్నప్రసవా సతీ సా టిట్టిభమూచే - భోః కాన్త | మమ
ప్రసవసమయో వర్తతే | తద్విచిన్త్యతాం కిమపి నిరుపద్రవం స్థానం
యేన తత్రాహమణ్డకమోక్షణం కరోమి | టిట్టిభః ప్రాహ - భద్రే
రమ్యోఽయం సముద్రప్రదేశః | తదత్రైవ ప్రసవః కార్యః | సా
ప్రాహ - అత్ర పూర్ణిమాదినే సముద్రవేలా చరతి | సా మత్తగజేన్ద్రాగపి
సమాకర్షతి | తద్దూరమన్యత్ర కిన్చిత్స్థానమన్విష్యతామ్ |
తచ్ఛుత్వా విహస్య టిట్టిభ ఆహ - భద్రే న యుక్తముక్తం భవత్యా |
కా మాత్రా సముద్రస్య యో మమ దూషయిష్యతి ప్రసూతిమ్ | కిం న
శ్రుతం భవత్యా -

బద్ధ్వామ్బరచరమార్గం వ్యపగతధూమం సదా మహద్భయదమ్ |
మన్దమతిః కః ప్రవిశతి హుతాశనం స్వేచ్ఛయా మనుజః || 33౮||

మత్తేభకుమ్భవిదలనకృతశ్రమం సుప్తమన్తకప్రతిమమ్ |
యమలోకదర్శనేచ్ఛుః సింహం బోధయతి కో నామ || 33౯||

కో గత్వా యమసదనం స్వయమన్తకమాదిశత్యజాతభయః |
ప్రాణానపహర మత్తో యది శక్తిః కాచిదస్తి తవ || 3౪౦||

ప్రాలేయలేశమిశ్రే మరుతి ప్రాభాతికే చ వాతి జడే |
గుణదోషజ్ఞః పురుషో జలేన కః శీతమపనయతి || 3౪౧||

తస్మాద్విశ్రద్ధాఽత్రైవ గర్భం ముఞ్చ | ఉక్తఞ్చ -

యః పరాభవసన్త్రస్యః స్వస్థానం సన్త్యజేన్నరః |
తేన చేత్సుత్రిణీ మాతా తద్వన్ధ్యా కేన కథ్యతే || 3౪౨||

తచ్ఛుత్వా సముద్రశ్చిన్తయామాస - అహో గర్వః పక్షికిటస్యాస్య |

అథవా సాధ్వీదముచ్యతే -

ఉత్తిష్య టిట్టిభః పాదావాస్తే భజ్జభయాద్దివః ।

స్వచిత్తకల్పితో గర్వః కస్య నాత్రాపి విద్యతే ॥ 3౪3॥

తన్మయాస్య ప్రమాణం కుతూహలాదపి ద్రష్టవ్యమ్ । కిం

మమైషోఽఙ్గాపహారే కృతే కరిష్యతి । ఇతి చిన్తయిత్వా స్థితః ।

అథ ప్రసవానన్తరం ప్రాణయాత్రార్థం గతాయాష్టిట్టిభ్యాః

సముద్రో వేలావ్యాజేనాఙ్గాన్యపజహార । అథాయాతా సా టిట్టిభీ

ప్రసవస్థానం శూన్యమవలోక్య ప్రలపన్తీ టిట్టిభమూచే - భో

మూర్ఖ । కథితమాసీన్మయా తే యత్సముద్రవేలయాఽఙ్గానాం వినాశో

భవిష్యతి తద్దురంతరం వ్రజావః పరం మూఢతయాఽహంకార-

మాశ్రిత్య మమ వచనం న కరోషి । అథవా సాధ్వీదముచ్యతే ।

సుహృదాం హితకామానాం న కరోతీహ యో వచః ।

స కూర్మ ఇవ దుర్బుద్ధిః కాష్ఠాదభ్రష్టో వినశ్యతి ॥ 3౪౪॥

టిట్టిభ ఆహ - కథమేతత్ । సాబ్రవీత్ -

కథా ౧౩

కమ్బుగ్రీవాఖ్యకూర్మకథా ।

అస్తి కస్మింశ్చిజ్జలాశయే కమ్బుగ్రీవో నామ కచ్ఛపః । తస్య చ

సజ్కుటవికటనామ్ని మిత్రే హంసజాతీయే పరమన్నేహకోటిమాశ్రితే

నిత్యమేవ సరస్తీరమాసాద్య తేన సహనేకదేవర్షిమహర్షీణాం

కథాః కృత్వాఽన్తమయవేలాయాం స్వనీడాసంశ్రయం కురుతః । అథ

గచ్ఛతా కాలేనావృష్టివశాత్ సరః శనైః శనైః

శోషమగమత్ । తతస్తద్దుఃఖదుఃఖితౌ తావూచతుః - భో మిత్ర ।

జమ్బులశేషమేతత్సరః సజ్జాతమ్ । తత్కృథం భవాన్భవిష్యతితి

వ్యాకులత్వం నో హృది వర్తతే । తచ్చుత్వా కమ్బుగ్రీవ ఆహ - భోః

సామ్ప్రతం నాన్త్యస్మాకం జీవితవ్యం జలాభావాత్ ।

తథాప్యపాయశ్చిన్త్యతామితి । ఉక్తఞ్చ -

త్యాజ్యం న ధైర్యం విధురేఽపి కాలే

ధైర్యాత్కదాచిద్గతిమాప్నుయాత్యః ।

యథా సముద్రేఽపి చ పోతభజ్ఞే

సాంయాత్రికో వాఙ్మతి తర్తుమేవ || 3౪౫||

అపరఙ్ఞు -

మిత్రార్థే బాన్ధవార్థే చ బుద్ధిమాన్యతతే సదా ।

జాతాస్వాపత్సు యత్సేన జగదేదం వచో మనుః || 3౪౬||

తదానీయతాం కాచిద్దృఢరజ్జర్లఘుకాష్టం వా । అన్విష్యతాం

చ ప్రహూతజలసనాథం సరః యేన మయా మధ్యప్రదేశే

దన్తైర్గ్రహీతే సతి యువాం కోటిభాగయోస్తత్కాష్టం మయా సహితం

సజ్ఘోహ్య తత్సరో నయథః । తావూచతుః - భో మిత్ర । ఏవం

కరిష్యావః । పరం భవతా మానప్రతేన స్థాతవ్యమ్ । నో చేత్తవ

కాష్టాత్పాతో భవిష్యతి । తథానుష్ఠితే గచ్ఛతా

కమ్బుగ్రీవేణాథోభాగవ్యవస్థితం కిఞ్చిత్పురమాలోకితమ్ । తత్ర యే

పౌరాన్తే తథా నీయమానం విలోక్య సవిస్మయమిదమూచుః - అహో

చక్రాకారం కిమపి పక్షిభ్యాం నీయతే । పశ్యత పశ్యత । అథ

తేషాం కోలాహలమాకర్ణ్య కమ్బుగ్రీవ ఆహ - భోః । కిమేష

కోలాహలః । ఇతి వక్తుమనా అర్థోక్తే పతితః పౌరైః ఖణ్ణశః

కృతశ్చ । అతోఽహం బ్రవీమి - సుహృదాం హితకామానామితి ।

తథా చ -

అనాగతవిధాతా చ ప్రత్యుత్పన్నమతిస్తథా ।

ద్వావేతౌ సుఖమేధేతే యద్భవిష్యో వినశ్యతి || 3౪౭||

టిట్టిభ ఆహ - కథమేతత్ । సాఽబ్రవీత్ -

కథా ౧౪

అనాగతవిధాతాదిమత్స్యత్రయకథా ।

కస్మింశ్చిజ్జలాశయేఽనాగతవిధాతా ప్రత్యుత్పన్నమతి-

ర్యద్భవిష్యశ్చేతి త్రయో మత్యాః సన్తి । అథ కదాచిత్తం జలాశయం

దృష్ట్వా గచ్ఛద్ధిర్మతస్యజీవిభిరుక్తం యదహో బహుమతోఽయం

పూదః । కదాచిదపి నాస్మాభిరన్వేషితః । తదద్య తావదాహారవృత్తిః

సజ్ఞాతా । సన్ధ్యాసమయశ్చ సంవృత్తః । తతః

ప్రభాతేఽత్రాగస్తవ్యమితి నిశ్చయః | అతస్తేషాం
 తక్కులిశపాతోపమం వచః సమాకర్ణ్యానాగతవిధాతా
 సర్వాన్మత్స్యానాహూయేదమూచే - అహో శ్రుతం
 భవద్భిర్మత్స్యజీవిభిరభిహితమ్ | తద్రాత్రావపి గమ్యతాం
 కింఞ్చన్నికటం సరః | ఉక్తఞ్చ -

అశక్తైర్భులినః శత్రోః కర్తవ్యం ప్రపలాయనమ్ |
 సంశ్రితవ్యోఽథవా దుర్గో నాన్యా తేషాం గతిర్భవేత్ || ౩౪౮||

తన్నూనం ప్రభాతసమయే మత్స్యజీవినోఽత్ర సమాగమ్య
 మత్స్యసంక్షయం కరిష్యన్తి | ఏతన్మమ మనసి వర్తతే |
 తన్న యుక్తం సామప్రతం క్షణమప్యత్రావస్థాతుమ్ | ఉక్తఞ్చ -

విద్యమానా గతిర్వేషామన్యత్రాపి సుఖావహా |
 తే న పశ్యన్తి విద్వాంసో దేహభిజ్ఞం కులక్షయమ్ || ౩౪౯||

తదాకర్ణ్య ప్రత్యుత్పన్నమతిః ప్రాహ - అహో సత్యమభిహితం భవతా |
 మమాప్యభీష్టమేతత్ | తదన్యత్ర గమ్యతామితి | ఉక్తఞ్చ -

పరదేశభయాద్భీతా బహుమాయా నపుంసకాః |
 స్వదేశే నిధనం యాన్తి కాకాః కాపురుషా మృగాః || ౩౫౦||

యస్యాస్తి సర్వత్ర గతిః స కస్మాత్
 స్వదేశరాగేణ హి యాతి నాశమ్ |

తాతస్య కూపోఽయమితి బ్రువాణాః
 షారం జలం కాపురుషాః పిబన్తి || ౩౫౧||

అథ తత్సమాకర్ణ్య ప్రోచ్చైర్విహస్య యద్భవిష్యః ప్రోవాచ - అహో న
 భవద్ధాంభ్యం మన్త్రితం సమ్యగేతదితి యతః కిం వాఙ్మాత్రేణాపి
 తేషాం పితృవైతామహికమేతత్సరస్వక్తుం యుజ్యతే |
 యద్యాయుఃక్షయోఽస్తి తదన్యత్ర గతానామపి మృత్యుర్భవిష్యత్యేవ |
 ఉక్తఞ్చ -

అరక్షితం తిష్ఠతి దైవరక్షితం సురక్షితం దైవహతం వినశ్యతి |
 జీవత్యనాథోఽపి వనే విసర్జితః కృతప్రయత్నోఽపి గృహే న
 జీవతి || ౩౫౨||

తదహం న యాస్యామి | భవద్ధ్యాం చ యత్ప్రతిభాతి తత్కర్తవ్యమ్ |

అథ తస్య తం నిశ్చయం జ్ఞాత్వాఽనాగతవిధాతా
 ప్రత్యుత్పన్నమతిశ్చ నిష్కాన్తౌ సహ పరిజనేన | అథ ప్రభాతే
 తైర్మత్స్యజీవిభిర్జాలైస్తజ్జలాశయమాలోడ్య యద్భవిష్యేణ సహ తత్సరో
 నిర్మత్స్యతాం సీతమ్ | అతోఽహం బ్రవీమి - అనాగతవిధాతా చేతి |
 తచ్చుత్వా టిట్టిభ ఆహ - భద్రే కిం మాం యద్భవిష్యేనద్యశం
 సమాభవయసి | తత్పశ్య మే బుద్ధిప్రభావం యావదేనం
 దుష్టసముద్రం స్వచక్షాంశోషయామి | టిట్టిభ్యాహ - అహో కస్తే
 సముద్రేణ సహ విగ్రహాః | తన్న యుక్తమస్యోపరి కోపం కర్తుమ్ |
 ఉక్తాచ్చ -

పుంసామసమర్థానాముపద్రవాయాత్మనో భవేత్కోపః |
 పిఠరం జ్వలదతిమాత్రం నిజపార్శ్వానేవ దహతితరామ్ || 3x3 ||

తథా చ -

అవిదిత్వాత్మనః శక్తిం పరస్య న సముత్సుకః |
 గచ్ఛన్నభిముఖో వహ్నానాశం యాతి పతంగవత్ || 3x4 ||
 టిట్టిభ ఆహ - ప్రియే మా మైవం వద | యేషాముత్సాహశక్తిర్భవతి
 తే స్వల్పా అపి గురూన్విక్రమన్తే | ఉక్తాచ్చ -

విశేషాత్పరిపూర్ణస్య యాతి శత్రోరమర్షణః |
 ఆభిముఖ్యం శశాంకస్య యథాద్యాపి విధుస్తుదః || 3x5 ||

తథా చ -

ప్రమాణాదధికస్యాపి గణ్ణశ్యామమదచ్యుతేః |
 పదం మూర్ధ్ని సమాధత్తే కేసరీ మత్తదన్తినః || 3x6 ||

తథా చ -

బాలస్యాపి రవేః పాదాః పతన్త్యుపరి భూభృతామ్ |
 తేజసా సహ జాతానాం వయః కుత్రోపయుజ్యతే || 3x7 ||
 హస్తీ స్థూలతరః స చాఙ్కశవశః కిం హస్తీమాత్రోఽఙ్కశోః |
 దీపే ప్రజ్వలితే ప్రణశ్యతి తమః కిం దీపమాత్రం తమః |
 వజ్రేణాపి హతాః పతన్తి గిరయః కిం వజ్రమాత్రో గిరి -
 స్తేజో యస్య విరాజతే స బలవాన్స్థూలేషు కః ప్రత్యయః || 3x8 ||

తదనయా చక్షుస్య సకలం తోయం శుష్కస్థలతాం నయామి ।
 టిట్టిభ్యాహ - భోః కాన్త । యత్ర జాహ్నవీ నవనదీశతాని గృహీత్వా
 నిత్యమేవ ప్రవిశతి తథా సిన్ధుశ్చ । తత్కథం త్వమష్టాదశ-
 నదీశతైః పూర్వమాణం తం విప్రశవాహిన్యా చక్షుస్వ
 శోషయిష్యసి । తత్కిమశ్రద్ధయేనోక్తేన । టిట్టిభ ఆహ - ప్రియే ।

అనిర్వేదః శ్రియో మూలం చక్చుర్మే లోహసంనిభా ।
 అహోరాత్రాణి దీర్ఘాణి సముద్రః కిం న శుష్యతి ॥ ౩౫౯ ॥

దురధిగమః పరభాగో యావత్పురుషేణ పౌరుషం న కృతమ్ ।
 జయతి తులామధిరూఢో భాస్వానపి జలదపటలాని ॥ ౩౬౦ ॥

టిట్టిభ్యాహ - యది త్వయావశ్యం సముద్రేణ సహ
 విగ్రహానుష్ఠానం కార్యం తదన్యానపి విహజ్గమానాహూయ
 సుహృజ్జనసహిత ఏవం సమాచర । ఉక్త్యా -

బహూనామప్యసారాణాం సమవాయో హి దుర్జయః ।
 తృణైరావేష్ట్యతే రజ్జుర్యేన నాగోఽపి బద్ధ్యతే ॥ ౩౬౧ ॥

తథా చ -

చటకా కాష్ఠకూటేన మక్షికా దర్దురైస్తథా ।
 మహాజనవిరోధేన కుజ్జారః ప్రలయం గతః ॥ ౩౬౨ ॥

టిట్టిభ ఆహ - కథమేతత్ । సా ప్రాహ -

కథా ౧౫

కుజ్జారవటకదమ్పతీకథా ।

కస్మింశ్చిద్వనోద్ధేశే చటకదమ్పతీ తమాలతరుకృతనిలయా
 ప్రతివసతః స్మ । అథ తయోర్గచ్ఛతా కాలేన సన్తతిరభవత్ ।
 అన్యస్మిన్నహని ప్రమత్తో వనగజః కశ్చిత్తం తమాలవృక్షం
 ఘర్మాత్తశ్చాయార్థీ సమాశ్రితః । తతో మదోత్కర్షాత్తాం తస్య
 శాఖాం చటకాశ్రితాం పుష్కరాగ్రేణాకృష్య బభజ్జా । తస్య
 భజ్జేన చటకాణ్డాని సర్వాణి విశీర్ణాని । ఆయుఃశేషతయా చ
 చటకౌ కథమపి ప్రాణైర్ను వియుక్తై । అథ చటకా స్వాణ్ణభగ్గ-
 భిభూతా ప్రలాపాన్కుర్వాణా న కిఞ్చిత్సుఖమాససాద ।

అత్రాన్తరే తస్యాస్తాన్ప్రలాపాన్సుత్వా కాష్ఠకూటో నామ పక్షీ
తస్యాః పరమసుహృత్తద్దుఃఖదుఃఖితోఽభ్యేత్య తామువాచ -
భగవతి । కిం వృథా ప్రలాపేన । ఉక్తౌఞ్చ -

నష్టం మృతమతిక్రాంతం నానుశోచన్తి పణ్డితాః ।
పణ్డితానాం చ మూర్ఖాణాం విశేషోఽయం యతః స్మృతః ॥ 3౬3॥

తథా చ -

అశోచ్యానీహ భూతాని యో మూఢస్తాని శోచతి ।
తద్దుఃఖాల్లభతే దుఃఖం ద్వావనర్థౌ నిషేవతే ॥ 3౬౪॥

అన్యచ్చ -

శ్లేష్మాశ్రు బాన్ధవైర్ముక్తం ప్రేతో భుక్త్యై యతోఽవశః ।
తస్మాన్న రోదితవ్యం హి క్రియాః కార్యాశ్చ శక్తితః ॥ 3౬౫॥

చటకా ప్రాహ - అన్వేతత్ । పరం దుష్టగజేన మదాన్మమ
సస్తానక్షయః కృతః । తద్యది మమ త్వం సుహృత్సత్వస్తదస్య
గజాపసదస్య కోఽపి వధోపాయశ్చిన్యతామ్ । యస్యానుష్ఠానేన
మే సన్తతినాశదుఃఖమపసరతి । ఉక్తౌఞ్చ -

ఆపది యేనోపకృతం యేన చ హాసితం దశాసు విషమాసు ।
అపకృత్య తయోరుభయోః పునరపి జాతం నరం మన్యే ॥ 3౬౬॥

కాష్ఠకూట ఆహ - భగవతి సత్యమభిహితం భవత్యా ।
ఉక్తౌఞ్చ -

స సుహృద్వ్యసనే యః స్యాదన్యజాత్యుద్భవోఽపి సన్ ।
వృద్ధౌ సర్వోఽపి మిత్రం స్యాత్సర్వేషామేవ దేహినామ్ ॥ 3౬౭॥

స సుహృద్వ్యసనే యః స్యాత్స పుత్రో యస్తు భక్తిమాన్ ।
స భృత్యో యో విధేయజ్ఞః సా భార్యా యత్ర నిర్వృతిః ॥ 3౬౮॥

తత్పశ్య మే బుద్ధిప్రభావమ్ । పరం మమాపి సుహృద్భూతా
వీణారవా నామ మక్షికాన్తి । తత్తామాహూయాగచ్ఛామి యేన స
దురాత్మా దుష్టగజో వధ్యతే ఽథాసౌ చటకయా సహ
మక్షికామాసాద్య ప్రోవాచ - భద్రే మమేష్టేయం చటకా
కేనచిద్దుష్టగజేన పరాభూతాణ్ణసోఽటనేన । తత్తస్య

వధోపాయమనుతిష్ఠతో మే సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి |
 మక్షికాప్యాహ - భద్ర | కిముచ్యతేఽత్ర విషయే | ఉక్తఞ్చ -
 పునః ప్రత్యుపకారాయ మిత్రాణాం క్రియతే ప్రియమ్ |
 యత్సునర్పితమిత్రస్య కార్యం మిత్రైర్ను కిం కృతమ్ || ౩౬౯ ||

సత్యమేతత్ | పరం మమాపి భేకో మేఘనాదో నామ మిత్రం
 తిష్ఠతి | తమప్యాహూయ యథోచితం కుర్మః | ఉక్తఞ్చ -

హితైః సాధుసమాచారైః శాస్త్రజ్ఞైర్మతిశాలిభిః |
 కథఞ్చిన్న వికల్పన్తే విద్యద్భిశ్చిన్తితా నయాః || ౩౭౦ ||

అథ తే త్రయోఽపి గత్వా మేఘనాదస్యాగ్రే సమస్తం వృత్తాన్తం
 నివేద్య తస్థుః | అథ స ప్రోవాచ - కియన్మాత్రోఽసౌ వరాకో గజో
 మహాజనస్య కుపితస్యాగ్రే | తన్మదీయో మన్తః కర్తవ్యః | మక్షికే
 త్వం గత్వా మధ్యాహ్నాసమయే తస్య మదోద్ధతస్య గజస్య కర్ణే
 వీణారవసదృశం శబ్దం కురు | యేన శ్రవణసుఖలాలసో
 నిమీలితనయనో భవతి | తతశ్చ కాష్ఠకూటచఞ్చాప్సి
 స్ఫోటితనయనోఽస్థిభూతస్త్వషారో మమ గర్తతటాశ్రితస్య
 సపరికరస్య శబ్దం శ్రుత్వా జలాశయం మత్వా సమభ్యేతి | తతో
 గర్తమాసాద్య పతిష్యతి పఞ్చత్వం యాస్యతి చేతి | ఏవం సమవాయః
 కర్తవ్యో యథా వైరసాధనం భవతి | అథ తథానుష్ఠితే స మత్తగజో
 మక్షికాగేయసుఖాన్నిమీలితనేత్రః కాష్ఠకూటహృతచక్షు-
 ర్మధ్యాహ్నాసమయే భ్రామ్యన్మణ్డూకశబ్దానుసారీ
 గచ్ఛన్మహతీం గర్తామాసాద్య పతితో మృతశ్చ | అతోఽహం బ్రవీమి -
 చటకా కాష్ఠకూటేనేతి | టిట్టిభ ఆహ - భద్రే ఏవం భవతు |
 సుహృద్వర్గసముదాయేన సహ సముద్రం శోషయిష్యామి | ఇతి నిశ్చిత్స్య
 బకసారసమయూరాదీన్నమాహూయ ప్రోవాచ - భోః పరాభూతోఽహం
 సముద్రేణాణ్ణకాపహరేణ | తచ్చిన్త్యతామస్య శోషణోపాయః | తే
 సమ్మన్త్య ప్రోచుః - అశక్తా వయం సముద్రశోషణే | తత్కిం
 వృథా ప్రయాసేన | ఉక్తఞ్చ -

అబలః ప్రోన్నతం శత్రుం యో యాతి మదమోహితః |
 యుద్ధార్థం స నివర్తేత శీర్ణదన్తో యథా గజః || ౩౭౧ ||

తదస్మాకం స్వామీ వైనతేయోఽస్తి । తస్మై సర్వమేతత్పరిభవస్థానం
నివేద్యతాం యేన స్వజాతిపరిభవకుపితో వైరాన్పణ్యం గచ్ఛతి ।
అథవాత్రావలేపం కరిష్యతి తథాపి నాస్తి వో దుఃఖమ్ । ఉక్తాఞ్చ -

సుహృద్రి నిరన్తరరచితే గుణవతి భృత్యేఽనువర్తిని కలత్రే ।
స్వామిని శక్తినమేతే నివేద్య దుఃఖం సుఖీ భవతి ॥ 32౨॥

తద్యామో వైనతేయసకాశం యతోఽసావస్మాకం స్వామీ ।
తథానుష్ఠితే సర్వే తే పక్షిణో విషణ్ణవదనా బాష్పపూరితదృశో
వైనతేయసకాశమాసాద్య కరుణస్వరేణ పూత్కర్తుమారభాః -
అహో ! అబ్రహ్మణ్యమబ్రహ్మణ్యమ్ । అధునా సదాచారస్య టిట్టిభస్య
భవతి నాథే సతి సముద్రేణాణ్డాన్యపహృతాని తత్ప్రసప్తమధునా
పక్షికులమ్ । అన్యేఽపి స్వేచ్ఛయా సముద్రేణ వ్యాపాదిష్యన్తే ।
ఉక్తాఞ్చ -

క్వ కస్య కర్మ సంవీక్ష్య కరోత్యన్యోఽపి గర్హితమ్ ।
గతానుగతికో లోకో న లోకః పారమార్థికః ॥ 323॥

చాటుతస్కరదుర్వృత్తైస్తథా సాహసికాదిభిః ।
పీడ్యమానాః ప్రజా రక్ష్యాః కూటచ్ఛద్యాదిభిస్తథా ॥ 32౪॥

ప్రజానాం ధర్మషడ్భాగో రాజ్ఞో భవతి రక్షితుః ।
అధర్మాదపి షడ్భాగో జాయతే యో న రక్షతి ॥ 32౫॥

ప్రజాపీడనసంతాపాత్సముద్భూతో హుతాశనః ।
రాజ్ఞః శ్రియం కులం ప్రాణాన్నాదగ్ధ్వా వినివర్తతే ॥ 32౬॥

రాజా బన్ధురబన్ధూనాం రాజా చక్షురచక్షుషామ్ ।
రాజా పితా చ మాతా చ సర్వేషాం న్యాయవర్తినామ్ ॥ 32౭॥

ఫలార్థీ పార్థివో లోకాన్పాలయేద్యత్సమాస్థితః ।
దానమానాదితోయేన మాలాకారోఽఙ్కరానివ ॥ 32౮॥

యథా బీజాఙ్కరః సూక్ష్మః ప్రయత్నేనాభిరక్షితః ।
ఫలప్రదో భవేత్కాలే తద్వల్లోకః సురక్షితః ॥ 32౯॥

హిరణ్యధాన్యసర్త్వాని యానాని వివిధాని చ ।
తథాన్యదపి యత్కించోత్ప్రజాభ్యః స్యాన్నప్రసస్య తత్ ॥ 3౩౦॥

అదైవం గరుడః సమాకర్ణ్య తద్దుఃఖదుఃఖితః కోపావిప్లవృ
 వ్యచిన్తయత్ - ఆహో! సత్యముక్తమేతైః పక్షిభిః | తదద్య గత్వా తం
 సముద్రం శోషయామః | ఏవం చిన్తయతస్తస్య విష్ణుదూతః
 సమాగత్యాహ - భో గరుత్మన్ | భగవతా నారాయణేనాహం తవ
 పార్శ్వే ప్రేషితః | దేవకార్యాయ భగవానమరావత్యాం యాస్యతీతి |
 తత్సత్వరమాగమ్యతామ్ | తచ్చుత్వా గరుడః సాభిమానం ప్రాహ -
 భో దూత | కిం మయా కుభృత్యేన భగవాన్కరిష్యతి | తద్గత్వా
 తం వద యదన్యో భృతో వాహనాయాస్మత్థానే క్రియతామ్ |
 మదీయో నమస్కారో వాచ్యో భగవతః | ఉక్తఞ్చ -

యో న వేత్తి గుణాన్యస్య న తం నేవేత పణ్డితః |
 న హి తస్మాత్ఫలం కిన్చిత్సుకృష్టాదూషరాదివ || 3౮౧ ||

దూత ఆహ - భో వైనతేయ | కదాచిదపి భగవన్తం ప్రతి త్వయా
 వైతదభిహితమీదృక్ | తత్కథయ కిం తే భగవతాపమానస్థానం
 కృతమ్ | గరుడ ఆహ - భగవదాశ్రయభూతేన
 సముద్రేణాస్మట్టిట్టిభాణ్డాన్యపహృతాని | తద్యది నిగ్రహం న
 కరోతి తదహం భగవతో న భృత్య ఇత్యేష నిశ్చయస్వయా వాచ్యః |
 తద్ద్యుతతరం గత్వా భవతా భగవతః సమీపే వక్తవ్యమ్ ౭థ
 దూతముఖేన ప్రణయకుపితం వైనతేయం విజ్ఞాయ
 భగవాన్శిన్తయామాస ఆహో స్థానే కోపో వైనతేయస్య |
 తత్స్వయమేవ గత్వా సమ్మానపురఃసరం తమానయామి |
 ఉక్తఞ్చ -

భక్తం శక్తం కులీనం చ న భృత్యమవమానయేత్ |
 పుత్రవ లాలయేన్నిత్యం య ఇచ్ఛేచ్ఛిచ్చియమాత్మనః || 3౮౨ ||

ఆన్యచ్ఛ -

రాజా తుష్టోఽపి భృత్యానామర్థమాత్రం ప్రయచ్ఛతి |
 తే తు సమ్మానితాస్తస్య ప్రాణైరపుష్పకకుర్వతే || 3౮౩ ||

ఇత్యేవం సమ్ప్రధార్య రుక్మపురే వైనతేయసకాశం సత్యరమగమత్ |
 వైనతేయోఽపి గృహాగతం భగవన్తమవలోక్య త్రపాధోముఖః
 ప్రణమ్యోవాచ - భగవన్ | త్వదాశ్రయోన్మతేన సముద్రేణ మమ
 భృత్యాస్యాణ్డాన్యపహృత్య మమాపమానో విహితః | పరం

భగవల్లజ్జయా మయా విలమ్బితమ్ । నో చేదేనమహం స్థలాన్తరమద్వైవ
నయామి । యతః స్వామిభయాచ్ఛుణోఽపి ప్రహారో న దీయతే । ఉక్తఞ్చ -

యేన స్వాల్లఘుతా వాథ పీడా చిత్తే ప్రభోః క్వచిత్ ।

ప్రాణత్యాగేఽపి తత్కర్మ న కుర్యాత్కులసేవకః ॥ ౩౮౪॥

తచ్ఛుత్వా భగవానాహ - భో వైనతేయ । సత్యమభిహితం భవతా ।

ఉక్తఞ్చ -

భృత్యాపరాధజో దణ్ణః స్వామినో జాయతే యతః ।

తేన లజ్జాపి తస్యోత్థా న భృత్యస్య తథా పునః ॥ ౩౮౫॥

తదాగచ్ఛ యేనాణ్ణాని సముద్రాదాదాయ టిట్టిభం

సమాభవయావః । అమరావతీం చ గచ్ఛావః । తథానుష్ఠితే

సముద్రో భగవతా నిర్భర్త్యాగ్నేయం శరం సన్ధ్యాయాభిహితః -

భో దురాత్మన్ । దీయంతాం టిట్టిభాణ్ణాని । నో చేత్స్థలతాం త్వాం

నయామి । తతః సముద్రేణ సభయేన టిట్టిభాణ్ణాని తాని ప్రదత్తాని ।

టిట్టిభేనాపి భార్యాయై సమర్పితాని । అతోఽహం బ్రవీమి -

శత్రోర్మలమవిజ్ఞాయ ఇతి । తస్మాత్పురుషేణోద్యమో న త్యాజ్యః ।

తదాకర్ష్య సంజీవకస్తమేవ భూయోఽపి పప్రచ్ఛ - భో మిత్ర ।

కథం జ్ఞేయో మయాఽసౌ దుష్టబుద్ధిరితి । ఇయన్తం కాలం

యావదుత్తరోత్తరస్నేహేన ప్రసాదేన చాహం దృష్టః । న

కదాచిత్తద్వికృతిర్మిష్టా । తత్కథ్యతాం యేనాహమాత్మరక్షార్థం

తద్వధాయోద్యమం కరోమి । దమనక ఆహ - భద్ర కిమత్ర జ్ఞేయమ్ ।

ఏష తే ప్రత్యయః । యది రక్తనేత్రస్త్రిశిఖాం ధ్రూకుటిం దధానః

సృక్కిణీం పరిలేలిహన్త్యాం దృష్ట్వా భవతి తద్దుష్టబుద్ధిః ।

అన్యథా సుప్రసాదశ్చేతి । తదాజ్ఞాపయ మామ్ । స్వాశ్రయం ప్రతి

గచ్ఛామి । త్వయా చ యథాయం మన్తభేదో న భవతి తథా కార్యమ్ ।

యది నిశాముఖం ప్రాప్య గన్తుం శక్నోషి తద్దేశత్యాగః

కార్యః । యతః -

త్యజేదేకం కులస్యార్థే గ్రామస్యార్థే కులం త్యజేత్ ।

గ్రామం జనపదస్యార్థే స్వాత్మార్థే పృథివీం త్యజేత్ ॥ ౩౮౬॥

ఆపదర్థే ధనం రక్షేద్ధారానక్షేద్ధనైరపి ।

ఆత్మానం సతతం రక్షేద్ధారైరపి ధనైరపి || 3౮౭||

బలవతాభిభూతస్య విదేశగమనం తదనుప్రవేశో వా నీతిః |
తద్దేశత్యాగః కార్యః| అథవాత్మా సామాదిభిరుపాయై-
రభిరక్షణీయః | ఉక్తాఞ్చ -

అపి పుత్రకలత్తైర్వా ప్రాణానక్షేత పణ్ణితః |
విద్యమానైర్వృతస్యైః స్యాత్సర్వం భూయోఽపి దేహినామ్ || 3౮౮||

తథా చ -

యేన కేనాప్యపాయేన శుభేనాప్యశుభేన వా |
ఉద్ధరేద్దీనమాత్మానం సమర్థో ధర్మమాచరేత్ || 3౮౯||

యో మాయాం కురుతే మూఢః ప్రాణత్యాగే ధనాదిషు |
తస్య ప్రాణాః ప్రణశ్యన్తి తైర్నుష్టైర్నుష్టమేవ తత్ || 3౯౦||

ఏవమభిధాయ దమనకః కరటకసకాశమగమత్ | కరటకోఽపి
తమాయాన్తం దృష్ట్వా ప్రోవాచ - భద్ర | కిం కృతం తత్రభవతా |
దమనక ఆహ - మయా తావన్నీతిబీజనిర్వాపణం కృతమ్ | పరతో
దైవవిహితాయత్తమ్ | ఉక్తాఞ్చ -

పరాజ్యుభేఽపి దైవేఽత్ర కృత్యం కార్యం విపశ్చితా |
ఆత్మదోషవినాశాయ స్వచిత్తస్తమభునాయ చ || 3౯౧||

తథా చ -

ఉద్యోగినం పురుషసింహముపైతి లక్ష్మీ -
రైవం హి దైవమితి కాపురుషా వదన్తి |
దైవం నిహత్య కురు పౌరుషమాత్మశక్త్యా |
యత్నే కృతే యది న సిద్ధ్యతి కోఽత్ర దోషః || 3౯౨||

కరటక ఆహ - తత్కథయ కీదృక్త్వయా నీతిబీజం నిర్వాపితమ్ |
సోఽబ్రవీత్ -

మయాఽన్యోన్యం తాభ్యాం మిథ్యాప్రజల్పేన భేదస్తథా విహితో యథా
భూయోఽపి మన్తయన్తావేకస్థానస్థితౌ న ద్రక్ష్యసి | కరటక ఆహ -
అహో న యుక్తం భవతా విహితం యత్పరస్పరం తౌ స్నేహార్థహృదయా
సుఖాశ్రయౌ కోపసాగరే ప్రక్షిప్తౌ | ఉక్తాఞ్చ -

అవిరుద్ధం సుఖస్థం యో దుఃఖమార్గే నియోజయేత్ |

జన్మజన్మాన్తరం దుఃఖీ స నరః స్యాదసంశయమ్ || 3౯3||

అపరం త్వం యద్భేదమాత్రేణాపి తుష్టస్తదప్యయుక్తం యతః

సర్వతోఽపి జనో విరూపకరణే సమర్థో భవతి నోపకర్తుమ్ |

ఉక్తాచ్చ -

ఘాతయితుమేవ నీచః పరకార్యం వేత్తి న ప్రసాదయితుమ్ |

పాతయితుమస్తి శక్తిర్వాయోర్వృక్షం న చోన్నమితుమ్ || 3౯౪||

దమనక ఆహ - అనభిజ్ఞో భవాన్నీతిశాస్త్రస్య తేనైతద్భ్రూషీతి |

ఉక్తాచ్చ యతః -

జాతమాత్రం న యః శత్రుం వ్యాధిం చ ప్రశమం నయేత్ |

మహాబలోఽపి తేనైవ వృద్ధిం ప్రాప్య స హన్యతే || 3౯౫||

తచ్ఛత్రభూతోఽయమస్మాకం మన్త్రిపదాహరణాత్ | ఉక్తాచ్చ -

పితృపైతామహం స్థానం యో యస్యాత్ర జిగీషతే |

స తస్య సహజః శత్రురుచ్ఛేద్యోఽపి ప్రియే స్థితః || 3౯౬||

తన్మయా స ఉదాసీనతయా సమాసీతోఽభయప్రదానేన

యావత్తావదహమపి తేన సాచివ్యాత్ప్రచ్యావితః |

అథవా సాధ్విదముచ్యతే -

దద్యాత్సాధుర్వది నిజపదే దుర్జనాయ ప్రవేశమ్

తన్నాశాయ ప్రభవతి తతో వాఙ్చమానః స్వయం సః |

తస్మాద్దేయో విపులమతిభిర్నావకాశోఽధమానామ్ |

జారాపి స్యాద్గృహపతిరితి శ్రూయతే వాక్యతోఽత్ర || 3౯౭||

తేన మయా తస్యోపరి వధోపాయ ఏవ విరచ్యతే | దేశత్యాగాయ వా

భవిష్యతి | తచ్ఛ త్వాం ముక్త్యాఽన్యో న జ్ఞాన్యతి | తదుక్తమేతత్తే

స్వార్థాయానుష్ఠితమ్ | ఉక్తాచ్చ -

నిస్త్రింశం హృదయం కృత్వా వాణీం క్షురసమోపమామ్ |

వికల్పోఽత్ర న కర్తవ్యో హన్యాత్తత్రాపకారిణమ్ || 3౯౮||

అపరం మృతోఽప్యస్మాకం భోజ్యో భవిష్యతి | తదేకం

తావద్వరసాధనమ్ | అపరం సాచివ్యం చ భవిష్యతి తృప్తిశ్చేతి |

తద్గుణత్రయేఽస్మిన్నుపస్థితే కస్మాన్మాం దూషయసి త్వం
జాడ్యభావాత్ | ఉక్తశ్చ -

పరస్య పీడనం కుర్వన్స్వార్థసిద్ధిం చ పణ్డితః |
మూఢబుద్ధిర్న భక్షేత వనే చతురకో యథా || ౩౯౯ ||

కరటక ఆహ - కథమేతత్ | స ఆహ -

కథా ౧౬

వజ్రదంష్ట్రనామసింహకథా |

అస్తి కస్మింశ్చిద్వనోద్దేశే వజ్రదంష్ట్రో నామ సింహః | తస్య
చతురకక్రవ్యముఖనామానౌ శ్చైగాలవృకౌ భృత్యభూతౌ
సదైవానుగతౌ తత్రైవ వనే ప్రతివసతః | అథాన్యదినే సింహేన
కదాచిదాసన్నప్రసవా ప్రసవవేదనయా స్వయాథాద్భిష్టోష్ఠ్యుపవిష్టా
కస్మింశ్చిద్వనగహనే సమాసాదితా | అథ తాం వ్యాపాద్య యావదుదరం
సోఽటయతి తావజ్జివల్లఘుదాసేరకశిశుర్నిష్కాంతః | సింహోఽపి
దాసేరక్యాః పిశితేన సపరివారః పరాం తృప్తిముపాగతః | పరం
స్నేహోద్బాలదాసేరకం త్యక్తం గృహమాసీయేదమువాచ - భద్ర
న తేఽస్తి మృత్యోర్భయం మత్తో నాన్యస్మాదపి | తతః స్వేచ్ఛయాఽత్ర
వనే భ్రామ్యతామితి | యతస్తే శఙ్కుసదృశౌ కర్ణౌ తతః
శఙ్కుకర్ణౌ నామ భవిష్యతి | ఏవమనుస్థితే చత్వారోఽపి త
ఏకస్థానే విహారిణః పరస్పరమనేకప్రకారగోష్ఠీసుఖ-
మనుభవన్నస్తిష్యన్తి | శఙ్కుకర్ణోఽపి యావనపదవీమారూఢః
క్షణమపి న తం సింహం ముఞ్చతి | అథ కదాచిద్వజ్రదంష్ట్రస్య
కేనచిద్వన్యేన మత్తగజేన సహ యుద్ధమభవత్ | తేన మదవీర్యాత్స
దస్తప్రహారైస్తథా క్షతశరీరో విహితో యథా ప్రచలితుం న శక్నోతి |
తదా క్షుత్తామకణస్తాన్ప్రవాచ - భోః | అన్విష్యతాం
కిఞ్చిత్సత్త్వం యేనాహమేవంస్థితోఽపి తం వ్యాపాద్యాఽత్మనో
యుష్మాకం చ క్షుత్ప్రణాశం కరోమి | తచ్చుత్వా తే త్రయోఽపి వనే
సన్ధ్యాకాలం యావద్భ్రాన్తాః పరం న కిఞ్చిత్సత్త్వమాసాదితమ్ |
అథ చతురకశ్చిన్తయామాస - యది శఙ్కుకర్ణోఽయం వ్యాపాద్యేత
తతః సర్వేషాం కతిచిద్దినాని తృప్తిర్భవతి | పరం వైనం స్యామి

మిత్రత్వాదాశ్రయసమాశ్రితత్వాచ్చ వినాశయిష్యతి | అథవా
బుద్ధిప్రభావేణ స్వామినం ప్రతిబోధ్య తథా కరిష్యే యథా
వ్యాపాదయిష్యతి | ఉక్తాచ్చ -

అవధ్యం చాథవాగమ్యమకృత్యం నాస్తి కిञ్చన |
లోకే బుద్ధిమతాం బుద్ధేస్తస్మాత్తాం వినియోజయేత్ || ౪౦ ||

ఏవం విచిన్త్య శఙ్కకర్ణమిదమాహ - భోః శఙ్కకర్ణ | స్వామీ
తావత్పథ్యం వినా క్షుధయా పరిపీడ్యతే | స్వామ్యభావాదస్మాక-
మపి ద్రువం వినాశ ఏవ | తతో వాక్యం కిञ్చిత్స్వామ్యర్థే వదిష్యామి |
తచ్ఛాచ్యాయతామ్ | శఙ్కకర్ణ ఆహ - భోః శీఘ్రం నివేద్యతాం యేన
తే వచనం శీఘ్రం నిర్వికల్పం కరోమి | అపరం స్వామినో హితే కృతే
మయా సుకృతశతం కృతం భవిష్యతి | అథ చతురక ఆహ - భో
భద్ర | ఆత్మశరీరం ద్విగుణలాభేన స్వామినే ప్రయచ్ఛ యేన తే
ద్విగుణం శరీరం భవతి | స్వామినః పునః ప్రాణయాత్రా భవతి |
తదాకర్ణ్య శఙ్కకర్ణః ప్రాహ - భద్ర | యద్యేవం తన్మదీయ-
ప్రయోజనమేతదుచ్యతాం స్వామ్యర్థః క్రియతామితి | పరమత్ర ధర్మః
ప్రతిభూరితి | తే విచిన్త్య సర్వే సింహసకాశమాజగుః | తతశ్చతురక
ఆహ - దేవ | న కిञ్చిత్సత్త్వం ప్రాప్తమ్ |

భగవానాదితోఽప్యస్తం గతః |

తద్యది స్వామీ ద్విగుణం శరీరం ప్రయచ్ఛతి తతః శఙ్కకర్ణోఽయం
ద్విగుణవృద్ధ్యా స్వశరీరం ప్రయచ్ఛతి ధర్మప్రతిభువా | సింహ
ఆహ - భోః యద్యేవం తత్సున్దరతరమ్ | వ్యవహారస్యాస్య ధర్మః
ప్రతిభూః క్రియతామితి ౭థ సింహవచనానన్తరం వృకశ్చై-
లాభ్యాం విదారితోభయకుక్షిః శఙ్కకర్ణః పంచతన్త్రముపాగతః |
అథ వజ్రదంష్ట్రశ్చతురకమాహ - భోశ్చతురక | యావదహం నదీం
గత్వా స్నానం దేవతార్చనవిధిం కృత్వాఽఽగచ్ఛామి తావత్త్వయా
ఽత్రాప్రమత్తేన భావ్యమితు్యక్తావై నద్యాం గతః | అథ తస్మిన్గతే
చతురకశ్చిన్తయామాస - కథం మమైకాకినో భోజ్యోఽయముష్టో
భవిష్యతి ఇతి విచిన్త్య క్రవ్యముఖమాహ - భోః క్రవ్యముఖ |
క్షుధాలుర్భవాన్ | తద్యావదసౌ స్వామీ నాగచ్ఛతి తావత్త్వమస్యో-
ష్ట్రస్య మాంసం భక్షయ | అహం త్వాం స్వామినో నిర్దోషం
ప్రతిపాదయిష్యామి | సోఽపి తచ్ఛుత్వా యావత్కిञ్చిన్మాంసమాస్వా-

దయతి తావచ్చతురకేణోక్తమ్ - భోః క్రవ్యముఖ | సమాగచ్ఛతి
 స్వామి | తత్త్వక్వైసం దూరే తిష్ఠ యేనాస్య భక్షణం న
 వికల్పయతి | తథానృప్తితే సింహాః సమాయాతో యావదుష్ట్యం పశ్యతి
 తావద్దిక్ష్తీకృతహృదయో దాసేరకః | తతో భృకుటిం కృత్వా
 పరుషతరమాహ - అహో కేనైష ఉష్ట్య ఉచ్చిష్టతాం సీతో యేన
 తమపి వ్యాపాదయామి | ఏవమభిహితే క్రవ్యముఖశ్చతురకముఖ-
 మవలోకయతి | అథ చతురకో విహస్యోవాచ - భోః | మామనాదృత్య
 పిశితం భక్షయిత్వాఽధునా మన్సుఖమవలోకయసి |
 తదాస్వాదయాస్య దుర్ణయతరోః ఫలమితి | తదాకర్ణ్య క్రవ్యముఖో
 జీవనాశభయాద్దూరదేశం గతః | ఏతస్మిన్నన్తరే తేన మార్గేణ
 దాసేరకసార్థో భారాక్రాంతః సమాయాతః | తస్యాగ్రేసరోష్ఠ్యస్య
 కణ్ఠే మహతీ ఘణ్టా బద్ధా | తస్యాః శబ్దం దూరతోఽప్యాకర్ణ్య
 సింహో జమ్బుకమాహ - భద్ర జ్ఞాయతాం కిమేష రౌద్రః శబ్దః
 శ్రూయతేఽశ్రుతపూర్వః | తచ్చుత్వా చతురకః కిఞ్చిద్వనాన్తరం
 గత్వా సత్వరమభ్యుపేత్య ప్రోవాచ - స్వామిన్ | గమ్యతాం గమ్యతాం
 యది శక్నోషి గన్తుమ్ | సోఽబ్రవీత్ - భద్ర కిమేవం మాం వ్యాకులయసి |
 తత్కథయ కిమేతదితి | చతురక ఆహ - స్వామిన్ ఏష ధర్మరాజన్తవోపరి
 కుపితః యదనేనాకాలే దాసేరకోఽయం మదీయో వ్యాపాదితః |
 తత్సనాస్రగుణముష్ట్యమస్య సకాశాద్గ్రహీష్యామి | ఇతి నిశ్చిత్వ
 బృహన్యానమాదాయాగ్రేసరస్యోష్ఠ్యస్య గ్రీవాయాం ఘణ్టాం
 బద్ధ్వా బధ్యదాసేరకసక్తానపి పితృపితామహానాదాయ
 వైరనిర్యాతనార్థమాయాత ఏవ | సింహోఽపి తచ్చుత్వా సర్వతో
 దూరాదేవావలోక్య మృతముష్ట్యం పరిత్యజ్య ప్రాణభయాత్ప్రణిష్ఠః |
 చతురకోఽపి శనైః శనైస్తస్యోష్ఠ్యస్య మాంసం భక్షయామాస |
 అతోఽహం బ్రవీమి - పరస్య పీడనం కుర్వన్నతి | అథ దమనకే గతే
 సంజీవకశ్చిన్తయామాస - అహో కిమేతస్మయా కృతమ్ |
 యచ్చప్రాదోఽపి మాంసాశితస్తస్యానుగః సంవృత్తః |
 అథవా సాధ్వదముచ్యతే -

అగమ్యాన్యః పుమాన్యాతి యోఽనేవ్యాంశ్చ నిషేవతే |
 స మృత్యుముపగ్న్ఠిహ్ణాతి గర్భమశ్వతరీ యథా || ౪౦౧ ||
 తత్కిం కరోమి | క్వ గచ్ఛామి | కథం మే శాన్తిర్భవిష్యతి |

అథవా తమేవ పిఙ్గలకం గచ్ఛామి । కదాచిన్మాం శరణాగతం
రక్షతి । ప్రాణైర్ను వియోజయతి । యత ఉక్తఞ్చ -

ధర్మార్థయతతామపిహ విపదో దేవాద్యది స్యుః క్వచిత్ ।
తత్తాసాముపశాన్తయే సుమతిభిః కార్యో విశేషాన్నయః ।
లోకే ఖ్యాతిముపాగతాఽత్ర సకలే లోకోక్తిరేషా యతః ।
దగ్ధానాం కిల వహ్నినా హితకరః సేకోఽపి తస్యోద్భవః ॥ ౪౦౨॥

తథా చ -

లోకేఽథవా తనుభృతాం నిజకర్మపాకం
నిత్యం సమాశ్రితవతాం సుహితక్రియాణామ్ ।
భావార్థితం శుభమథాప్యశుభం నికామం
యద్భావి తద్భవతి నాత్ర విచారహేతుః ॥ ౪౦౩॥

అపరం చాస్యత్ర గతస్యాపి మే కస్యచిద్దుష్టసత్త్వస్య మాంసాశినః
సకాశాన్మృత్యుర్భవిష్యతి । తద్వరం సింహాత్ । ఉక్తఞ్చ -

మహద్భిః స్పర్ధమానస్య విపదేవ గరీయసీ ।
దస్తభక్తోఽపి నాగానాం శ్లాఘ్యై గిరివిదారణే ॥ ౪౦౪॥

తథా చ -

మహతోఽపి క్షయం లభ్యా శ్లాఘ్యం నీచోఽపి గచ్ఛతి ।
దానార్థీ మధుపో యద్వద్గజకర్ణసమాహతః ॥ ౪౦౫॥

ఏవం నిశ్చిత్స్య స స్థలితగతిర్మన్దం గత్వా సింహాశ్రయం
పశ్యన్నపఠత్ - అహో సాధ్వీదముచ్యతే -

అన్తర్లీనభుజ్జమం గృహమివాన్తఃస్థోగ్రసింహం వనమ్ ।
గ్రాహాకీర్ణమివాభిరామకమలచ్ఛాయాసనాథం సరః ।
కాలేనార్యజనాపవాదపిశునైః క్షుద్రైరనార్యైః శ్రితమ్ ।
దుఃఖేన ప్రవిగాహ్యతే సచకితం రాజ్ఞాం మనః సామయమ్ ॥ ౪౦౬॥

ఏవం పఠన్తమనకోక్తాకారం పిఙ్గలకం దృష్ట్వా ప్రచకితః
సంవృతశరీరో దూరతరం ప్రణామకృతిం వినాప్యపవిష్టః ।
పిఙ్గలకోఽపి తథావిధం తం విలోక్య దమనకవాక్యం
శ్రద్ధధానః కోపాత్తస్యోపరి పపాత । అథ సంజీవకః

ఖరనఖవికర్తితపుష్పః శృంగ్ణాభ్యాం తదుదరముల్లిఖ్య
 కథమపి తస్మాదపేతః శృంగ్ణాభ్యాం హస్తుమిచ్ఛన్యద్ధా-
 యావస్థితః | అథ ద్వావపి తౌ పుష్పితపలాశప్రతిమౌ పరస్పరవధ-
 కాజ్ఞితౌ దృష్ట్వా కరటకో దమనకమాహ - భో మూఢమతే |
 అనయోర్విరోధం వితన్వతా త్వయా సాధు న కృతమ్ | న చ త్వం
 నీతితత్త్వం

వేత్సి | నీతివిద్భిరుక్తఞ్చ -

కార్యాణ్యుత్తమదణ్ణసాహసఫలాన్యాయాససాధ్యాని యే |
 ప్రీత్యా సంశమయన్తి నీతికుశలాః సామైవ తే మన్త్రిణః |
 నిఃసారాలృఫలాని యే త్వవిధినా వాఞ్చన్తి దణ్ణోద్యమైః |
 తేషాం దుర్ణయచేష్టితైర్నరపతేరారోప్యతే శ్రీస్తులామ్ || ౪౦౭||

తద్యది స్వామ్యభిఘాతో భవిష్యతి తత్కిం త్వదీయమన్త్రబుద్ధ్యా
 క్రియతే | అథ సంజీవకో న బధ్యతే తథాప్యభవ్యమ్ | యతః
 ప్రాణసందేహాత్తస్య చ వధః | తన్మాథ | కథం త్వం
 మన్త్రిపదమభిలషసి | సామసిద్ధిం న వేత్సి | తద్వృథా
 మనోరథోఽయం తే దణ్ణరుచేః | ఉక్తఞ్చ -

సామాదిదణ్ణపర్యన్తో నయః ప్రోక్తః స్వయమ్భువా |
 తేషాం దణ్ణస్తు పాపీయాంస్తుం పశ్చాద్వినియోజయేత్ || ౪౦౮||

తథా చ -

సామైవ యత్ర సిద్ధిర్న తత్ర దణ్ణో బుధేన వినియోజ్యః |
 పిత్రం యది శర్కరయా శామ్యతి కోఽర్థః పటోలేన || ౪౦౯||

తథా చ -

ఆదౌ సామ ప్రయోక్తవ్యం పురుషేణ విజానతా |
 సామసాధ్యాని కార్యాణి విక్రియాం యాన్తి న క్వచిత్ || ౪౧౦||
 న చన్ద్రేణ న చౌషధ్యా న సూర్యేణ న వహ్నినా |
 సామైవ విలయంయాతి విద్వేషప్రభవం తమః || ౪౧౧||

తథా యత్త్వం మన్త్రిత్వమభిలషసి తదప్యయుక్తమ్ | యతస్త్వం
 మన్త్రిగతిం న వేత్సి | యతః పఞ్చవిధో మన్త్రః | స చ
 కర్మణామారమ్భాపాయః పురుషద్రవ్యసమ్పదేశకాలవిభాగో

వినిపాతప్రతీకారః కార్యసిద్ధిశ్చేతి । సోఽయం స్వామ్యమాత్యయో-
రేకతమస్య కిం వా ద్వయోరపి వినిపాతః సముత్పద్యతే లగ్నః । తద్యది
కాచిచ్ఛక్తిరస్తి తద్విచిన్త్యతాం వినిపాతప్రతీకారః । భిన్నసన్ధానే హి
మన్త్రిణాం బుద్ధిపరీక్షా । తస్మార్థం । తత్కర్తుమసమర్థస్త్యం
యతో విపరీతబుద్ధిరసి । ఉక్తఞ్చ -

మన్త్రిణాం భిన్నసన్ధానే భిషజాం సాంనిపాతికే ।
కర్మణి వ్యజ్యతే ప్రజ్ఞా సుస్థే కో వా న పణ్డితః ॥ ౪౧౨॥

అన్యచ్ఛ -

ఘాతయితుమేవ నీచః పరకార్యం వేత్తి న ప్రసాధయితుమ్ ।
పాతయితుమేవ శక్తిర్నాఖోరుద్ధర్తుమన్నపిటమ్ ॥ ౪౧౩॥

అథవా న తే దోషోఽయమ్ । స్వామినో దోషః యస్తే వాక్యం
శ్రద్ధధాతి । ఉక్తఞ్చ -

నరాధిపా నీచజనానువర్తినో బుధోపదిష్టేన పథా న యాన్తి యే ।
విశస్త్వతో దుర్గమమార్గనిర్గమం సమస్తసమ్బాధమనర్థపజ్జారమ్ ॥ ౪౧౪॥

తద్యది త్వమస్య మన్త్రి భవిష్యసి తదానోఽపి కశ్చిన్నాస్య సమీపే
సాధుజనః సమేష్యతి । ఉక్తఞ్చ -

గుణాలయోఽప్యసన్మస్త్రీ నృపతిర్నాధిగమ్యతే ।
ప్రసన్నస్వాదుసలిలో దుష్టగ్రాహ్యో యథా హ్రదః ॥ ౪౧౫॥

తథా చ శిష్టజనరహితస్య స్వామినోఽపి నాశో భవిష్యతి ।
ఉక్తఞ్చ -

చిత్రాస్వాదకథైర్భృత్వైరనాయాసితకారుక్మకైః ।
యే రమన్తే నృపాన్తేషాం రమన్తే రిపవః శ్రియా ॥ ౪౧౬॥

తత్కిం మూర్ఖోపదేశేన । కేవలం దోషో న గుణః । ఉక్తఞ్చ -

నానామ్యం నమతే దారు నాశ్మని స్యాత్క్షరక్రియా ।
సూచీముఖం విజానీహి నాశిష్యామోపశ్యతే ॥ ౪౧౭॥

దమనక ఆహ కథమేతత్ । సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౧౭

వానరయూథకథా ।

అస్తి కస్మింశ్చిత్పర్వతైకదేశే వానరయూథమ్ । తచ్చ కదాచిద్ధేమన్త-
సమయేఽతికఠోరవాతసంస్పర్శవేపమానకలేవరం తుషారవర్షో-
ద్ధతప్రవర్షఘనధారానిపాతసమాహతం న కథఞ్చిచ్చాన్తి-
మగమత్ । అథ కేచిద్వానరా వహ్నికణసదృశాని గుఞ్జాఫలా-
న్యవచిత్స్య వహ్నివాఞ్చయా ఘాతుర్వన్తః సమన్తాత్స్యః । అథ
సూచీముఖో నామ పక్షీ తేషాం తం వృథాయాసమవలోక్య
ప్రోవాచ - భోః సర్వే మూర్ఖా యూయమ్ । నైతే వహ్నికణాః
గుఞ్జాఫలాని ఏతాని । తత్కిం వృథా శ్రమేణ । నైతస్మాచ్ఛీతరక్ష
భవిష్యతి । తదన్విష్యతాం కశ్చిన్నిర్వాతో వనప్రదేశో గుహో
గిరికన్దరం వా । అద్యాపి సఠోపా మేధా దృశ్యన్తే । అథ
తేషామేకతమో వృద్ధవానరస్తమువాచ - భో మూర్ఖా । కిం
తావదనేన వ్యాపారేణ । తద్గమ్యతామ్ । ఉక్తఞ్చ -

ముహుర్విఘ్నితకర్మాణం ద్యూతకారం పరాజితమ్ ।
నాలాపయేద్వివేకజ్ఞో యదీచ్ఛేత్సిద్ధిమాత్మనః ॥ ౪౧౮ ॥

తథా చ -

ఆఖేటకం వృథాక్లేశం మూర్ఖం వ్యసనసంస్థితమ్ ।
సమాలాపేన యో యుక్త్యై స గచ్ఛతి పరాభవమ్ ॥ ౪౧౯ ॥
సోఽపి తమనాదృత్య భూయోఽపి వానరాననవరతమాహ - భోః । కిం
వృథా క్లేశేన । అథ యావదసా న కథఞ్చిత్ప్రళపన్విరమతి
తావదేకేన వానరేణ వ్యర్థశ్రమత్వాత్కృపితేన పక్షాభ్యాం
గృహీత్వా శిలాయామాస్ఫాలిత ఉపరతశ్చ । అతోఽహం బ్రవీమి -
నానమ్యం నమతే దారు ఇత్యాది । తథా చ -

ఉపదేశో హి మూర్ఖాణాం ప్రకోపాయ న శాన్తయే ।
పయఃపానం భుజ్జానాం కేవలం విషవర్ధనమ్ ॥ ౪౨౦ ॥

అన్యచ్ఛ -
ఉపదేశో న దాతవ్యో యాదృశే తాదృశే నరే ।

పశ్య వానరమూర్ఖేణ సుగృహీ నిర్గృహీకృతా || ౪౨౧||

దమనక ఆహ - కథమేతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౧౮

కస్మింశ్చిద్వనోద్దేశే శమీవృక్షః | తస్య లమ్బమానశాఖాయాం
కృతావాసావరణ్యచటకదమ్పతీ ప్రతివసతః స్య | అథ కదాచిత్తయోః
సుఖసంస్థయోర్హేమన్తమేఘో మన్తం మన్తం వర్షితుమారబ్ధః |
అత్రాన్తరే కశ్చిచ్ఛాఖామృగో వాతాసారసమాహతః ప్రోద్ధూషిత-
శరీరో దన్తవీణాం వాదయన్వేపమానస్తస్యాః శమ్యా
మూలమాసాద్యోపవిష్టః | అథ తం తాదృషమవలోక్య చటకా
ప్రాహ - భో భద్ర |

హస్తపాదసమోపేతో దృశ్యనే పురుషాకృతిః |

శీతేన భిద్యనే మూఢ కథం న కురుషే గృహమ్ || ౪౨౨||

ఏతచ్ఛుత్వా తాం వానరః సకోపమాహ - అథమే కస్మాన్న త్వం
మానప్రతా భవసి | అహో ధార్షణ్యమస్యాః | అద్య మాముపహసతి -

సూచీముఖీ దురాచారా రణ్ణా పణ్ణితవాదినీ |

నాశక్జితే ప్రజల్పన్తీ తత్కిమేనాం న హన్యహమ్ || ౪౨౩||

ఏవం ప్రలప్య తామాహ - ముగ్ధే | కిం మమ చిన్తయా తవ ప్రయోజనమ్ |

ఉక్తౌచ్ఛ -

వాచ్యం శ్రద్ధాసమేతస్య పృచ్ఛతశ్చ విశేషతః |

ప్రోక్తం శ్రద్ధావిహీనస్య అరణ్యరుదితోపమమ్ || ౪౨౪||

తక్మిం బహునా తావత్ | కులాయస్థితయా తయా పునరప్యభిహితః |

స తావత్తాం శమీమారుహ్య తస్యాః కులాయం శతథా

ఖణ్ణశోఽకరోత్ | అతోఽహం బ్రవీమి - ఉపదేశో న దాతవ్య ఇతి |

తస్మార్థం | శిష్యాపితోఽపి న శిషితస్త్యమ్ | అథవా న తే

దోషోఽస్తి యతః సాధోః శిష్యా గుణాయ సమృద్ధ్యతే

నాసాధోః | ఉక్తౌచ్ఛ -

కిం కరోత్యేవ పాణ్ణిత్యమస్థానే వినియోజితమ్ |

అన్యకారప్రతిచ్ఛన్నే ఘటే దీప ఇవాహితః || ౪౨౫||

తద్వ్యుర్థపాణ్ణిత్యమాశ్రిత్య మమ వచనమశృణ్వన్నాత్మనః
శాన్తిమపి వేత్సి తన్నూనమపజాతస్త్వమ్ | ఉక్తఞ్చ -

జాతః పుత్రోఽనుజాతశ్చ అతిజాతస్త్వైవ చ |

అపజాతశ్చ లోకేఽస్మిన్మన్తవ్యాః శాస్త్రవేదిభిః || ౪౨౬||

మాతృతుల్యగుణో జాతస్త్వనుజాతః పితుః సమః |

అతిజాతోఽధికస్తస్మాదపజాతోఽధమాధమః || ౪౨౭||

అప్యాత్మనో వినాశం గణయతి న ఖలః పరవ్యసనహృష్టః |

ప్రాయో మస్తకనాశే సమరముఖే నృత్యతి కబంధః || ౪౨౮||

అహో సాధ్యదముచ్యతే -

ధర్మబుద్ధిః కుబుద్ధిశ్చ ద్వావేతౌ విదితౌ మమ |

పుత్రేణ వ్యర్థపాణ్ణిత్యాత్పితౌ ధూమేన ఘాతితః || ౪౨౯||

దమనక ఆహ కథమేతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౨౦

కస్మింశ్చిద్దేశే ధర్మబుద్ధిః పాపబుద్ధిశ్చ ద్వే మిత్రే ప్రతివసతః |

అథ కదాచిత్పాపబుద్ధినా చిన్తితం యదహం తావన్మూర్ఖో

దారిద్ర్యోపేతశ్చ | తదేనం ధర్మబుద్ధిమాదాయ దేశాన్తరం

గత్వాఽస్యాశ్రయేణార్థోపార్జనాం కృత్వైనమపి వఞ్చయిత్వా

సుఖీభవామి | అథాన్యస్మిన్నహని పాపబుద్ధిర్ధర్మబుద్ధిం ప్రాహ -

భో మిత్ర | వార్ధకభావే కిం త్వాత్మవిచేష్టితం స్మరసి |

దేశాన్తరమదృష్ట్వా కాం శిష్టజనస్య వార్తాం

కథయిష్యసి | ఉక్తఞ్చ -

దేశాన్తరేషు బహువిధభాషావేషాది యేన న జ్ఞాతమ్ |

భ్రుమతా ధరణీపీఠే తస్య ఫలం జన్మనో వ్యర్థమ్ || ౪౩౦||

తథా చ -

విద్యాం విత్తం శిల్పం తావన్నాప్నోతి మానవః సమ్యక్ |

యావద్వృజతి న భూమౌ దేశాదేశాన్తరం హృష్టః ॥ ౪౩౦॥

అథ తస్య తద్వచనమాకర్ణ్య ప్రహృష్టమనాన్తేనైవ సహ
గురుజనానుజ్ఞాతః శుభేఽహని దేశాన్తరం ప్రస్థితః । తత్ర
చ ధర్మబుద్ధిప్రభావేణ భ్రమతా పాపబుద్ధినా ప్రభూతతరం
విత్తమాసాదితమ్ । తతశ్చ తౌ ద్వావపి ప్రభూతోపార్జితద్రవ్యైః
ప్రహృష్టౌ స్వగృహం ప్రత్యోత్సుక్యేన ప్రస్థితౌ । ఉక్తఞ్చ -

ప్రాప్తవిద్యార్థశిల్పానాం దేశాన్తరనివాసినామ్ ।

క్రోశమాత్రోఽపి భూభాగః శతయోజనవద్యవేత్ ॥ ౪౩౧॥

అథ స్వస్థానసమీపవర్తినా పాపబుద్ధినా ధర్మబుద్ధిరభిహితః -
భద్ర । న సర్వమేతద్ధనం గృహం ప్రతి నేతుం యుజ్యతే । యతః
కుటుమ్బినో బాన్ధవాశ్చ ప్రార్థయిష్యన్తే । తదత్రైవ వనగహనే
క్వాపి భూమౌ నిక్షిప్య కిఞ్చిన్నాత్రమాదాయ గృహం ప్రవిశావః ।
భూయోఽపి ప్రయోజనే సజ్ఞాతే తన్నాత్రం సమేత్యాస్మాత్-
స్థానాన్నేష్యావః । ఉక్తఞ్చ -

న విత్తం దర్శయేత్ప్రాజ్ఞః కస్యచిత్స్వల్పమప్యహో ।

మునేరపి యతస్తస్య దర్శనాచ్ఛలతే మనః ॥ ౪౩౩॥

తథా చ -

యథామిషం జలే మత్స్యైర్భక్ష్యతే శ్వాపదైర్భువి ।

ఆకాశే పక్షిభిశ్చైవ తథా సర్వత్ర విత్తవాన్ ॥ ౪౩౪॥

తదాకర్ణ్య ధర్మబుద్ధిరాహ - భద్ర ఏవం క్రియతామ్ । తథాసుస్థితే
ద్వావపి తౌ స్వగృహం గత్వా సుఖేన సం స్థితవన్తౌ ।
అథాన్యస్మిన్నహని పాపబుద్ధిర్నిశీధేఽటవ్యాం గత్వా తత్సర్వం విత్తం
సమాదాయ గర్తం పూరయిత్వా స్వభవనం జగామ । అథాన్యేద్యు-
ర్ధర్మబుద్ధిం సమేత్య ప్రోవాచ - సఖే బహుకుటుమ్బా వయం
విత్తాభావాత్సీదామః । తద్గత్వా తత్ర స్థానే కిఞ్చిన్నాత్రం
ధనమానయావః । సోఽబ్రవీత్ - భద్ర ఏవం క్రియతామ్ । అథ ద్వావపి
గత్వా తత్థానం యావత్తనతస్తావద్రిక్తం భాణ్డం దృష్టవన్తౌ ।
అత్రాన్తరే పాపబుద్ధిః శిరస్తాడయన్ప్రోవాచ - భో ధర్మబుద్ధే ।
త్వయా హృతమేతద్ధనం నాన్యేన । యతో భూయోఽపి గర్తాపూరణం

కృతమ్ | తత్ప్రయచ్చ మే తస్యార్థమ్ | అన్యథాఽహం రాజకులే
నివేదయిష్యామి | స ఆహ - భో దురాత్మన్ | మా మైవం వద |
ధర్మబుద్ధిః ఖల్వహమ్ | నైతచ్ఛౌరకర్మ కరోమి | ఉక్తఞ్చ -
మాత్మవత్పరదారాణి పరద్రవ్యాణి లోష్టవత్ |
ఆత్మవత్సర్వభూతాని వీక్షన్తే ధర్మబుద్ధయః || ౪౩౫||

ఏవం ద్వావపి వివదమానౌ ధర్మాధికారిణం గతౌ | ప్రోచతుశ్చ
పరస్పరం దూషయన్తౌ | అథ ధర్మాధికరణాధిష్ఠితపురుషై-
ర్దివ్యార్థే యావన్నియోజితౌ తావత్పాపబుద్ధిరాహ - అహో న
సమ్యగ్దృష్టో న్యాయః | ఉక్తఞ్చ -

వివాదేఽన్విష్యతే పత్రం తదభావేఽపి సాక్షిణః |
సాక్ష్యభావాత్తతో దివ్యం ప్రవదన్తి మనీషిణః || ౪౩౬||

తదత్ర విషయే మమ వృక్షదేవతాః సాక్షీభూతాస్త్రిష్టన్తి |
తా అప్యాయోరేకతరం చౌరం సాధుం వా కరిష్యన్తి | అథ తైః
సర్వైరభిహితమ్ - భో యుక్తముక్తం భవతా | ఉక్తఞ్చ -

అన్యజోఽపి యదా సాక్షీ వివాదే సమ్పుజాయతే |
న తత్ర యుజ్యతే దివ్యం కిం పునర్వనదేవతాః || ౪౩౭||

తదస్మాకమప్యత్ర విషయే మహత్కౌతూహలం వర్తతే | ప్రత్యూషసమయే
యువాభ్యామప్యస్మాభిః సహ తత్ర వనోద్దేశే గన్తవ్యమితి |
ఏతస్మిన్నస్తరే పాపబుద్ధిః స్వగృహం గత్వా స్వజనకమువాచ -
తాత ప్రభూతోఽయం మయార్థో ధర్మబుద్ధేశోఽపరితః | స చ తవ
వచనేన పరిణతిం గచ్ఛతి | అన్యథాఽస్మాకం ప్రాణైః సహ యాస్యతి |
స ఆహ - వత్స ద్రుతం వద యేన ప్రోచ్య తద్భవ్యం స్థిరతాం నయామి |
పాపబుద్ధిరాహ - తాత అస్తి తత్ప్రదేశే మహాశమీ | తస్యాం
మహత్కోటరమస్తి | తత్ర త్వం సాంప్రతమేవ ప్రవిశ | తతః ప్రభాతే
యదాహం సత్యశ్రావణం కరోమి తదా త్వయా వాచ్యం
యద్ధర్మబుద్ధిశోఽపి ఇతి | తథానుష్ఠితే ప్రత్యూషే స్నాత్వా
పాపబుద్ధిః ధర్మబుద్ధిపురఃసరో ధర్మాధికరణకైః సహ తాం
శమీమభ్యేత్య తారస్వరేణ ప్రోవాచ |

ఆదిత్యచన్ద్రావనిలోఽనలశ్చ

ద్యౌర్భూమిరాపో హృదయం యమశ్చ |
 అహశ్చ రాత్రిశ్చ ఉభే చ సన్ధ్యే
 ధర్మో హి జానాతి నరస్య వృత్తమ్ || ౪౩౮ ||
 భగవతి వనదేవతే | ఆవయోర్మధ్యే యశ్చైరస్తం కథయ | అథ
 పాపబుద్ధిపితా శమీకోటరస్థః ప్రోవాచ - భో ధర్మబుద్ధినా
 హృతమేతద్దనమ్ | తదాకర్ణ్య సర్వే తే రాజపురుషా
 విస్మయోత్సుల్లలోచనా యావద్ధర్మబుద్ధేర్విత్తహరణోచితం నిగ్రహం
 శాస్త్రదృష్ట్యావలోకయన్తి తావద్ధర్మబుద్ధినా తచ్చమీకోటరం
 వహ్నిభోజ్యుద్రవ్యైః పరివేష్ట్య వహ్నినా సన్ధిపితమ్ | అథ జ్వలతి
 తస్మిన్మమీకోటరేఽర్ధదగ్ధశరీరః స్ఫుటితేక్షణః కరుణం
 పరిదేవయన్పాపబుద్ధిపితా నిశ్చక్రామ | తతశ్చ తైః సర్వైః పృష్టః -
 భోః కిమిదమ్ | ఇత్యుక్త ఇదం సర్వం కుకృత్యం పాపబుద్ధేః
 కారణాజ్ఞాతమిత్యుక్తా మృతః | తతస్తే రాజపురుషాః పాపబుద్ధిం
 శమీశాఖాయాం ప్రతిలమ్బ్య ధర్మబుద్ధిం ప్రశస్యేదమూచుః -
 అహో సాధ్వీదముచ్యతే -
 ఉపాయం చిన్తయేత్ప్రాజ్ఞస్తథాపాయం చ చిన్తయేత్ |
 పశ్యతో బకమూర్ఖస్య నకులైర్భక్షితాః సుతాః || ౪౩౯ ||
 ధర్మబుద్ధిః ప్రాహ - కథమేతత్ | తే ప్రోచుః -

కథా ౨౧

కృష్ణసర్పకథా |

అస్తి కస్మింశ్చిద్వనోద్ధేశే బహుబకసనాథో వటపాదపః | తస్య
 కోటరే కృష్ణసర్పః ప్రతివసతి స్మ | స చ బకబాలకానజాత-
 పక్షానపి సదైవ భక్షయన్కాలం నయతి | అథైకో బకస్తేన
 భక్షితాన్యపత్యాని దృష్ట్వా శిశువైరాగ్యాత్సరస్తీరమాసాద్య
 బాష్పపూరపూరితనయనోఽధోముఖస్తిష్ఠతి | తం చ తాదృకేచ్ఛ్ఠిత-
 మవలోక్య కులీరకః ప్రోవాచ - మామ కిమేవం రుద్యతే భవతాఽద్య |
 స ఆహ - భద్ర కిం కరోమి | మమ మన్దభాగ్యస్య బాలకాః
 కోటరనివాసినా సర్వేణ భక్షితాః | తద్దుఃఖదుఃఖితోఽహం

రోదిమి । తత్కథయ మే యద్యస్తి కశ్చిదుపాయస్తద్వినాశాయ ।
 తదాకర్ణ్య కుశీరకశ్చిన్తయామాస - అయం తావదస్మత్సహజవైరీ ।
 తథోపదేశం ప్రయచ్ఛామి సత్యాన్వతం యథాన్యేఽపి బకాః
 సర్వే సజ్జయమాయాన్తి । ఉక్తఞ్చ -

నవనీతనమాం వాణీం కృత్వా చిత్తం తు నిర్దయమ్ ।
 తథా ప్రబోధ్యతే శత్రుః సాన్వయో మ్రియతే యథా ॥ ౪౪౦ ॥

ఆహ చ - మామ యద్యేవం తన్మత్స్యమాంసఖణ్ణాని నకులస్య
 బిలద్వారాత్సర్పకోటరం యావత్ప్రక్షిప యథా నకులస్తన్మార్గేణ
 గత్వా తం దుష్టసర్పం వినాశయతి । అథ తథానుష్ఠితే
 మత్స్యమాంసానుసారిణా నకులేన తం కృష్టసర్పం నిహత్య తేఽపి
 తద్వృక్షాశ్రయాః సర్వే బకాశ్చ శనైః శనైర్భక్షితాః । అతో
 వయం బ్రూమః - ఉపాయం చిన్తయేదితి । ఏవం మూఢ । త్వయాఘ్నపాయ-
 శ్చిన్తితో నాపాయః పాపబుద్ధివత్ । తన్న భవసి త్వం సజ్జనః । కేవలం
 పాపబుద్ధిరసి । జ్ఞాతో మయా స్వామినః ప్రాణసందేహానయనాత్ ।
 ప్రకటీకృతం త్వయా స్వయమేవాత్మనో దుష్టత్వం కౌటిల్యం చ ।
 అథవా సాధ్యదముచ్యతే -

యత్నాదపి కః పశ్యేచ్ఛిఖినామాహారనిఃసరణమార్గమ్ ।
 యది జలదధ్యనిముదితాస్త ఏవ మూఢా న నృత్యేయుః ॥ ౪౪౧ ॥

యది త్వం స్వామినమేనాం దశాం నయసి తదస్మద్విధస్య కా
 గణనా । తస్మాన్మమాసన్నేన భవతా న భావ్యమ్ । ఉక్తఞ్చ -

తులాం లోహసహస్రస్య యత్ర ఖాదన్తి మూషకాః ।
 రాజంస్తత్ర హరేచ్ఛ్యనో బాలకం నాత్ర సంశయః ॥ ౪౪౨ ॥

దమనక ఆహ కథమేతత్ । సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౨౨

జీర్ణధననామవణిక్పుత్రకథా ।

అస్మి కస్మింశ్చిదధిష్ఠానే జీర్ణధనో నామ వణిక్పుత్రః । స చ
 ద్రవ్యక్షయాద్దేశాన్తరగమనమనా వ్యచిన్తయత్ -

యత్ర దేశేఽథవా స్థానే భోగాన్భుక్త్వా స్వవీర్యతః ।

తస్మిన్విభవహీనో యో వసేత్స పురుషాధమః ॥ ౪౪౩॥

తథా చ -

యేనాహంకారయుక్తేన చిరం విలసితం పురా ।

దీనం వదతి తత్రైవ యః పరేషాం స నిన్దితః ॥ ౪౪౪॥

తస్య చ గృహే సహస్రలోహభారఘటితా పూర్వపురుషోపార్జితా

తులాఽసీత్ । తాం చ కస్యచిచ్ఛ్చిష్టినో గృహే నిక్షేపభూతాం

కృత్వా దేశాన్తరం ప్రస్థితః । తతః సుచిరం కాలం దేశాన్తరం

యథేచ్ఛయా భ్రాన్తాస్య పునః స్వపురమాగత్య తం శ్రేష్ఠినమువాచ -

భోః శ్రేష్ఠిన్ । దీయతాం మే సా నిక్షేపతులా । స ఆహ - భో । నాస్తి

సా త్వదీయా తులా । మూషికైర్భక్షితా । జీర్ణధన ఆహ - భోః

శ్రేష్ఠిన్ । నాస్తి దోషస్తే యది మూషికైర్భక్షితేతి । ఈదృగేవాయం

సంసారః । న కిచ్ఛేదత్ర శాశ్వతమస్తి । పరమహం నద్యాం

స్నానార్థం గమిష్యామి । తత్త్వమాత్మీయం శిశుమేనం

ధనదేవనామానం మయా సహ స్నానోపకరణహస్తం ప్రేషయేతి ।

సోఽపి చౌర్యభయాత్తస్య శక్జితః స్వపుత్రమువాచ - వత్స

పితృవ్యోఽయం తవ స్నానార్థం నద్యాం యాస్యతి । తద్గమ్యతామనేన

సార్థం స్నానోపకరణమాదాయేతి । అహో సాధ్విదముచ్యతే -

న భక్త్యా కస్యచిత్కోఽపి ప్రియం ప్రకురుతే నరః ।

ముక్త్యా భయం ప్రలోభం వా కార్యకారణమేవ వా ॥ ౪౪౫॥

తథా చ -

అత్యాదరో భవేద్యత్ర కార్యకారణవర్జితః ।

తత్ర శక్జౌ ప్రకర్తవ్యా పరిణామేఽసుఖావహా ॥ ౪౪౬॥

అథాసౌ వణిక్షిశుః స్నానోపకరణమాదాయ ప్రహృష్టమనా-

స్తేనాభ్యాగతేన సహ ప్రస్థితః । తథానుష్ఠితే వణిక్సాన్నిత్వా

తం శిశుం నదీగుహాయాం ప్రక్షిప్య తద్ద్వారం

బృహచ్చిలయాచ్ఛాద్య సత్వరం గృహమాగతః । పృష్టశ్చ

తేన వణిజా - భో అభ్యాగత తత్కథ్యతాం కుత్ర మే శిశుర్యస్త్యయా

సహ నదీం గతః ఇతి । స ఆహ - నదీతటాత్స శ్యేనేన హృత ఇతి ।

శ్రేష్ఠ్యాహ - మిథ్యావాదీన్ । కిం క్వచిచ్ఛ్చ్యనో బాలం హర్తుం

శక్నోతి | తత్సమర్పయ మే సుతమన్యథా రాజకులే నివేదయిష్యామీతి |
 స ఆహ - భోః సత్యవాదీన్ | యథా శ్యేనో బాలం న నయతి తథా
 మూషికా అపి లోహభారఘటితాం తులాం న భక్షయన్తి | తదర్పయ
 మే తులాం యది దారకేణ ప్రయోజనమ్ | ఏవం వివదమానౌ ద్వాపవి
 రాజకులం గతౌ | తత్ర శ్రేష్ఠీ తారస్వరేణ ప్రోవాచ - భో
 అబ్రహ్మణ్యమబ్రహ్మణ్యమ్ | మమ శిశురనేన చౌరేణాపహృతః |
 అథ ధర్మాధికారిణస్తమూచుః - భోః సమర్పయతాం శ్రేష్ఠీసుతః |
 స ఆహ - కిం కరోమి | పశ్యతో మే నదీతటాచ్ఛ్యేనేనాపహృతః
 శిశుః | తచ్చృత్వా తే ప్రోచుః - భో న సత్యమభిహితం భవతా |
 కిం శ్యేనః శిశుం హర్తుం సమర్థో భవతి | స ఆహ - భో భోః
 శ్రూయతాం మద్వచః |

తులాం లోహసహస్రస్య యత్ర ఖాదన్తి మూషికాః |
 రాజంస్తత్ర హరేచ్ఛ్యేనో బాలకం నాత్ర సం శయః || ౪౪౭ ||

తే ప్రోచుః - కథమేతత్ | తతః శ్రేష్ఠీ సభ్యానామగ్రే సర్వం
 వృత్తాన్తం నివేదయామాస | తత్స్థైర్విహస్య ద్వాపవి తౌ పరస్పరం
 సమ్బోధ్య తులాశిశుప్రదానేన సన్తోషితౌ | అతోఽహం బ్రవీమి -
 తులాం లోహసహస్రస్య ఇతి | తస్మార్థ | సంజీవకప్రసాదమసహమానేన
 త్వయైతత్కృతమ్ | అహో సాధ్విదముచ్యతే -

ప్రాయేణాత్ర కులాన్వితం కుకులజాః శ్రీవల్లభం దుర్భగా
 దాతారం కృపణా ఋజునన్మజవో విత్తే స్థితం నిర్ధనాః |
 వైరూప్యోపహతాశ్చ కాన్తవపుషం ధర్మాశ్రయం పాపినో
 నానాశాస్త్రవిచక్షణం చ పురుషం నిన్దన్తి మూర్ఖాః సదా || ౪౪౮ ||

తథా చ -

మూర్ఖాణాం పణ్ణితా ద్వేష్యా నిర్ధనానాం మహాధనాః |
 వ్రతినః పాపశీలానామసతీనాం కులస్త్రీయః || ౪౪౯ ||

తస్మార్థ త్వయా హితమప్యహితం కృతమ్ | ఉక్తఞ్చ -

పణ్ణితోఽపి వరం శత్రుర్న మూర్ఘో హితకారకః |
 వానరేణ హతో రాజా విప్రాశ్చౌరేణ రక్షితాః || ౪౫౦ ||

దమనక ఆహ కథమేతత్ | సోఽబ్రవీత్ -

కథా ౨౩

కస్యచిద్రాజ్ఞో నిత్యం వానరోఽతిభక్తిపరోఽఙ్గనేవకోఽన్తఃపురే-
 ఽప్యప్రతిషిద్ధప్రసరోఽతివిశ్వాసస్థానమభూత్ | ఏకదా రాజ్ఞో
 నిద్రాం గతస్య వానరే వ్యజనం సీత్యా వాయుం విదధతి రాజ్ఞో
 వక్షఃస్థలోపరి మక్షికోపవిష్టా | వ్యజనేన ముహుర్ముహుర్నిషిధ్య-
 మానాపి పునః పునస్తత్ర ఏవోపవిశతి | తతస్తేన స్వభావచపలేన
 మూర్ఘేణ వానరేణ క్రుద్ధేన సతా తీక్షణం ఖడ్గమాదాయ
 తస్యా ఉపరి ప్రహారో విహితః | తతో మక్షికోడ్డియ గతా పరం తేన
 శితధారేణాసినా రాజ్ఞో వక్షో ద్విధా జాతం రాజా మృతశ్చ |
 తస్మాచ్చిరాయురిచ్ఛతా నృపేణ మూర్ఘోఽనుచరో న రక్షణీయః |
 అపరమేకస్మిన్నగరే కోఽపి విప్రో మహావిద్వాన్పరం పూర్వజన్మయోగేన
 చౌరో వర్తతే | తస్మిన్నురేఽన్యదేశాదాగతాంశ్చతురో విప్రాస్పృహూని
 వస్తూని విక్రీణతో దృష్ట్వా చిన్తితవాన్ - అహో కేనోపాయేనైషాం
 ధనం లభే | ఇతి విచిన్త్య తేషాం పురోఽనేకాని శాస్త్రోక్తాని
 సుభాషితాని చాతిప్రియాణి మధురాణి వచనాని జల్పతా తేషాం
 మనసి విశ్వాసముత్పాద్య నేవా కర్తుమారభౌ | అథవా
 సాధ్విదముచ్యతే -

అసతీ భవతి సలజ్ఞా ఙ్కారం నీరం చ శీతలం భవతి |
 దమ్భి భవతి వివేకీ ప్రీయవక్తా భవతి ధూర్తజనః || ౪౫౧ ||

అథ తస్మిన్నేవాం కుర్వతి తైర్విప్రైః సర్వవస్తూని విక్రీయ బహుమూల్యాని
 రత్నాని క్రీతాని | తతస్థాని జ్ఞామధ్యే తత్సమక్షం ప్రక్షిప్య
 స్వదేశం ప్రతి గన్తుముద్యమో విహితః | తతః స ధూర్తవిప్రస్తాన్విప్రాన్
 గన్తుముద్యతాన్ప్రేక్ష్య చింతావ్యాకులితమనాః సంజాతః - అహో
 ధనమేతన్న కిఞ్చన్మమ చటితమ్ | అధైభిః సహ యామి | పథి క్వాపి
 విషం దత్త్యైతాన్నిహత్య సర్వరత్నాని గృహ్లామి | ఇతి విచిన్త్య
 తేషామగ్రే సకరుణం విలప్యేదమాహ - భో మిత్రాణి | యూయం
 మామేకాకినం ముక్త్యా గన్తుముద్యతాః | తన్నే మనో భవద్భిః సహ
 స్నేహపాశేన బద్ధం భవద్విరహానామ్నైవాకులం సజ్ఞాతం యథా
 ధృతిం క్వాపి న ధత్తే | యూయమనుగ్రహం విధాయ సహాయభూతం

మామపి సహౌష నయత | తద్వచః శ్రుత్వా తే కరుణార్ధచిత్తాస్తేన
 సమమేవ స్వదేశం ప్రతి ప్రస్థితాః | అథాధ్వని తేషాం
 పఞ్చానామపి పల్లిపురమధ్యే వ్రజతాం ధ్వాజ్ఞాః
 కథయితుమారబ్ధాః - రే రే కిరాతాః | ధావత ధావత |
 సపాదలక్షధనినో యాన్తి | ఏతాన్నిహత్య ధనం నయత | తతః
 కిరాతైర్ధ్వాజ్ఞవచనమాకర్య సత్యరం గత్వా తే విప్రా
 లగుడప్రహారైర్జరరీకృత్య వస్త్రాణి మోచయిత్వా విలోకితాః పరం
 ధనం కింఞ్చన్న లబ్ధమ్ | తదా తైః కిరాతైరభిహితమ్ - భోః
 పాన్తాః | పురా కదాపి ధ్వాజ్ఞవచనమనృతం నాసీత్ |
 తతో భవతాం సంనిధౌ క్వాపి ధనం విద్యతే తదర్పయత | అన్యథా
 సర్వేషామపి వధం విధాయ చర్మ విదార్య ప్రత్యఙ్గం ప్రేక్ష్య
 ధనం నేష్యామః | తదా తేషామీదృశం వచనమాకర్ణ్య
 చౌరవిప్రేణ మనసి చిన్తితమ్ - యదైషాం విప్రాణాం వధం
 విధాయాఙ్గం విలోక్య రత్నాని నేష్యన్తి తదాపి మాం వధిష్యన్తి
 తతోఽహం పూర్వమేవాత్మానమరత్నం సమర్పియతాన్ముఞ్చామి |
 ఉక్తఞ్చ -

మృత్యోర్భిభేషి కిం బాల న స భీతం విముఞ్చతి |
 అద్య వాఽబ్జతాన్తే వా మృత్యురైవ ప్రాణినాం ద్రువః || ౪౫౨ ||
 తథా చ -

గవార్థే బ్రాహ్మణార్థే చ ప్రాణత్యాగం కరోతి యః |
 సూర్యస్య మణ్డలం భిత్త్వా స యాతి పరమాం గతిమ్ || ౪౫౩ ||

ఇతి నిశ్చిన్త్యాభిహితమ్ - భోః కిరాతాః | యద్యేవం తతో మాం పూర్వం
 నిహత్య విలోకయత | తత్సైస్తథానుష్ఠితే తం ధనరహితమవలోక్యాపరే
 చత్వారోఽపి ముక్తాః ౭తోఽహం బ్రవీమి - పణ్ణితోఽపి వరం శత్రురితి |
 అభైవం సంవదతోస్తయోః సంజీవకః క్షణమేకం పిఙ్గలకేన
 సహ యుద్ధం కృత్వా తస్య ఖరసఖరప్రహారాభిహితో
 గతాసుర్వసున్ధరాపీఠే నిపపాత | అథ తం గతాసుమవలోక్య
 పిఙ్గలకస్తద్గుణస్మరణార్ధహృదయః ప్రోవాచ - భో అయుక్తం
 మయా పాపేన కృతం సంజీవకం వ్యాపాదయతా | యతో
 విశ్వాసఘాతాదన్యన్నాన్తి పాపతరం కర్మ | ఉక్తఞ్చ -

మిత్రద్రోహీ కృతఘ్నుశ్చ యశ్చ విశ్వాసఘాతకః ।
తే నరా నరకం యాన్తి యావచ్చన్ద్రాదివాకరౌ ॥ ౪౫౪॥

భూమిక్షయే రాజవినాశ ఏవ
భృత్యస్య వా బుద్ధిమతో వినాశే ।
నో యుక్తముక్తం హ్యనయోః సమత్వం
నష్టాపి భూమిః సులభా న భృత్యాః ॥ ౪౫౫॥

తథా మయా సభామధ్యే స సదైవ ప్రశంసితః । తత్కిం
కథయిష్యామి తేషామగ్రతః । ఉక్తాన్ -

ఉక్తో భవతి యః పూర్వం గుణవాన్ ఇతి సంసది ।
న తస్య దోషో వక్తవ్యః ప్రతిజ్ఞాభజ్జభీరుణా ॥ ౪౫౬॥

ఏవంవిధం ప్రలపన్తం దమనకః సమేత్య సహర్షమిదమాహ -
దేవ కాతరతమస్తవైష న్యాయో యద్ద్రోహకారిణం శష్యభుజం
హత్యేత్థం శోచసి । తన్నైతదుపపన్నం భూభుజామ్ । ఉక్తాన్ -

పితా వా యది వా భ్రాతా పుత్రో భార్యాఽథవా సుహృత్ ।
ప్రాణద్రోహం యదా గచ్ఛేద్ధన్తవ్యో నాస్తి పాతకమ్ ॥ ౪౫౭॥

తథా చ -

రాజా ఘృణీ బ్రాహ్మణః సర్వభక్షీ
స్త్రీ చాత్రపా దుష్టమతిః సహాయః ।
ప్రేష్యః ప్రతీపోఽధికృతః ప్రమాదీ
త్యాజ్యా ఆమీ యశ్చ కృతం న వేత్తి ॥ ౪౫౮॥

అపి చ -

సత్యాన్యతా చ పరుషా ప్రియవాదినీ చ
హింస్రా దయాలురపి చార్థపరా వదాన్యా ।
భూరివ్యథా ప్రచురవిత్తసమాగమా చ
వేశ్యాఙ్గనేవ నృపసీతిరనేకరూపా ॥ ౪౫౯॥

అపి చ -

అకృతోపద్రవః కశ్చిన్మహానపి న పూజ్యతే ।

పూజయన్తి నరా నాగాన్చ తార్క్ష్యం నాగఘాతినమ్ || ౪౬౦||

తథా చ -

అశోచ్యోనన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషనే |

గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచన్తి పణ్డితాః || ౪౬౧||

ఏవం తేన సమ్ప్రొధితః పిఙ్గలకః సంజీవకశోకం త్యక్త్వా
దమనకసాచివ్యేన రాజ్యమకరోత్ |

ఇతి శ్రీవిష్ణుశర్మవిరచితే పంచుత్తస్తే మిత్రభేదో నామ
ప్రథమం తస్తమ్ |

Notes:

- 1) The original encoding showed all సమాసs broken into their పదs, separated by hyphens. All hyphens have been removed now and the సమాసs joined together.
- 2) The original encoding also had all సస్థిs separated into their components. These have been joined back.
- 3) Punctuation marks such as ? and ! have been replaced by ద్దణ్ణs.

The introduction of the original encoding:

The text used for this edition comes from the following :

(ed.)Ramchandra Jha. Vidyabhavan Sanskrit Granthamala, 17.
Sixth edition.(Varanasi: Chowkhamba Vidyabhavan, 1991).

There are considerable differences in various editions of the Panchatantra. I have also consulted (ed.) N.R. Kale. Delhi: Motilal Banarsidass, reprint 1991 (original 1911), but clearly there are several differences. Eventually, a revised version based on Kosambi as 1949 critical edition should be prepared.

Electronic text entered by Jan Brzezinski, 2003. This text is available freely, but we request all users to please acknowledge Gaudiya Grantha Mandir as its source. A few corrections have been made (2003-11-02)

Corrections from Ulrich Stiehl entered 2003-11-05

Assembled, reprocessed, and proofread by
Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com

——
Panchatantra 1 Mitrabheda Tantra by Vishnusharman
pdf was typeset on March 24, 2024

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

